

audit

FINANCIAR

4/2014

● Eșantionarea statistică în auditul financiar pentru estimarea denaturărilor contabile

- Studiu privind structura comitetelor de audit în România
- Auditul extern și transparența informațională, studiu la nivelul sistemului bancar european
- Evaluarea gradului de contestare a normelor fiscale prin prisma principiului certitudinii impunerii
- Prezentarea de informații cu privire la activele financiare la societățile de servicii de investiții financiare
- Analiza riscului asociat vânzării pe credit comercial, la nivelul entităților românești

Conferința internațională a IAAER

În perioada 20-22 februarie 2014, la San Antonio, Texas, SUA, s-a desfășurat Conferința internațională organizată de International Association for Accounting Education and Research (IAAER) și American Accounting Association (AAA), la care au participat peste 300 de cadre didactice, cercetători și practicieni din toată lumea.

Prof. univ. dr. **Pavel Năstase** a participat la această conferință în calitate de reprezentant al CAFR în Comitetul Executiv al IAAER, fiind vicepreședinte al acestei asociații.

În ziua premergătoare conferinței, a avut loc un workshop dedicat prezentării proiectelor de cercetare doctorală ale tinerelor cadre didactice, care a fost condus de profesorul **Bjorn Jorgensen** de la London School of Economics. Cu acest prilej, a fost prezentată platforma online oferită de KPMG pentru doctoranzii din domeniul contabilității, platformă care oferă o serie de studii de caz și materiale didactice, ce includ teme de mare actualitate din domeniul auditului, fiscalității și eticii (www.KPMGUniversityConnection.com).

Lucrările conferinței s-au desfășurat în plen și pe mai multe secțiuni paralele. Cele două sesiuni plenare au avut drept teme „Integrarea raportărilor financiare”, prezentator fiind **Eric Hespeneide**, de la Consiliul Internațional de Integrare a Raportărilor și, respectiv, „Viitorul auditului”, prezentare făcută de Institute of Chartered Accountants of England and Wales (ICAEW).

În secțiunile paralele au fost dezbătute peste 60 de lucrări de cercetare din domeniul contabilității financiare, contabilității manageriale și auditului. Abordările diferențiate pe arii geografice și țări au oferit oportunitatea fiecărui participant de a învăța din experiența altora.

Dezbaterile pe aceste teme au fost coordonate și animate de trei personalități importante din domeniul contabilității:

Mary Barth – președintele al AAA, **Charles Horngren**, profesor de contabilitate la Universitatea Stanford, SUA și **Kazuo Hiramatsu** – președintele IAAER.

La 20.02.2014, în calitate de vicepreședinte al IAAER, prof. univ. dr. **Pavel Năstase** a participat la ședința Comitetului Executiv (CE). În finalul ședinței **Mario Abela**, consilier IFAC pe politici publice și reglementare, a prezentat principalele direcții de dezvoltare a IFAC și a răspuns la întrebările puse de membrii CE.

Pentru eficientizarea site-ului IAAER privind comunicarea cu membrii săi, prof. univ. dr. Pavel Năstase a propus introducerea unui modul informatic de alertare prealabilă a membrilor IAAER privind plata cotizațiilor aferente, propunere care a fost acceptată și va fi inclusă în dezvoltarea actuală a site-ului.

Seminar organizat de Banca Mondială

În perioada 11-12 februarie 2014 **Ana Dincă**, prim-vicepreședinte al Consiliului CAFR, și **Daniel Botez**, membru al Consiliului CAFR, au participat la seminarul organizat la Viena de Banca Mondială – Centrul pentru Reforma Raportării Financiare (CFRR), în cadrul programului REPARIS – Road to Europe: Program of Accounting Reform and Institutional Strengthening, cu tema *Audit Training of Trainers (ToT)*. Au participat 34 de persoane din zona țărilor incluse în programul REPARIS: Albania, Bosnia și Herțegovina, Croația, Kosovo, Macedonia, Moldova, Muntenegru și Serbia. Delegația CAFR a avut statut de invitat și a participat activ la studiul de caz și la discuții.

Seminarul a avut drept scop sprijinirea organismelor profesionale din țările cuprinse în programul REPARIS în organizarea și implementarea programelor de pregătire profesională continuă pentru auditorii statutare și firmele de audit. În mod specific, acest seminar a urmărit să înlesnească însușirea cunoștințelor și schimbul de experiență cu privire la organizarea, implementarea, predarea și controlul de calitate în scopul pregătirii profesionale continue efectivă și de succes și să dezvolte capacitatea formatorilor în domeniul auditului de a furniza o pregătire de înaltă calitate. De asemenea, în colaborare cu participanții, s-a căutat să se dezvolte un studiu de caz integrat și să se simuleze un dosar al clientului care să constituie o referință de predare pentru formatori.

Seminarul a urmărit în particular nevoile practicienilor în audit mici și mijlocii de a implementa Standardele ISA, în contextul Codului Etic și să susțină practicienii în dezvoltarea la nivelul firmei și a angajamentului a unor proceduri de asigurare a calității, așa cum sunt stabilite de ISQC1 și în contextul obligațiilor organismelor profesionale membre ale IFAC.

Studiul de caz a fost moderat de **Atanasko Atanasovski**, consultant CFRR și de **Kalina Sukarova**, specialist în management financiar al CFRR. Au mai avut prezentări **Vitalie Corniciuc**, din Republica Moldova, și **Mag Thomas Scholler**, specialist în training.

Nivelul mediu al onorariului orar

În urma inspecțiilor de calitate efectuate de Departamentul de Monitorizare și Competență Profesională al CAFR, în anul calendaristic 2013, asupra misiunilor de audit efectuate de membrii CAFR pe baza situațiilor financiare de la 31.12.2011 și 31.12.2012, a rezultat un nivel mediu al onorariului de **96 lei/oră**.

Idei pentru economia de timp și eficiență

Într-o lume a afacerilor bulversată de criză și marcată de o „isterie” a reformelor, ideea de responsabilitate pare a fi colacul salvator. Paleta serviciilor pe care este îndreptățit să le ofere auditorul financiar este destul de diversă, fiind reglementate de Standardele Internaționale de Audit. Piața auditului se află însă în contracție, iar concurența devine tot mai acută. În aceste condiții notorietatea, performanța, calitatea profesionistului sau a firmei de audit sunt adesea atuuri importante, care se pot păstra, consolida prin capacitatea de a folosi tehnici din ce în ce mai sofisticate, capabile să ajute la evaluarea cât mai corectă și cu economie de timp a situațiilor financiare supuse analizei.

Câteva dintre studiile pe care le supune atenției cititorilor acest număr al revistei și-au propus tocmai să releve atât unele metode de lucru moderne, cât și anumite soluții de natură organizatorică și normativă menite să ajute auditorul financiar în diferite ipostaze conferite de specificul unei misiuni de audit.

Se vorbește în aceste articole despre transparența informațională, estimarea denaturărilor contabile, eficiența guvernării, percepția corupției, temeinicia normelor fiscale și riscurile asociate activității comerciale. De aceea, putem aprecia că anumite constatări, concluzii și idei desprinse din studiile respective ar putea fi în bună măsură utile clienților direcți sau potențiali ai auditorilor financiari, fie că aceștia sunt entități private sau instituții publice.

Anul XII
Nr. 112
4/2014

Sumar // Contents

audit
FINANCIAR

4/2014

3

Melinda Timea FÜLÖP

Studiu privind structura comitetelor de audit în România
Study on the Structure of the Audit Committee in Romania

Cristina Alexandrina ȘTEFĂNESCU

Auditul extern și transparența informațională - Studiu empiric la nivelul sistemului bancar european
External Audit and Information Transparency - Empirical Study on European Banking System

19

Elisabeta JABA, Ioan-Bogdan ROBU & Mihaela-Alina ROBU

Eșantionarea statistică în auditul financiar pentru estimarea denaturărilor contabile
Statistical Sampling in Financial Auditing to Estimate the Accounting Misstatements

Ion PEREȘ, Dana Simona GHERAI & Diana Elisabeta BALACIU

Cercetare privind contribuția instituțiilor supreme de audit la eficiența guvernului și la percepția corupției
Research on the Contribution of Supreme Audit Institutions to the Government Efficiency and to Corruption Perception

40

Dan Drosu ȘAGUNA & Adrian Doru BÎGIOI

Evaluarea gradului de contestare a normelor fiscale prin prisma principiului certitudinii impunerii
Evaluation of Contesting the Tax Rules through the Principle of Certainty of Taxation

Mihaela MATEIU (MAN)

Prezentarea de informații cu privire la activele financiare. Studiu asupra societăților de servicii de investiții financiare din România
Financial Assets Related Disclosure. Study on Investment Firms in Romania

55

Mirela GANEA & Adriana IOȚA

Analiza riscului asociat vânzării pe credit comercial, la nivelul întreprinderilor românești
Analysis of the Risk Associated with the Sale of Commercial Credit at Romanian Companies' Level

11

28

47

Colegiul editorial științific

- DINU AIRINEI** – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
VERONEL AVRAM – Universitatea din Craiova
SORIN BRICIU – Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia
ALAIN BURLAUD – Institut National des Techniques Economiques et Comptables, Paris
TATIANA DĂNESCU – Universitatea „Petru Maior”, Târgu Mureș
ROBIN JARVIS – director pentru IMM-ACCA, Universitatea Brunel, Marea Britanie
DAVID HILLIER – Leeds University Business School, Marea Britanie
ALLAN HODGSON – The University of Queensland, Australia
EMIL HOROMNEA – Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași
LILIA GRIGOROI, Academia de Studii Economice, Chișinău, Republica Moldova
DUMITRU MATIȘ – Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca
MARIA MANOLESCU – ASE, București
ION MIHĂILESCU – Universitatea „Constantin Brâncoveanu”, Pitești
ANA MORARIU – ASE, București
VASILE RĂILEANU – ASE, București
DONNA STREET – Universitatea Dayton, SUA
IOAN TALPOȘ – Universitatea de Vest din Timișoara
EUGENIU ȚURLEA – ASE, București
IULIAN VĂCĂREL – academician

Director științific:
prof. univ. dr. **Pavel NĂSTASE**
Director editorial:
dr. **Corneliu CĂRLAN**

Redactor șef:
Cristiana RUS

Secretar de redacție: *Cristina RADU*
Prezentare grafică și tehnoredactare:
Nicolae LOGIN

Colegiul editorial științific și colectivul redacțional nu își asumă responsabilitatea pentru conținutul articolelor publicate în revistă.

B.D.I.: <http://www.ulrichsweb.com>;
<http://www.proquest.com>; www.ebscohost.com,
www.cabells.com

Revista este inclusă în platforma editorială română SCIPIO: www.scipio.ro

Revista este indexată în trei baze de date recunoscute de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (CNATDCU)

Marcă înregistrată la OSIM,
sub nr. M2010 07387

Telefon: (021) 410.74.43 interior 120; Fax: (021) 410.03.48; E-mail: revista@cafr.ro; <http://revista.cafr.ro>
ISSN: 1583 - 5812, ISSN on-line: 1844 - 8801

Tipar: Print Group S.R.L., Șoseaua Fundeni nr. 50B, București, tel: 0744.638.772

Camera Auditorilor Financiari din România

*are în prezent trei reprezentanțe în teritoriu.
Alături de Iași și Brașov, din 22 februarie a.c. a devenit funcțională și Reprezentanța zonală din Cluj-Napoca, la care vor putea apela auditori financiari, firme de audit și stagiaři din județele Alba, Bihor, Bistrița-Năsăud, Cluj, Maramureș, Sălaj și Satu Mare.*

Detalii pe site-ul www.cafr.ro.

Studiu privind **structura comitetelor de audit în România**

Melinda Timea FÜLÖP*

Abstract

Study on the Structure of the Audit Committee in Romania

This study examines the structure of the audit committee. The main reason for this investigation is the importance of the audit committee. By reviewing the literature on this subject the author found a series of studies concerning the audit committee. For this analyze the author realized a quantitative study which focuses on the structure of the audit committee.

The results show that even though Romania is still an emergent market, Category I listed companies on Bucharest Stock Exchange (BVB) tend to keep the code of corporate governance. Following this study, the author concluded that the role of the audit committee is crucial, although some aspects are more or less unevaluated by the companies from the sample on which the study was conducted.

Key words: audit committee, BVB, committee structure

JEL Classification: M41, M48, M40

Cuvinte cheie: comitete de audit, BVB, structura comitetului

Introducere

Reacțiile la numărul din ce în ce mai mare al falimentelor din ultimii ani și mai ales al crizelor financiare provocate de erorile și de fraudele financiar-contabile duc la conștientizarea și creșterea semnificativă a interesului pentru ceea ce reprezintă procese de guvernare corporativă eficientă a entităților. Majoritatea acestor mari falimente și crize financiare au avut ca motor de pornire și au fost provocate de lipsa de integritate a unei părți a managementului acelor entități și înlesnite și continuate prin metode creative ale contabilității. Toate acestea aveau ca scop o raportare financiară frauduloasă de pe urma căreia managerii interesați aveau parte de câștiguri nejustificate.

* Asistent univ.dr., Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor, Cluj-Napoca, Catedra de Contabilitate și Audit, email: fulop_melinda@yahoo.de

Comitetul de audit este un concept al guvernantei corporative eficiente și un motor al transparenței informațiilor financiare și non-financiare, ale cărui preocupări esențiale sunt concentrate pe direcția organizării și asigurării unei bune funcționări a controlului intern, auditului intern și a relației acesteia cu auditul extern (Ghiță&Sprânceană, 2012).

Literatura de specialitate subliniază rolul comitetului de audit care ar trebui să fie foarte important în consolidarea controalelor financiare ale unei entități (Collier, 1993; Vinten & Lee, 1993). O serie de studii au constatat că în entitățile cu un comitet de audit, în special atunci când acest comitet este activ și independent, riscul apariției unor fraude este mai redus (Beasley et al, 2000; Abbott et al, 2000; McMullen, 1996) ca și riscul altor abateri de raportare (McMullen, 1996).

Comisiile de guvernare corporativă și autoritățile de reglementare din întreaga lume au abordat necesitatea unui comitet de audit eficace; mai mult decât atât, impun ca entitățile cotate la bursă să înființeze un comitet de audit (Uniunea Europeană - UE, a opta directivă privind dreptul societăților comerciale, 2006; Smith Report, 2003).

Recunoscând faptul că existența unui comitet de audit nu garantează că acesta ar fi eficient, atenția s-a mutat la componența și activitățile comitetelor de audit (Fülöp, 2012). Recomandările s-au concentrat asupra independenței și a expertizei membrilor comisiei, precum și pe frecvența reuniunilor comitetului (Raport Smith, 2003). Cercetările în domeniu sugerează că există o divergență considerabilă în structura recomandată și rolul comitetelor de audit (Collier & Zaman, 2005).

La nivel național, recomandările OECD au fost preluate în Codul de Guvernare Corporativă elaborat și publicat de Bursa de Valori București. Astfel, comitetul de audit este un comitet *permanent, independent, subordonat*

direct consiliului de administrație, având funcție consultativă. Comitetul de audit este format dintr-un număr de cel puțin doi membri neexecutivi ai consiliului de administrație sau ai consiliului de supraveghere, după caz, ori din alți reprezentanți desemnați de adunarea generală a acționarilor, dintre care unul va fi președinte.

Metodologia cercetării

În cercetarea noastră științifică, am urmărit a realiza o clasificare a metodelor folosite, după următoarele criterii:

- ➔ După criteriul temporal, am folosit metoda longitudinală, deoarece am analizat fenomenele și faptele în evoluția lor, sub influența condițiilor de piață, precum și a legislației. Aplicarea acestei metode a constat în realizarea unui istoric al conceptelor.
- ➔ După tipul demersului investigativ, am utilizat metoda calitativă, deoarece ne-am folosit de observație și de analiză, aplicate asupra datelor și informațiilor regăsite în cadrul lite-

raturii de specialitate și în rapoartele unor organisme internaționale interesate de tematica auditului intern și a guvernantei corporative, dar am utilizat studiul de caz ca instrument al acestei metode.

Rezultatele studiului

Poate fi observată străduința României de a se conforma practicilor celorlalte țări în domeniul guvernantei prin încercarea de a îndeplini cerințe precum: existența propriului Cod de guvernare corporativă al Bursei de Valori București, prin publicarea on-line de către companii a declarațiilor „aplici sau explici” și a unor informații legate de guvernarea corporativă, structurile de conducere, comitetele înființate, precum și întocmirea și furnizarea unor rapoarte anuale ce conțin informațiile financiare (și nu numai) atât de necesare terților. Cu toate acestea, în urma analizei acestor surse de informare amintite mai sus, se pare că, la nivelul țării noastre, încă nu s-a conștientizat pe deplin importanța și necesitatea organizării unor structuri de guvernare și, în

Comitetul de audit este un concept al guvernancei corporative eficiente și un motor al transparenței informațiilor financiare și non-financiare, ale cărui preocupări esențiale sunt concentrate pe direcția organizării și asigurării unei bune funcționări a controlului intern, auditului intern și a relației acestuia cu auditul extern

speță, a unor comitete de audit, care să respecte anumite principii de independență, experiență profesională, caracterul non-executiv al membrilor, compoziția comitetului, astfel încât să se realizeze alinierea practicilor comitetului de audit la o structură adecvată de guvernare corporativă și conștientizarea faptului că aceste practici trebuie îndeplinite întrucât pot crea plus valoare companiei și nu pentru că sunt impuse prin reglementări și legi.

a) EXISTENȚA COMITETELOR DE AUDIT

Consiliul de administrație are obligația să înființeze un comitet de audit pentru a-l asista în îndeplinirea responsabilităților sale în domeniul raportărilor financiare, al controlului intern și în cel al administrării riscurilor (Recomandarea 27 din cadrul Codului de guvernare corporativă al BVB). Consiliul de administrație sau comitetul de audit vor examina în mod regulat eficiența raportărilor financiare, controlul intern și sistemul de administrare a riscurilor adoptate de entitate, se vor asigura că analizele

de audit efectuate, precum și rapoartele de audit elaborate ca urmare a acestora sunt conforme cu planul de audit aprobat (Recomandarea 28 din cadrul Codului de guvernare corporativă al BVB).

Comitetului de audit îi revine atribuția de a sprijini consiliul de administrație în monitorizarea credibilității și integrității informațiilor financiare furnizate de societate. De asemenea, *„Comitetul de audit va fi informat despre programul de activitate a auditorului extern și va primi un raport din partea acestuia în care vor fi descrise toate relațiile existente între auditorul extern, pe de o parte, și societate și grupul din care face parte, pe de alta. Comitetul de audit va face recomandări CA privind selectarea, numirea, re-numirea și înlocuirea auditorului extern, precum și termenii și condițiile remunerației acestuia. Acest comitet de audit va monitoriza independența și obiectivitatea auditorului extern, în special prin monitorizarea rotației partenerilor în firma de audit”* (Recomandarea 32, din cadrul Codului de guvernare corporativă al BVB).

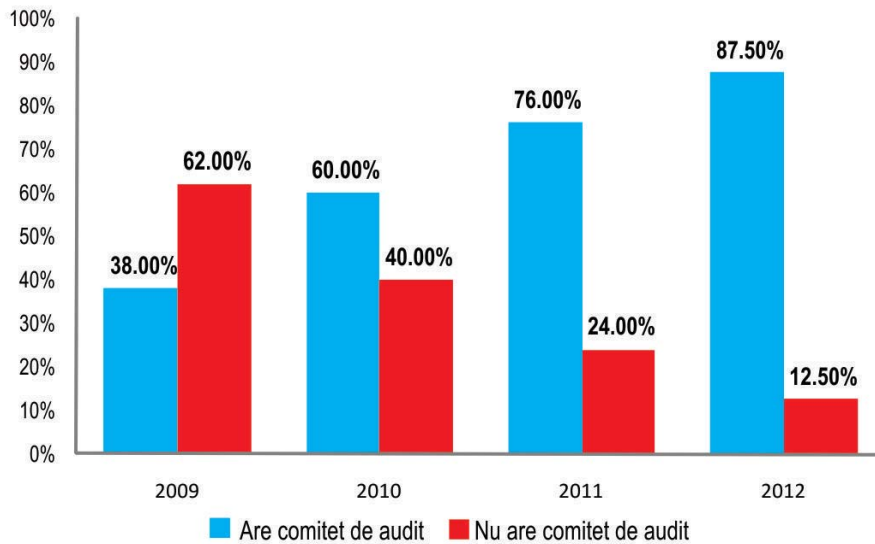
Ceea ce ne-a surprins analizând declarația „aplici sau explici” pe anii 2009, 2010, 2011 și, respectiv, 2012 a fost

existența în cadrul companiei a unui comitet de audit la un număr de 21 de entități (reprezentând 87,5%), precum se poate observa în **Figura 1**, din totalul de 24 de entități analizate pe anul 2012, pe când în anul 2009 doar 38% din companiile analizate au avut înființat un comitet de audit.

Numărul de 15 entități care dețin un comitet de audit în anul 2010 este de apreciat, în comparație cu rezultatele obținute în anul 2009. Rezultatele indică faptul că se aplică recomandarea nr. 27 din cadrul Codului de guvernare corporativă al BVB, la care ne-am referit anterior.

În anul 2012 comitetul de audit se regăsește în rândul a 21 companii (87,5%), care susțin că au înființate astfel de comitete de audit. Alro S.A. afirmă prin intermediul raportului anual că nu există un comitet de audit, însă responsabilitățile sale sunt îndeplinite de consiliul de administrație, motivând că înființarea unui comitet de audit ar fi inutilă. Acest lucru se poate datora permisivității Codului de guvernare corporativă al BVB, care nu obligă companiile la înființarea comitetului, ci sugerează doar acest lucru.

Figura 1. Existența unui comitet de audit 2009-2012

Sursa: Proiecție realizată de autoare

Cel mai îngrijorător este faptul că, așa cum se distinge și din figura nr. 1, în anul 2012, dintre companiile evaluate nu aveau constituit comitet de audit 12,50%, respectiv 4 firme. Am văzut explicațiile responsabililor de la Alro S.A.; iată care au fost motivațiile celorlalte trei: Socep S.A. – „Avem doar audit financiar și audit în privința calității”

(Declarația „aplici sau explici” 2012, R27); Impact Developer&Contract S.A. – „Nu există comitet de audit la nivel de consiliu de administrație” (Declarația „aplici sau explici” 2012, R27); Electromagnetica S.A. – „Sarcinile și responsabilitățile comitetului de audit sunt preluate de consiliul de administrație, care se consultă periodic cu auditul

și controlul intern” (Declarația „aplici sau explici” 2012, R27).

b) INDEPENDENȚA PREȘEDINTELUI COMITETULUI DE AUDIT

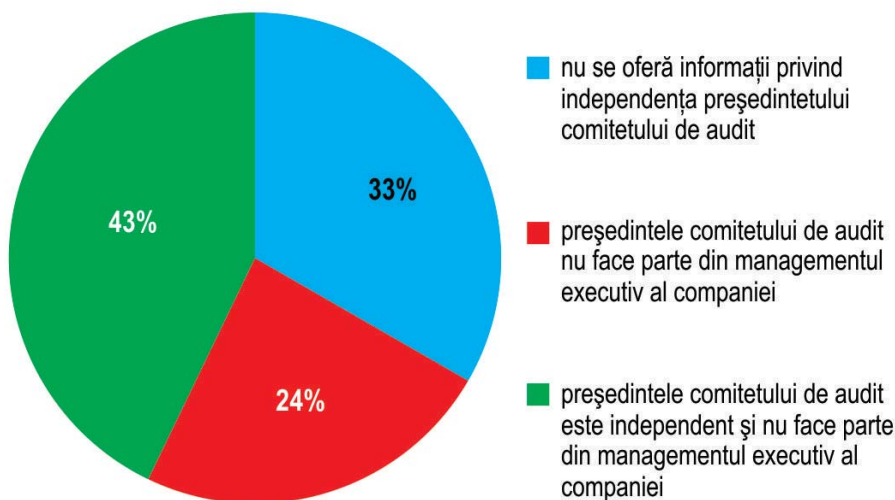
În continuare ne vom îndrepta atenția asupra companiilor care dețin un comitet de audit și totodată vom prezenta rezultatele pentru anul 2012, care considerăm că sunt cele mai relevante pentru studiul nostru. Legate de independența președintelui comitetului de audit, rezultatele obținute în urma analizei întreprinse de noi arată că 7 din cele 21 de companii care au înființat un comitet de audit nu oferă informații privind independența președintelui comitetului de audit, iar în cazul a 9 companii președintele comitetului de audit este independent și nu face parte din managementul executiv al companiei (Figura 2).

c) STRUCTURA COMITETULUI DE AUDIT

În general, în cele mai multe Coduri de guvernare corporativă se vorbește de un număr ideal de trei până la șase membri (PWC, 2003). Bertschinger și Schaad (2003) sunt de părere ca totalul membrilor comitetului de audit să nu depășească un număr de patru persoane decât în cazuri excepționale. În general, putem afirma că numărul membrilor comitetului de audit este în legătură directă cu mărimea entității și volumul de muncă. Raportul Blu Ribbon (1999, SUA) și Codul Combined (2003, UK) recomandă un număr minim de membri ai comitetului de audit doar la entitățile care dețin o valoare de piață de minim 200 milioane de dolari, respectiv fac parte din FTSE 350 Index.

Din informațiile oferite de entitățile din categoria I, BVB, Figura 3 înfățișează situația existentă a structurii comitetului de audit la nivelul companiilor incluse în eșantion.

Figura 2. Independența președintelui comitetului de audit

Sursa: Proiecție realizată de autoare

Pe baza graficului putem sesiza că pentru 7 companii din cele 21, la nivelul cărora nu s-a identificat prezența unui comitet de audit (adică 33%), structura acestuia nu este publicată. Totodată, la polul opus, se situează două companii (10%) ale căror comitete includ între 3 și 5 membri și președintele comitetului de audit. Au mai fost identificate, de asemenea, 12 companii (57%) la care comitetul de audit include doi membri și președintele comitetului de audit.

d) MEMBRII INDEPENDENȚI

De la începutul anilor 90 se pune un accent deosebit pe independența membrilor comitetului de audit (Böckli, 2004). Cerințele codurilor și reglementărilor privind independența membrilor comitetului de audit variază de la un cod la altul și, totodată, aria de interpretare este diferită.

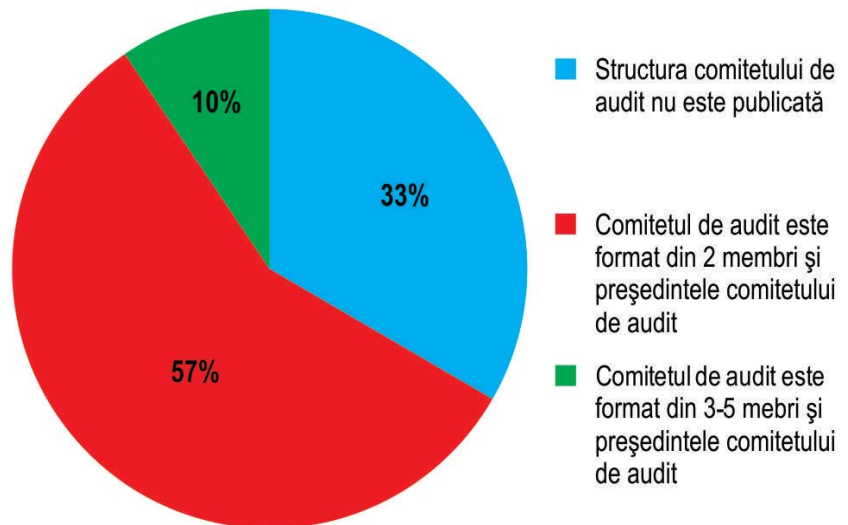
Raportul Blue Ribbon conține 10 recomandări cu privire la comitetele de audit, printre care se află și o serie de recomandări cu privire la independența membrilor comitetelor de audit:

1. Membrii comitetului de audit trebuie să fie independenți de restul entității.
2. Comitetul de audit trebuie să fie constituit exclusiv din membrii care nu fac parte din conducerea entității.
3. Comitetul de audit trebuie să fie compus din cel puțin 3 membri independenți. Aceștia trebuie să dobândească cunoștințe aprofundate în domeniul financiar-contabil.

De asemenea, legea Sarbanes Oxley aduce recomandări cu privire la independența membrilor comitetului de audit.

În Codul de guvernare corporativă emis de BVB, în cadrul recomandării 29 se specifică că un comitet de audit trebuie să fie alcătuit în exclusivitate din administratori neexecutivi și va conține un număr suficient de administratori independenți.

Figura 3. Structura comitetului de audit

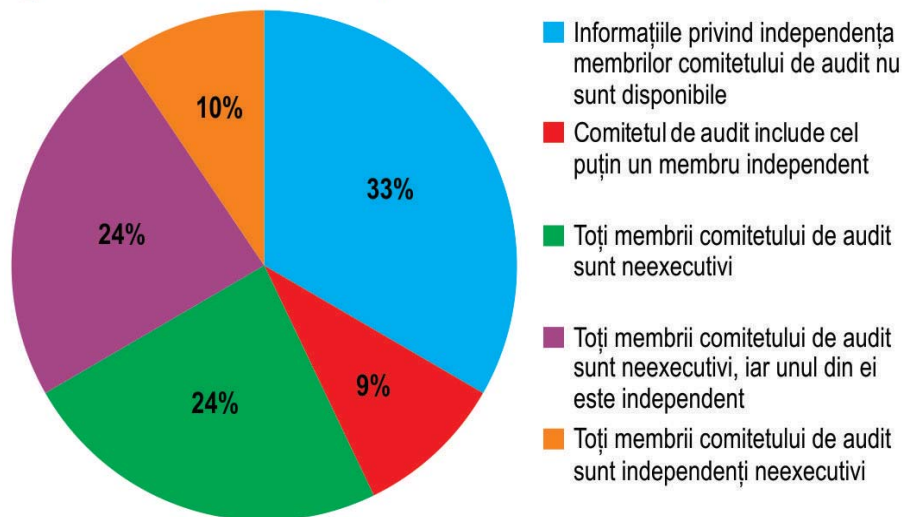
Sursa: Proiecție realizată de autoare

Analizând independența membrilor comitetului de audit, am obținut următoarele rezultate prezentate în Figura 4.

Pentru un număr de 7 companii (33%) criteriile de independență ale membrilor comitetului de audit nu sunt disponibile, 2 companii (9%) admit că propriul comitet de audit include cel puțin un

membru independent, care nu este membru executiv. În cazul a 5 companii din eșantion (24%) toți membrii comitetului de audit sunt neexecutivi, însă există un număr de 5 companii (24%) în care situația este și mai bună, în sensul că toți membrii comitetului de audit sunt neexecutivi, iar unul din ei este independent, așa cum și codul român

Figura 4. Membrii independenți

Sursa: Proiecție realizată de autoare

de guvernanta o cere. Există și situația ideală în cazul a 2 companii din totalul de 21 în cadrul cărora s-a identificat un comitet de audit în care toți membrii comitetului de audit sunt independenți neexecutivi.

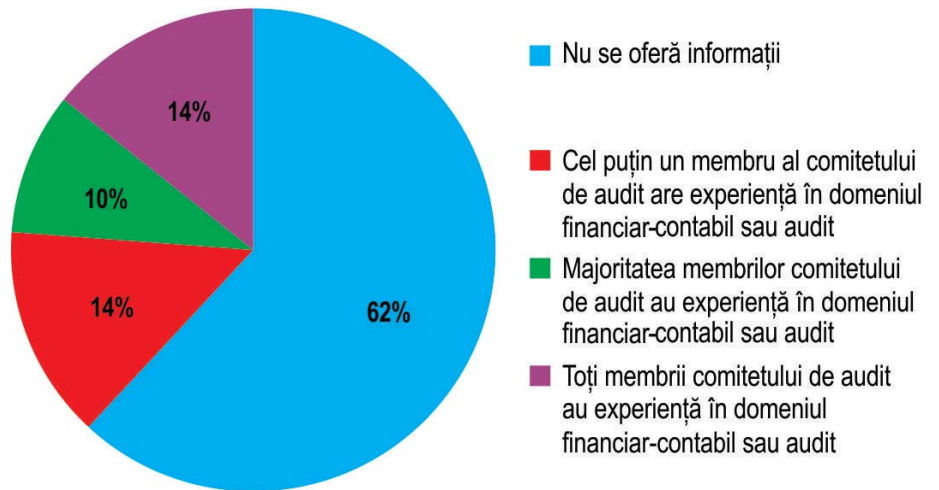
e) EXPERIENȚA PROFESIONALĂ A MEMBRILOR COMITETULUI DE AUDIT

În zilele noastre se recunoaște pe plan internațional necesitatea unui expert financiar într-un comitet de audit. Acest expert financiar trebuie să dețină cunoștințe de contabilitate și de finanțe pentru a putea face rapid legăturile necesare și, totodată, pentru a putea găsi răspunsurile rapid la întrebări precise (Böckli, 2004). Deja în Raportul Blue Ribbon se menționează necesitatea unui expert financiar, această recomandare fiind preluată după trei ani și de legea Sarbanes Oxley (sec.407). Codul Combined (princ.C.3.1.) face, de asemenea, recomandarea ca unul dintre membrii comitetului de audit să fie expert contabil.

Experiența profesională a membrilor comitetului de audit este un alt element important de bună practică a comitetului de audit care este cerut, în general, de codurile guvernanta corporativă. Codul de guvernanta corporativă românesc nu prezintă informații și cerințe în acest sens, însă rezultatele analizei noastre arată că foarte multe din companii nu prezintă informațiile legate de experiența profesională a membrilor comitetului de audit, dar sunt companii care dețin membri experți în domeniul financiar - contabil sau auditori (Figura 5).

În cadrul a 13 companii (cu o pondere de 62%), informațiile referitoare la experiența profesională a comitetului de audit sunt insuficiente, acest lucru reprezentând un punct slab al companiilor cotate la Bursa de Valori București. Pentru trei companii (14%) cel puțin un membru al comitetului de

Figura 5. **Experiența profesională a membrilor comitetului de audit**

Sursa: Proiecție realizată de autoare

audit are experiență în domeniul financiar-contabil sau de audit, în timp ce pentru alte două rezultatele în acest sens sunt mai bune, majoritatea membrilor comitetului de audit având experiență în domeniul financiar-contabil sau de audit. În cadrul eșantionului s-au întâlnit și companii care acordă o importanță ridicată acestui aspect,

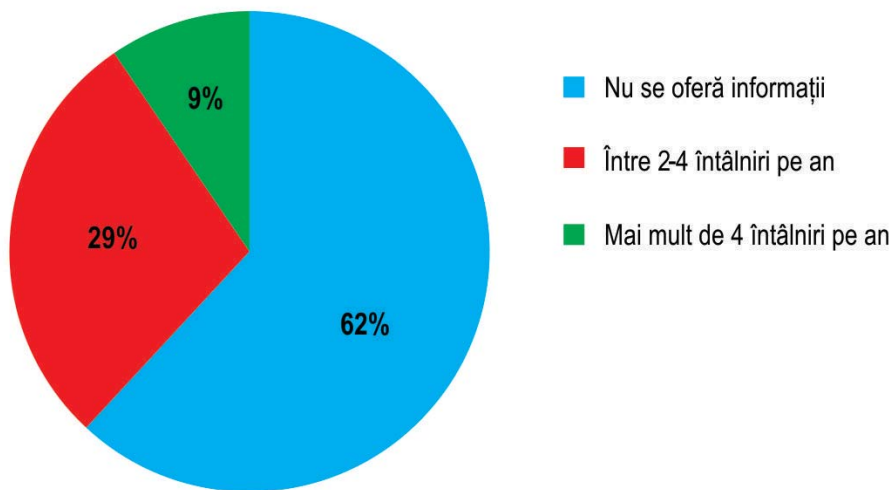
întrucât pentru 3 companii (14%) din cele 21 toți membrii comitetului de audit au experiență în domeniul financiar-contabil sau de audit.

f) NUMĂRUL DE ȘEDINȚE

Pe lângă gradul de maximizare a profitului este foarte important ca aceste

Figura 6. Numărul întâlnirilor pe an

Sursa: Proiecție realizată de autoare

comitete de audit să desfășoare o activitate efectivă și totodată să își împartă timpul efectiv, precum spunea Herdman (2002), într-un cuvânt „timpul”. „Membrii comitetului de audit trebuie să aloce suficient timp pentru înțelegerea situațiilor financiare expuse de departamentul contabil pentru a se putea consulta cu experți contabili

externi în vederea clarificării anumitor dificultăți” (Herdman, 2002).

Pentru îndeplinirea adecvată a sarcinilor este foarte important ca membrii comitetelor de audit să se întrunească în ședințe regulate. Deja în anul 1992 se menționează în Raportul Cadbury un număr de două ședințe pe an (în Anexa 4 paragraful 6). Pentru îndeplinirea

cerințelor din zilele noastre se consideră că acest număr de două ședințe pe an este prea puțin pentru volumul de muncă existent. Pentru a sublinia importanța ședințelor, Raportul Smith (paragraful 2.7.) sugerează un număr minim de trei ședințe anuale cu mențiunea: „Comitetului de audit trebuie să se întâlnească de câte ori este necesar pentru a dezbate rolul și responsabilitățile comitetului de audit”.

Numărul ședințelor este în strânsă legătură atât cu volumul de muncă, cât și cu nivelul de responsabilitate pe care îl deține comitetul de audit; astfel PWC (2003) ca și Bertschinger și Schaad (2003) recomandă un număr optim de trei până la patru ședințe anuale.

Cu privire la numărul de întâlniri ale comitetului de audit, codul de guvernanză corporativă al României prevede ca acest comitet să se întrunească de cel puțin două ori pe an. Pe lângă această recomandare comitetul se poate întâlni ori de câte ori va fi nevoie pentru bunul mers al companiei și pentru îndeplinirea obiectivelor sale. Numărul de întâlniri ale comitetului de audit pe parcursul unui an pentru companiile studiate de către noi este reliefat în Figura 6.

Se poate remarca faptul că, deși codul de guvernanză reglementează aspectul cu privire la numărul de întâlniri ale comitetului de audit, majoritatea companiilor, mai exact un număr de 13 companii din totalul de 21 analizate (62%), nu publică informații în rapoartele anuale cu privire la numărul de întâlniri ale comitetului de audit pe parcursul unui an. Pe de altă parte, un număr de 6 companii, echivalentul a 29% din total, îndeplinesc cerințele Codului de guvernanză al BVB, informând că numărul de întâlniri ale comitetului lor de audit pe parcursul unui an este între 2 și 4. Situația cea mai favorabilă, chiar mai benefică decât cea propusă în cod, este practică de numai 2 companii (9%) care declară că, pe parcursul unui an, comitetul de audit se întrunește de mai mult de 4 ori.

Concluzii

În concluzie, considerăm foarte importantă respectarea Articolului 7 din Codul de guvernanză corporativă al BVB (Transparența, Raportarea Financiară, Controlul Intern și Administrarea Riscului) care reglementează, în principal, schimbul informațional și transparența corporativă a entităților. Dacă analizăm publicarea situațiilor financiare, aceasta trebuie efectuată la timp și în mod corect prin prezentarea tuturor aspectelor importante.

Majoritatea entităților din categoria I listate pe piața reglementată și-au îndeplinit, în general, obligațiile cu privire la realizarea și transmiterea informațiilor financiare în ultimii ani. Trebuie să sesizăm nerespectarea cerințelor de rapor-

tare privind situațiile financiare consolidate (Tiron-Tudor A., 2010). După părerea noastră, această problemă s-ar putea rezolva prin aplicarea unor sancțiuni acestor entități.

O altă concluzie importantă este legată de neîndeplinirea de către majoritatea entităților cotate la Bursa de Valori București a cerințelor privind transparența și guvernanză corporativă. Deși există entități atât în cadrul categoriei I, cât și la nivelul întregii Burse de Valori București care îndeplinesc criteriile minimale privind transparența informațiilor, considerăm că sunt necesare îmbunătățiri în acest domeniu.

Rezultatele studiului arată că entitățile nu îndeplinesc cerințele de guvernanză corporativă sau nu sunt pregătite pen-

tru acest pas, cel puțin prin prisma elementelor analizate. În urma evaluării în totalitate a companiilor din eșantionul de la nivelul României, putem concluziona că, deși țara noastră a început să se alinieze cerințelor și practicilor internaționale cu privire la guvernanză corporativă și comitetul de audit, totuși, la nivelul practicii din entitățile listate la categoria I a Bursei de Valori București nu s-a înțeles deocamdată în întregime, importanța, rolul și semnificația unui astfel de comitet de audit în cadrul entității, neconștientizându-se totodată aportul de plusvaloare pe care l-ar putea aduce acest comitet companiei, dar și semnificația asupra stabilizării încrederii investitorilor și asupra calității procesului de raportare financiară (Boța-Avram, 2012). ●

Bibliografie

- Abbott, L. J., Park, Y., & Parker, S. (2000), *The effects of audit committee activity and independence on corporate fraud*, *Managerial Finance*, 26, 55–67;
- Beasley, M. S., Carcello, J.V., & Hermanson, D.R. (2000), *Fraudulent financial reporting: 1987-1997, An analysis of U.S. public companies*, New York: Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO);
- Belsley, D. A., Kuh, E. & Welsch, R. E. (1980), *Regression Diagnostics: Identifying influential data and sources of collinearity*, New York: John Wiley;
- Bertschinger, Peter/Schaad, Martin(2003), *Beitrag zur Corporate Governance in der Schweiz*, Zürich;
- Böckli, P. (2004), *Schweizer Aktienrecht* (3. Aufl.), Zürich: Schulthess, ISBN (13): 978-3-7255-4733-3;
- Böckli, P. (2005), *Audit Committee. Der Prüfungsausschuss des Verwaltungsrates auf Gratwanderung zwischen Übereifer und Unsorgfalt*, Schriften zum Aktienrecht, Bd. 22, Zürich;
- Boța-Avram, C. (2012), *Practicile comitetului de audit în contextul guvernanză corporative – cercetare asupra firmelor listate la BVB*, Revista „Audit Financiar”, nr. 12, CAFR, București;
- Collier, P. & Zaman, M. (2005), *Convergence in European corporate governance: The audit committee concept*, *Corporate Governance*, Vol. 13, No. 6, pp. 753–68;
- Collier, P. A. (1993), *Audit committee in major UK companies*, *Managerial Auditing Journal*, 18(3), 25-30;
- Fülöp, M.T. (2012), *Auditul în guvernanză corporativă*, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca
- Ghiță, M., Sprânceană, M., *Rolul și necesitatea înființării comitetelor de audit*, Revista „Tribuna Economică” nr. 46, 2012
- Herdman, R. K. (2002), *Making Audit Committees More Effective* [Speech], <http://www.sec.gov/news/speech/spch543.htm>
- McMullen D.A. (1996), *Audit committee performance: an investigation of the consequences associated with audit committees*, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 15(1), 87–103;
- Tiron Tudor A., Fülöp M.T. et al. (2009), *Fundamentele auditului financiar*, Editura Accent, Cluj Napoca;
- Vinten, G., & Lee, C. (1993), *Audit committees and corporate control*, *Managerial Auditing Journal*, 8(3), 11-24;
- Banca Mondială, *Corporate governance. Best practices (2007)*, <http://www.worldbank.org/>
- *** *Codul de guvernanză al Bursei de Valori București*, BVB, 2008, disponibil la adresa: http://www.ecgi.org/codes/code.php?code_id=252;
- Bursa de Valori București, <http://www.bvb.ro/>
- Cadbury Report: http://en.wikipedia.org/wiki/Cadbury_Report
- Codul Combined, European Corporate governance institute (2009), http://www.ecgi.org/codes/all_codes.php
- European Corporate Governance Institute (2009), *Legea Sarbanes Oxley* (2002), http://www.ecgi.org/codes/all_codes.php
- European Corporate Governance Institute (2009), Raportul Blue Ribbon, http://www.ecgi.org/codes/all_codes.php
- European Corporate Governance Institute (2009), Raportul Smith, http://www.ecgi.org/codes/all_codes.php
- European Corporate Governance Institute (2009), Raportul Turnbull, http://www.ecgi.org/codes/all_codes.php
- OECD, *Principiile Guvernării corporative*, www.oecd.org
- PWC (2003), *Audit Committees. Good practices for meeting market expectations (2nd ed.)*, http://www.pwc.com/en_GX/gx/ifrs-reporting/pdf/audit_committees_2nd_ed.pdf

Auditul extern și transparența informațională

- Studiu empiric la nivelul sistemului bancar european

Cristina Alexandrina ȘTEFĂNESCU*

Abstract

External Audit and Information Transparency – Empirical Study on European Banking System

Basing on the external audit's role in influencing corporate governance effectiveness, by enhancing the credibility of financial information through transparent financial reporting, external auditors being often considered as "gatekeepers" who monitor managerial behavior on behalf of other stakeholders, the following research question arose: "How does corporate governance, assessed through external audit affect information transparency and financial performances in banking system?"

The results of empirical analysis performed for testing the

hypotheses derived from the research question confirms the status of the external audit, its membership to „Big Four” group enabling it to control the so-called "agency problems" and improve transparency, thereby reducing asymmetric information, without any influence on the financial performances achieved in European banking system.

Key words: corporate governance, transparency, banking system, external audit

JEL Classification: M10, G30

Cuvinte cheie: guvernanta corporativă, transparență informațională, sistem bancar, audit extern

* Conf. univ. dr., Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, e-mail: cristina.palfi@econ.ubbcluj.ro

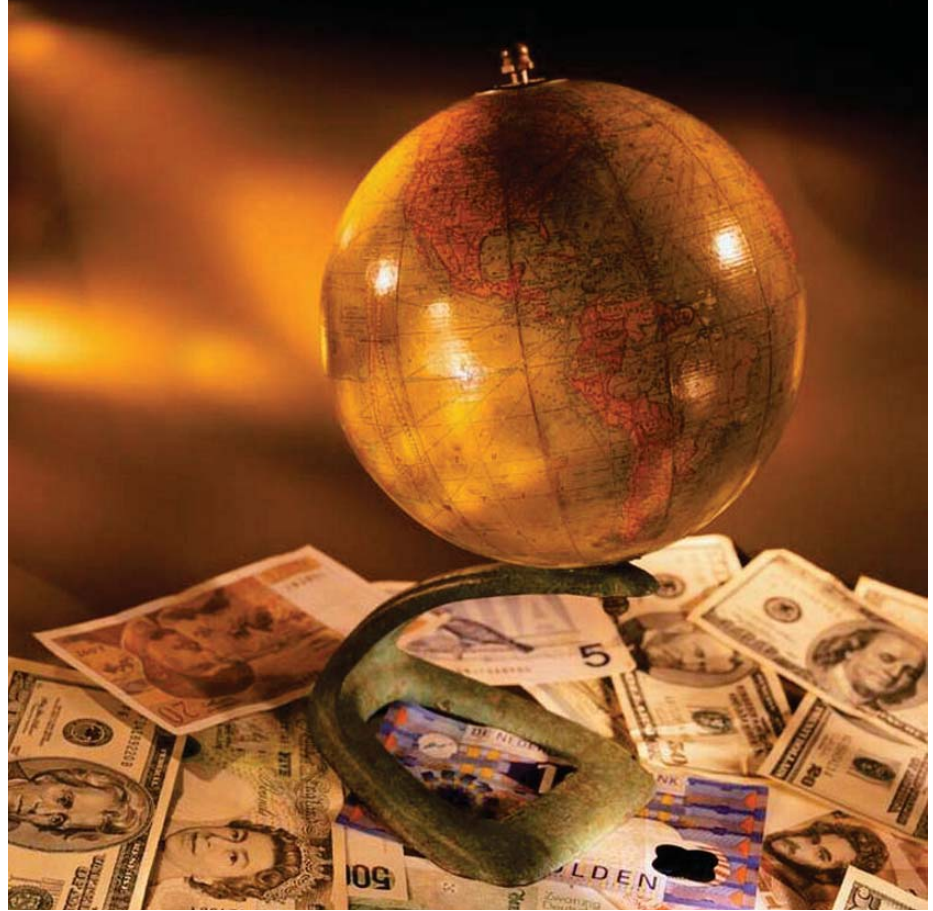
Introducere

Problemele transparenței informaționale, ale guvernării corporative și ale eticii în domeniul financiar au devenit subiecte tot mai des analizate și dezbătute, în special în urma scandalurilor și colapsului unor mari corporații precum Enron sau WorldCom, dar și a falimentului unor instituții bancare de renume ca Lehman Brothers sau Barings Bank. Lipsa dezvăluirii corespunzătoare a informațiilor a fost adesea considerată drept una dintre cauzele majore ale recente crize financiare, afectând negativ încrederea publicului în raportările oferite de entități.

Toate aceste situații au condus treptat la necesitatea asigurării unei mai bune guvernante și la creșterea transparenței în cadrul companiilor din întreaga lume, creând totodată premisele unor demersuri de cercetare atractive, dinamice și provocatoare în lumea academică.

Multe studii orientate asupra mecanismului de guvernare corporativă au analizat componentele sale prin prisma succeselor atinse sau a inevitabilelor eșecuri ale companiilor, concluzionând că un *sistem de guvernare corporativă de slabă calitate afectează negativ valoarea unei entități*, în timp ce un *mecanism de guvernare corporativă solid îmbunătățește eficiența* acestora. De asemenea, transparența informațiilor și calitatea sistemului de guvernare corporativă sunt considerate a fi două concepte strâns legate – *cu cât gradul de transparență este mai ridicat cu atât practicile de guvernare corporativă sunt superioare calitativ*.

Bazându-ne pe aceste coordonate, prezenta cercetare științifică și-a propus să ofere argumente menite să confirme prezumția existenței unei strânse legături între guvernarea unei organizații, pe de o parte, și nivelul de dezvăluire a informațiilor și performanțele financiare atinse, pe de altă parte, focalizându-se asupra auditului extern și a rolului său în cadrul procesului de guvernare corporativă.

Stadiul cunoașterii

Funcția de audit joacă un rol important în mecanismul corporativ, în special prin puterea sa de a adăuga valoare procesului de guvernare, devenind astfel de-a lungul timpului obiectul diferitelor studii axate pe problematica transparenței informaționale. Foarte des analizată din perspectiva *comitetului de audit*, apreciat prin prisma numărului de membri din componența sa și în special a celor independenți, dar la fel de important percepută și din punct de vedere al calității *auditului extern*, funcția de audit s-a dovedit de cele mai multe ori a fi pozitiv corelată cu nivelul de informații dezvăluite.

În ceea ce privește *comitetul de audit*, acesta este privit din perspectiva teoriei agenției drept un „instrument” de monitorizare ce îmbunătățește calitatea fluxului de informații dintre proprietarii entității și conducerea acesteia (Forker, 1992; Ho and Wong, 2001), în special în sfera raportărilor financiare, unde nivelul de informare al celor două părți interesate este semnificativ diferit (Barako, et al., 2006).

Pe de altă parte, *auditorul extern* are un rol esențial în creșterea eficienței procesului de guvernare corporativă, prin sporirea credibilității informațiilor oferite prin intermediul unor raportări financiare cât mai transparente (Francis et al., 2003; Sloan, 2001). Așa se justifică de ce auditorii externi au fost uneori considerați ca „portarii” care monitorizează comportamentul managerial în numele tuturor părților interesate (O’Sullivan et al., 2008), în absența lor menținerea unei structuri adecvate de guvernare corporativă putând fi pusă în pericol (Coffee, 2001).

În spiritul teoriei agenției, marile firme de audit acționează ca mecanisme de reducere a asimetriei informaționale și a costurilor agenției, limitând comportamentului oportunist al conducerii prin monitorizare (Jensen and Meckling, 1976) și contribuind totodată la îmbunătățirea calității informațiilor divulgate (Chung et al., 2002), asigurându-se astfel protecția investitorilor (McDaniel et al., 2002).

Astfel, calitatea auditului a fost apreciată adesea în literatura de specialitate

prin *prisma dimensiunii firmei de audit* (Barako, et al., 2006; Eng and Mak, 2003; Gul and Leung, 2004; Chau and Gray, 2010; Al-Shammari and Al-Sultan, 2010; Akhtaruddin, et al., 2009; Haniffa and Cooke, 2002; Huafang and Jianguo, 2007), firmele mari (ex. Big Four) fiind apreciate drept capabile să contribuie la instaurarea unor bune practici de guvernare corporativă în rândul entităților, cel puțin datorită următoarelor argumente (Tabelul 1):

- ➔ *calitatea* mai ridicată a serviciilor de audit oferite în comparație cu cea a firmelor de dimensiuni mici (Leung and Horwitz, 2010), întrucât la nivelul entităților mari „există mai multă bogăție în joc” (Dye, 1993). Aceasta este în general reflectată de nivelul mai ridicat al taxelor de audit percepute, de fondul de timp mai mare dedicat misiunilor de audit și de procese mai puține apărute ulterior (DeAngelo, 1981; Palmrose, 1988, Palmrose, 1989);
- ➔ *reputația* în minimizarea erorilor (DeAngelo, 1981; Beatty, 1989; Firth, 1979; Chow, 1982; Ahmed and Nicolis, 1994). Firmele mari de audit sunt dispuse să investească mai mult pentru a-și menține reputația de furnizori ai unor servicii de audit de calitate, deoarece în cazul

deteriorării reputației ele riscă să piardă mai mult decât firmele mici;

- ➔ *experiența* mai mare, manifestată de obicei prin intermediul *influențelor asupra entității* în direcția încurajării conducerii în a face publice cât mai multe informații pentru a reduce asimetria informațională și costurile agenției (Baiman, et al., 1987; Baiman, 1990; Wallace et al., 1994; Watts, 1977; Watts and Zimmerman, 1986);
- ➔ *gradul de independență mai ridicat* față de clienți, având în vedere numărul mare al acestora, care ar putea compromite calitatea muncii lor într-o mai mică măsură decât în cazul firmelor de audit de dimensiuni reduse (Owusu-Ansah, 1998). Având în vedere rolul lor de a spori nivelul și calitatea informațiilor dezvăluite, statutul de independență le permite să influențeze raportările financiare corporative pentru a satisface mai bine nevoile utilizatorilor externi (Barako, et al., 2006).

Totodată, există studii în literatura de specialitate care asociază calitatea auditului strict cu *taxele de audit* (Shapiro, 1983; Venkataraman et al., 2008), realizând o comparație a acestora cu taxele aferente serviciilor non-audit. Cu cât

acestea din urmă s-au dovedit a fi mai mici cu atât independența auditorului a fost considerată a fi mai mare (Che Haat et al., 2005; Hassan et al., 2008).

În concluzie, calitatea *funcției de audit*, din perspectiva guvernării corporative, este apreciată prin prisma capacității acesteia de a solicita entităților să dezvăluie voluntar cât mai multe informații suplimentare în vederea reducerii asimetriei informaționale dintre management și investitori. Astfel, practicile de dezvăluire a informațiilor urmate de companii reprezintă o componentă importantă și un indicator cheie al calității guvernării corporative (Aksu și Kosedag, 2006). Prin urmare, se așteaptă ca entitățile cu un mecanism solid de guvernare corporativă să fie mai transparente decât cele cu un sistem mai slab calitativ, datorită interesului sporit de a face publice informațiile deținute (Beeks and Brown, 2006).

Studiu empiric privind relația audit extern, transparență informațională, performanțe financiare

● OBIECTIVUL STUDIULUI ȘI IPOTEZELE DE CERCETARE

Scopul principal al acestui studiu este de a examina posibilele relații de interdependență atât dintre auditul extern și nivelul de informare asigurat cu ajutorul rapoartelor anuale de către instituțiile bancare listate la principalele burse de valori de la nivelul Uniunii Europene, cât și dintre auditul extern și performanțele financiare atinse în sistemul bancar.

Prin urmare, lucrarea de față oferă o analiză cuprinzătoare a relației *audit – transparență informațională – performanțe financiare în sfera bancară*, încercând astfel să ofere răspunsuri justificate de rezultatele unei analize empirice la întrebarea de cercetare formulată: „*Cum influen-*

Tabel 1. **Motivele aprecierii calității auditului prin prisma dimensiunii auditorului extern**

Motive	Argumente
Calitatea serviciilor de audit	- taxe de audit mai ridicate și procese juridice mai puține (Shapiro, 1983; Venkataraman et al., 2008)
Reputația	- pierderi mai mari în cazul deteriorării reputației (DeAngelo, 1981)
Experiența	- putere mai mare de a influența conducerea (Baiman, et al., 1987; Baiman, 1990; Wallace et al., 1994; Watts, 1977; Watts and Zimmerman, 1986)
Independența	- probabilitate mai mică de compromitere a calității muncii desfășurate (Owusu-Ansah, 1998) - satisfacere mai bună a nevoilor de informare (Barako, et al., 2006)

Sursa: Proiecția autorului, pe baza revizuirii literaturii

tează guvernanta corporativă, apreciată prin prisma auditorului extern, transparența și performanțele în sistemul bancar?”

Chiar dacă era de așteptat ca între nivelul de dezvăluire al informațiilor și calitatea auditorului extern (apreciată prin apartenența la grupul „Big Four”) să existe o legătură puternică, ceea ce s-a și confirmat în majoritatea cercetărilor derulate de-a lungul timpului (Gul and Leung, 2004; Akhtaruddin et al., 2009; Inchausti, 1997; McNally et al., 1982), există totuși studii ce relevă că nu au putut fi stabilite asocieri în acest sens (Eng and Mak, 2003; Al-Shammari and Al-Sultan, 2010; Haniffa and Cooke, 2002; Barako et al., 2006; Chen and Jaggi, 2000; Depoers, 2000, Raffournier, 1995).

Totuși, având în vedere serviciile pe care le oferă, reputația, experiența și independența, care s-au dovedit a fi principalele trăsături ce conferă calitate activităților de audit, firmele din grupul „Big Four” putându-se bucura pe deplin de toate acestea, precum și capacitatea de a contribui prin acestea la reducerea costurilor agenției și la limita-

rea comportamentului oportunist al managerilor prin monitorizare, au fost formulate următoarele ipoteze de cercetare:

H₁: Există o asociere pozitivă semnificativă între calitatea auditorului extern și transparență

H₂: Există o asociere pozitivă semnificativă între calitatea auditorului extern și performanță

● METODOLOGIA CERCETĂRII - SELECTAREA EȘANTIONULUI, DEFINIREA VARIABILELOR ȘI CULEGEREA DATELOR

Pentru testarea ipotezelor formulate *metodologia de cercetare* utilizată în prezentul studiu este preponderent *cantitativă*, bazată pe o *analiză statistică deductivă*, având ca punct de plecare o teorie existentă (teoria agenției) ce tratează problematica „principal - agent”, cu scopul de a o testa și de a identifica posibile legături de tipul cauză-efect, precum și nivelul de semnificație al acestora, folosind instrumente specifice prelucrării datelor cu ajutorul softului SPSS (testări

de corelații și analiză regresională).

Eșantionul supus analizei este format din 189 de instituții financiar-bancare listate la principalele burse de valori din cadrul tuturor statelor membre ale Uniunii Europene conform informațiilor oferite public de website-urile acestora pentru luna septembrie 2012, fiind excluse din cadrul analizei instituțiile ce oferă strict servicii de consultanță în sfera financiară, fără a derula efectiv activitate bancară (13 instituții), cele care nu dispun de o versiune în limba engleză a website-ului lor (46 instituții) sau care nu și-au făcut publice rapoartele anuale în limba engleză (13 instituții).

Culegerea datelor s-a bazat în exclusivitate pe informațiile făcute publice pe website-urile instituțiilor bancare sau prin intermediul rapoartelor anuale.

Pentru atingerea obiectivul principal al prezentului studiu a fost necesară *definirea variabilei independente* și a *variabilelor dependente* care să stea la baza analizei posibilelor corelații, o detaliere a lor cuprinzând modul de definire și evaluare al acestora fiind prezentată în Tabelul 2.

Tabel 2. **Lista variabilelor analizate**

Variabila	Simbol	Definiție	Mod de măsurare	Observații
Variabila independentă				
Calitatea auditorului extern	EA_Qual	calitatea auditorului extern apreciată prin apartenența la grupul „Big Four”	„1”- apartenența la „Big Four” „0” – în caz contrar	Influență pozitivă
Variabilele dependente referitoare la transparența informațională				
dezvăluiri privind guvernanta corporativă	CGD_Score	informații recomandate a fi dezvăluite (conform principiilor OECD)	Număr total de elemente dezvăluite (max. 96)	instrument de apreciere: „Disclosure scorecard”
dezvăluiri privind instrumentele financiare	FID_Score	informațiile solicitate de referențialele contabile internaționale referitoare la instrumentele financiare	Număr total de elemente dezvăluite (max. 50)	instrument de apreciere: „Disclosure checklist”
Variabilele dependente referitoare la performanțele financiare				
Return on Assets	ROA	Rentabilitatea activelor	venituri nete / total active	
Return on Equity	ROE	Rentabilitatea capitalurilor proprii	venituri nete / capitaluri proprii	

Sursa: Proiecția autorului

Instrumentul de apreciere a transparenței informaționale privind guvernanta corporativă „Disclosure scorecard” a fost conceput pornind de la informațiile de divulgat recomandate de principiile OECD conform cărora cadrul de guvernanta corporativă trebuie să asigure publicarea la timp și corectă a informațiilor privind „situația financiară, performanța, proprietatea și guvernarea” (OECD, 2004), dar s-a bazat totodată și pe cercetări științifice anterioare orientate pe aceeași problemă (ex. Mangena and Taurin, 2007; Tsamenyi et al., 2007; Aksu and Kosedag, 2006). Prin urmare, scorecard-ul creat cuprinde trei categorii de informații a fi dezvăluite privind: *structura acționariatului și drepturile investitorilor, informațiile financiare* și respectiv *structura și procesele consiliului de administrație*.

Instrumentul de apreciere a transparenței informaționale privind instrumentele financiare „Disclosure checklist” are la bază instrumentul de lucru folosit de companiile de audit din grupul „Big Four” în vederea evaluării stadiului de aplicare a standardelor internaționale de

raportare financiară (IFRS) la nivelul companiilor, cuprinzând 50 de informații de divulgat referitoare la instrumentele financiare, solicitate de referențialele contabile internaționale, respectiv *LAS 32, LAS 39 și IFRS 7*, grupate în două categorii, și anume: *dezvăluiri generale privind instrumentele financiare* și *divulgarea informațiilor legate de risc*.

Ambele instrumente de evaluare a transparenței informaționale (Ștefănescu, 2013) au fost concepute bazându-se pe *abordarea neponderată de notare* a fiecărui element divulgat (*un-weighted scoring approach*), plecând de la premisa că fiecare informație dezvăluită prezintă aceeași importanță în cadrul procesului decizional al utilizatorilor de informații, conform opiniilor exprimate în majoritatea studiilor anterioare menite să dezvolte un astfel de indice, scorurile ponderate fiind mai rar utilizate în literatura de specialitate (Barako et al., 2006; Cheng and Courtenay, 2006; Patelli and Prencipe, 2007). Așadar, subiectivitatea care ar fi putut să apară în situația ponderării diferite a informațiilor de dezvăluit pentru a reflecta importanța anumi-

tor tipuri de informații în detrimentul altora a fost practic eliminată.

Pentru determinarea propriu-zisă a fiecărui index de transparență a informațiilor am utilizat *metoda dibotomică (dichotomous method)*, fiecare element fiind apreciat prin atribuirea valorii „1” în cazul dezvăluirii sale în cadrul raportului anual, respectiv a valorii „0” în caz contrar. Folosirea *metodei clasificării binare (binary classification)* în detrimentul celei terțiare de tipul „da” (informație divulgată), „nu” (informație nedivulgată) și „N/A” (nu este cazul) s-a bazat pe faptul că eșantionul supus analizei a fost format în exclusivitate din instituții de credit, toate aparținând astfel aceleși arii de activitate – sectorul financiar. În consecință, toate informațiile de dezvăluit ar trebui să aibă aceeași relevanță pentru acestea, neexistând astfel riscul ca vreo entitate să fie penalizată în situația în care nu dezvăluie informații apreciate ca fiind irelevante pentru aria sa de activitate.

Pentru evaluarea *performanțelor bancare*, cercetările anterioare având obiective similare relevă o gamă foarte variată de indicatori financiari folosiți în acest scop. Astfel, unul dintre cei mai frecvent utilizați s-a dovedit a fi Tobin’s Q [(valoarea de piață a capitalurilor proprii + valoarea de piață a datoriei) / costul de înlocuire al tuturor activelor] sau diferite variante modificate, derivate ale acestuia.

Întrucât este destul de dificilă obținerea de informații referitoare la valoarea de piață a instituțiilor bancare cuprinse în eșantionul analizat, astfel de informații nefiind întotdeauna făcute publice în raportările financiare, am recurs la utilizarea indicatorilor clasici de apreciere a performanțelor - *Rentabilitatea activelor (Return on Assets - ROA)* și *Rentabilitatea capitalurilor proprii (Return on Equity - ROE)*, aceste variabile fiind și ele foarte des întâlnite în studiile precedente similare.

Testarea corelațiilor dintre variabila dependentă și variabilele independente

a fost realizată cu ajutorul *coeficientului Pearson*, utilizat de obicei în vederea aprecierii intensității dependenței liniare dintre două variabile, care poate lua valori cuprinse între „1”, ce relevă existența unei legături directe perfecte și „-1”, ce indică inexistența unei corelații liniare între cele două variabile.

Această analiză a posibilelor corelații existente între variabilele analizate ne oferă indicii referitoare la sensul și semnificația posibilelor legături dintre ele, permițându-ne astfel să acceptăm sau să respingem ipotezele de cercetare formulate.

● REZULTATELE CERCETĂRII

Valorile coeficientului Pearson, ce reflectă corelațiile existente între toate variabilele considerate în cadrul prezentei analize, precum și nivelul de semnificație al acestora sunt detaliate în **Tabelul 3**.

Din analiza valorilor înregistrate de coeficientul Pearson se observă existența celei mai puternice influențe de sens pozitiv (0,2012) a calității auditorului extern asupra transparenței informațiilor privind instrumentele financiare (FID_Score), fiind semnificativă statis-

tic cu o probabilitate de 99% (Sig. < 0,01). În ceea ce privește dezvoltarea informațiilor privind guvernanta corporativă (CGD_Score), chiar dacă legătura existentă este la fel de semnificativă, corelația identificată nu este atât de strânsă (valoarea coeficientului fiind de 0,191).

Pe de altă parte, se poate observa că performanțele financiare atinse de instituțiile de credit depind într-o mai mică măsură de calitatea auditorului extern, corelațiile pozitive identificate având o probabilitate de semnificație de doar 95%, valorile înregistrate de coeficientul

Tabel 3. **Matricea corelațiilor dintre variabilele analizate**

Dezvăluirile privind			EA_Qual	Performanțele financiare		EA_Qual	
guvernanta corporativă	CGD_Score	Pearson Correlation	,191**	Return on assets	ROA	Pearson Correlation	,185*
		Sig,(2-tailed)	,009			Sig,(2-tailed)	,011
		N	189			N	189
instrumentele financiare	FID_Score	Pearson Correlation	,212**	Return on Equity	ROE	Pearson Correlation	,186*
		Sig,(2-tailed)	,003			Sig,(2-tailed)	,010
		N	189			N	189

** Corelația este semnificativă pentru un nivel de 0.01 (2-tailed).

* Corelația este semnificativă pentru un nivel de 0.05 (2-tailed).

Sursă: Calcule realizate de autor folosind softul SPSS

Tabel 4. **Analiza regresională**

Calitatea auditului extern	Unstand. / Stand. Coeff.			t	Sig.	R.Sq.	Adj.R.Sq.	F value
	B	Std. Error	Beta					
Dezvăluirile privind guvernanta corporativă (CGD_Score)								
(Constant)	.687	.070		9.753	.000			
EAQual	.004	.001	.191	2.656	.009	.036	.031	7.055
Dezvăluirile privind instrumentele financiare (IFRS_FID_Score)								
(Constant)	.527	.116		4.556	.000			
EA_Qual	.010	.003	.212	2.966	.003	.045	.040	8.796
Performanțele financiare (ROA)								
(Constant)	.819	.030		27.359	.000			
EA_Qual	.000	.000	.185	2.577	.011	.034	.029	6.640
Performanțele financiare (ROE)								
(Constant)	.818	.030		27.248	.000			
EA_Qual	.003	.001	.186	2.585	.010	.035	.029	6.684

Sursă: Calcule realizate de autor folosind softul SPSS

Pearson fiind aproape identice (0,185 pentru ROA, respectiv 0,186 pentru ROE).

Analiza corelațiilor identificate pentru fiecare variabilă independentă analizată, oferind argumente în vederea acceptării sau respingerii ipotezelor de cercetare formulate, s-a bazat totodată și pe rezultatele analizei regresionale, prezentate în Tabelul 4.

Plecând de la premisa că serviciile oferite, reputația, experiența și independența sunt aspectele definitorii care stau la baza aprecierii calității auditului și având în vedere faptul că auditorii din grupul „Big Four” posedă toate aceste atribute esențiale pentru reducerea costurilor agenției și limitarea comportamentului oportunist al managerilor prin intermediul monitorizării, am formulat următoarele ipoteze de cercetare:

H₁: Există o asociere pozitivă semnificativă între calitatea auditului și transparență

H₂: Există o asociere pozitivă semnificativă între calitatea auditului și performanță

Valorile coeficientului Pearson indică o influență pozitivă semnificativă de intensitate scăzută a calității auditului extern asupra transparenței informațiilor atât a celor legate de guvernanta corporativă, cât și a celor referitoare la instrumentele financiare, care sunt explicate în doar 3,6% - 4% din cazuri, conform rezultatelor oferite de analiza regresională efectuată.

Asocieri pozitive de intensitate scăzută au fost în identificate și asupra performanțelor financiare, fără ca acestea să fie însă semnificative din punct de vedere statistic.

În concluzie, prima ipoteză de cercetare formulată (*H₁*) poate fi acceptată și în consecință *serviciile de audit de calitate stau la baza asigurării unui nivel ridicat de transparență informațională*, în timp ce a doua ipoteză testată (*H₂*) este respinsă, *apartenența auditorului extern la grupul „Big Four” neavând o influență semnificativă asupra performanțelor financiare în sistemul bancar european*.

Concluzii, limite, perspective

Pornind de la teoria agenției (Jensen și Meckling, 1976), potrivit căreia conflictele de interese trebuie armonizate în vederea atingerii obiectivului fundamental al oricărei entități - *maximizarea valorii* sale, interesul cercetătorilor s-a dovedit de cele mai multe ori a fi orientat asupra consiliului de administrație sau a managementului executiv, ca structuri de conducere implicate în procesul de guvernare corporativă, însă nici auditul, un alt „actor-cheie” deosebit de important în cadrul acestui mecanism, nu a fost neglijat. Numeroase studii orientate asupra mecanismului de guvernare au analizat componentele acestuia în strânsă legătură cu succesele atinse sau eșecurile imposibil de evitat, ajungând la concluzia că *un sistem de guvernanta corporativă de slabă calitate afectează negativ valoarea unei entități*, în timp ce un *mechanism de guvernanta corporativă solid îmbunătățește eficiența acesteia*.

Pe de altă parte, analiza relațiilor de interdependență dintre diversele atribute ale guvernantei corporative și *nivelul*

de dezvăluire al informațiilor a fost de asemenea un obiectiv de cercetare extrem de dezbătut la nivel mondial și ale cărui rezultate sunt foarte variate. Majoritatea analizelor empirice efectuate pe plan internațional până în prezent au fost orientate asupra posibilităților legături dintre mecanismul de guvernanta corporativă și transparența acestuia, plecând în general de la prezumția conform căreia *cu cât gradul de transparență este mai ridicat cu atât practicile de guvernanta corporativă sunt mai înalte calitativ*.

Bazându-ne pe aceste aspecte, studiul nostru a fost conceput să ofere o analiză cât mai cuprinzătoare a *relației guvernanta corporativă – transparență informațională – performanțe financiare în sfera bancară*, focalizându-se asupra impactului auditului extern și încercând astfel să ofere răspunsuri justificate de rezultatele analizei empirice la întrebarea formulată inițial „*Cum influențează guvernanta corporativă, apreciată prin prisma auditorului extern, transparența și performanțele în sistemul bancar?*”

Analizând rezultatele obținute în urma cercetării întreprinse în prezentul studiu, se poate observa existența unui impact pozitiv semnificativ a apartenenței audi-

tului extern la grupul „Big Four” asupra nivelului de informații dezvăluite prin intermediul rapoartelor anuale, informații referitoare atât la guvernanta corporativă a instituțiilor bancare, cât și la instrumentele financiare folosite în activitatea desfășurată, prima *ipoteză de cercetare (H₁)* formulată fiind astfel acceptată. Totodată, performanțele financiare atinse de instituțiile de credit din cadrul eșantionului analizat nu s-au dovedit a fi influențate de calitatea auditului extern, infirmând astfel cea de-a doua *ipoteză de cercetare (H₂)* testată.

Testarea posibilelor influențe ale guvernantei corporative asupra valorii unei entități sau a gradului de transparență a făcut până în prezent obiectul unei game largi de cercetări. Spre deosebire de acestea, analiza empirică efectuată în prezentul studiu oferă o abordare mai aparte a acestei problematici într-un *domeniu specific de activitate*, cel *financiar-bancar*, care a fost destul de puțin explorat sub acest aspect până în prezent, oferind astfel o imagine cuprinzătoare a întregului sistem bancar european.

Totodată, analiza efectuată este orientată asupra unui singur „actor” implicat în mecanismul de guvernanta corporativă – *auditul extern*, oferindu-se astfel atenția cuvenită locului și rolului său în cadrul procesului de guvernare. De asemenea, cele două instrumente expres create pentru a măsura *nivelul de dezvăluire a informațiilor*, atât cele referitoare la *guvernanta corporativă*, cât și cele vizând *instrumentele financiare*, conferă cercetării un *plus de originalitate* și implică *valoare adăugată*.

Pe de altă parte, cercetarea întreprinsă are și o serie de *limite*, datorate în primul rând eșantionului de instituții bancare supuse analizei, dar și faptului că au fost avute în vedere informațiile culese aferente unui singur an calendaristic, toate acestea putând fi considerate drept provocări pentru studiile viitoare.

De asemenea, prezentul studiu s-a oprit doar asupra performanțelor financiare exprimate cu ajutorul rentabilității acti-

velor și a capitalurilor proprii (ROA și ROE), deschizând calea aprofundării cercetării prin considerarea în viitor și a altor indicatori utilizați de bănci pentru analiza performanțelor și a situației financiare, indicatori orientați spre calitatea activelor, lichiditate, adecvarea capitalului și/sau riscuri.

Cu toate acestea, apreciem că prezenta cercetare poate reprezenta o sursă utilă

de informație și reflecție pentru practicienii interesați, prin prisma impactului demonstrat pe care auditul extern îl are asupra gradului de transparență asigurat de sistemul bancar și a performanțelor financiare atinse, oferind totodată și o sinteză a literaturii de specialitate în ceea ce privește relația *guvernanta corporativă – transparență – performanțe*, folosite atât cercetătorilor, cât și mediului academic în general. ●

Referințe bibliografice selective

- Akhtaruddin, M., Hossain, M.A., Hossain, M. and Yao, L. (2009), *Corporate governance and voluntary disclosure in corporate annual reports of Malaysian listed firms*, Journal of Applied Management Accounting Research, Vol. 7, No. 1, pp. 1–21
- Al-Shammari, B. and Al-Sultan, W. (2010), *Corporate governance and voluntary disclosure in Kuwait*, International Journal of Disclosure and Governance, Vol. 7, No. 3, pp. 262–280
- Barako, D.G., Hancock, P. and Izan, H.Y. (2006), *Factors influencing voluntary disclosure by Kenyan companies*, Corporate Governance, Vol. 14, pp. 107–125
- Beeks, W. and Brown, P. (2006), *Do better governed Australian firms make more informative disclosures*, Journal of Business Finance and Accounting, Vol. 33, No. 3–4, pp. 422–450
- Chau, G. and Gray, S.J. (2010), *Family ownership, board independence and voluntary disclosure: Evidence from Hong Kong*, Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, Vol. 19, No. 2, pp. 93–109
- Depoers, F. (2000), *A cost-benefit analysis of voluntary disclosure: Some empirical evidence from French listed companies*, The European Accounting Review, Vol. 9, No. 2, pp. 245–263
- DeAngelo, L.E. (1981), *Auditor size and audit quality*, Journal of Accounting and Economics, Vol. 3, No. 2, pp. 183–189
- Eng, L.L. and Mak, Y.T. (2003), *Corporate governance and voluntary disclosure*, Journal of Accounting and Public Policy, Vol. 22, No. 4, pp. 325–345
- Hassan, C.M., Rahman, A.R. and Mahenthiran, S. (2008), *Corporate governance, transparency and performance of Malaysian companies*, Managerial Auditing Journal, Vol. 23, No. 8, pp. 744–778
- Huafang, X. and Jianguo, Y. (2007), *Ownership structure, board composition and corporate voluntary disclosure: Evidence from listed companies in China*, Managerial Auditing Journal, Vol. 22, No. 6, pp. 604–619
- Leung, S. and Horwitz, B. (2010), *Corporate governance and firm value during a financial crisis*, Review of Quantitative Finance and Accounting, Vol. 34, No. 4, pp. 459–481
- Palmrose, Z. (1989), *The relation of audit contract type to audit fees and hours*, The Accounting Review, Vol. 64, pp. 488–499
- Ștefănescu C.A. (2013), *Audit committee and information transparency – Empirical study on European banking system*, Revista „Audit Financiar” nr. 3, pp. 31–44
- Venkataraman, R., Weber, J. and Willenborg, M. (2008), *Litigation risk, audit fees and audit quality: initial public offerings as a natural experiment*, Accounting Review, Vol. 83, No. 5, pp. 1315–1345
- Organisation for Economic Co-operation and Development OECD (2004), *OECD Principles of Corporate Governance*, accesabil la: <http://www.oecd.org/corporate/ca/corporategovernanceprinciples/31557724.pdf>

Eșantionarea statistică în auditul financiar pentru estimarea denaturărilor contabile

Elisabeta JABA*, Ioan-Bogdan ROBU**
& Mihaela-Alina ROBU***

Abstract

Statistical Sampling in Financial Auditing to Estimate the Accounting Misstatements

Forming the audit opinion is based on the audit evidence obtained on the audited financial statements and transactions that led to these statements. Considering that financial, time and human resources restriction do not permit an exhaustive testing of the accounts and classes of transactions, the auditor may apply sampling procedures. The purpose of this study is to estimate the accounting misstatements related to debit balance of the accounts receivable – customers, using the data on a sample of customers. The study objectives regards determining the sample size of the customers to be verified, extracting the sample using SPSS 20.0 statistical program, estimating accounting misstatements of the debit balance regarding the accounts receivable - customers for the entire population studied.

Key words: financial auditing, accounting misstatement, detail tests of transactions, external confirmations, statistical sampling, statistical estimation

JEL Classification: C13, C83, M41, M42

Cuvinte cheie: audit financiar, denaturare contabilă, teste de detaliu ale tranzacțiilor, confirmări externe, eșantionare statistică, estimare statistică

Introducere

Scopul principal al unei misiuni de audit vizează creșterea gradului de încredere al utilizatorilor informației financiare, auditorul trebuind să-și exprime opinia cu privire la raportările financiare în conformitate cu un cadru general de raportare financiară aplicabil (IFAC, 2013, p.75).

Demersul metodologic al unei misiuni de audit financiar pentru emiterea opiniei poate fi structurat în patru faze fundamentale (Arens *et al.*, 2012, p. 162). În prima fază are loc planificarea misiunii și definirea metodei de auditare, în faza a doua se efectuează testarea sistemului de control intern și se realizează o serie de teste substanțiale ale tranzacțiilor, în cea de-a treia fază se aplică procedurile analitice și testele de detaliu ale soldurilor conturilor, iar în ultima fază are loc revizuirea finală de către responsabilul de misiune și emiterea raportului de audit (Arens *et al.*, 2012, pp. 414-423). Pentru fiecare din aceste etape, auditorul financiar trebuie să obțină probe de audit suficiente și adecvate cu privire la existența și funcționalitatea sistemului de control intern, dar și asupra principalelor aserțiuni ale managerilor privind tranzacțiile realizate, soldurile conturilor și celelalte informații raportate (IFAC, 2013, p. 405).

* Prof. univ. Emeritus dr. , Director al Centrului de Cercetări Statistice, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, e-mail: ejaba@uaic.ro

** Dr. în Contabilitate și Drd. Cibernetică și statistică economică, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, e-mail: bogdan.robu@feaa.uaic.ro

*** Drd. Contabilitate, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, e-mail: mihaela.robuc@feaa.uaic.ro

În auditul financiar o problemă de interes deosebit o reprezintă estimarea valorii denaturărilor contabile care apar la nivelul întocmirii și prezentării situațiilor financiare. Depistarea eventualelor denaturări contabile se realizează cu ajutorul testelor de detaliu ale tranzacțiilor și soldurilor conturilor. Testele de detaliu presupun verificarea existenței unor diferențe semnificative între înregistrările contabile și informațiile primite pe baza confirmărilor externe.

În condițiile în care o firmă supusă auditului financiar realizează un număr foarte mare de tranzacții economico-financiare, obținerea confirmărilor tuturor tranzacțiilor este dificilă și are implicații directe asupra costurilor misiunii și asupra onorariilor de audit solicitate. Ca soluție la o astfel de problemă, ISA 530 - *Eșantionarea în audit* propune aplicarea procedurilor de audit pentru mai puțin de 100% din elementele supuse auditării.

Pentru testarea aserțiunilor privind tranzacțiile și soldurile conturilor, auditorul poate folosi înregistrările la nivelul unui eșantion cu scopul estimării parametrilor distribuțiilor eventualelor denaturări contabile.

Studiul propus urmărește estimarea denaturărilor contabile care pot să apară în raportările financiare, folosind datele înregistrate pe un eșantion de clienți. Obiectivele studiului vizează prezentarea problemelor de eșantionare în cazul unui sondaj aleator simplu, procedeele de extragere a eșantionului folosind programul SPSS 20.0 și estimarea denaturărilor contabile privind tranzacțiile realizate de o firmă.

Aserțiuni ale conducerii privind situațiile financiare raportate

Situațiile financiare supuse auditării sunt compuse dintr-un bilanț, contul de profit și pierdere, situația modificărilor capitalului propriu, situația fluxurilor de numerar și note explicative la situațiile financiare anuale.

Pornind de la *teoria agenției*, care descrie relațiile contractuale dintre *principali* și *agenți*, managerii sunt responsabili de realizarea și prezentarea situațiilor financiare privind poziția și performanța financiară a firmei, pentru reducerea asimetriei informaționale. În cadrul procesului de pregătire și prezentare a situațiilor financiare de către manageri trebuie să se respecte o serie de principii care caracterizează elementele definitorii ale raportării anuale a poziției și performanței financiare (Arens *et al.*, 2012, p. 153). În auditul financiar evaluarea aplicării corecte a acestor principii poate fi efectuată pe baza verificării *aserțiunilor conducerii*.

ISA 500 clasifică aserțiunile conducerii în trei mari categorii: *aserțiuni privind categoriile de tranzacții și evenimentele asociate cu perioada supusă auditului*, *aserțiuni cu privire la soldurile conturilor la sfârșitul perioadei* și *aserțiuni cu privire la prezentări și descrieri de*

informații din situațiile financiare (Messier *et al.*, 2008, p. 40; Arens *et al.*, 2012, p. 154). Auditorul urmărește testarea modului în care principiile contabile au fost respectate, pe tot parcursul exercițiului financiar, pentru obținerea informațiilor financiare și pregătirea situațiilor anuale pentru a fi raportate.

Principalele aserțiuni privind categoriile de tranzacții și evenimentele asociate cu perioada supusă auditului sunt relative la: *aparitia* tranzacțiilor și evenimentelor înregistrate care au avut loc și sunt legate de firma auditată; *exhaustivitatea* înregistrării tranzacțiilor și evenimentelor; *acuratețea* sumelor și altor date aferente tranzacțiilor și evenimentelor care au fost înregistrate; *separarea* tranzacțiilor și evenimentelor înregistrate în perioadele contabile corespunzătoare; *clasificarea* tranzacțiilor și evenimentelor care au fost înregistrate în conturile corecte (Messier *et al.*, 2008, p. 40; IFAC, 2013, pp. 314-315).

La nivelul soldurilor conturilor la sfârșitul perioadei, principalele aserțiuni contabile fac referire la: *existența* tuturor activelor, datoriilor și capitalurilor proprii; *drepturile și obligațiile* firmei privind activele deținute și controlate sau datoriile constituite; *exhaustivitatea* înregistrării elementelor din bilanț; *evaluarea* corespunzătoare a activelor, datoriilor și capitalurilor proprii care sunt incluse în situațiile financiare (Messier *et al.*, 2008, p. 40; IFAC, 2013, p. 315).

Pentru prezentarea și descrierea informațiilor din situațiile financiare, principalele aserțiuni sunt: *aparitia*, *drepturile și obliga-*

Probleme ale eșantionării statistice

țiile privind evenimentele, tranzacțiile și alte aspecte prezentate care s-au produs și sunt legate de firma respectivă; *exhaustivitatea* informațiilor necesare prezentării, care au fost incluse în situațiile financiare; *clasificarea și inteligibilitatea* informațiilor financiare care sunt raportate; *acuratețea evaluării* informațiilor financiare de altă natură (Messier *et al.*, 2008, p. 40; IFAC, 2013, p. 315).

Pentru testarea principalelor aserțiuni referitoare la activitățile și evenimentele economice din cadrul firmei, în funcție de principiile prestabilite, sunt folosite probele de audit, rezultatele fiind comunicate utilizatorilor interesați (Soltani, 2007, p. 283). Conform ISA 500 - *Probe de audit*, auditorul financiar poate obține probe de audit printr-una sau mai multe proceduri de audit recunoscute, precum: *inspecția, observarea, confirmarea externă, recalcularea, reefectuarea, proceduri analitice, interogarea* (IFAC, 2013, pp. 406-408).

Pentru detectarea denaturărilor semnificative la nivelul aserțiunilor conducerii firmei, auditorul poate aplica proceduri de audit sub forma *procedurilor de fond*, aplicabile prin *teste de detaliu și proceduri analitice de fond*.

Pentru estimarea parametrilor distribuției denaturărilor contabile posibile în tranzacții economico-financiare, parametri necesari pentru constituirea probelor de audit, ne vom opri, în continuare, asupra unor aspecte legate de modul de obținere a unui eșantion reprezentativ.

Principalele probleme ale eșantionării statistice vizează avantajele cercetării prin sondaj statistic comparativ cu cercetarea exhaustivă a unei populații, reprezentativitatea eșantionului analizat și procedeele de extragere a unui eșantion reprezentativ.

Aserțiunile conducerii firmei auditate cu privire la tranzacțiile realizate pot fi testate fie considerând toate tranzacțiile, lucru ce implică un volum mare de resurse materiale, umane și de timp, fie observând numai un eșantion din acestea, cu avantajul costurilor reduse pe care le implică, rapiditatea obținerii rezultatelor și posibilitatea cunoașterii unor colectivități greu accesibile (Jaba, 2002, p. 271). Limitele cercetării prin sondaj sunt determinate, în principal, de modalitatea de obținere a unui eșantion reprezentativ, de erorile de eșantionare, de precizia dorită a rezultatelor și de riscul asumat (Jaba, 2002, p. 272).

Obținerea unui eșantion reprezentativ presupune aplicarea procesului de eșantionare statistică. Acest proces implică: definirea populației de studiat, alegerea bazei de sondaj și definirea eșantionului (Jaba, 2002, p. 279). Definirea populației constă în delimitarea colectivității și verificarea gradului de omogenitate. Definirea eșantionului constă în alegerea unităților de eșantionare și extragerea eșantionului.

Calitatea unui eșantion depinde de *omogenitatea populației*, de *tipul de sondaj*, de *procedul de extragere a unităților*, de *gradul de precizie*, de *mărimea eșantionului* și de *costurile suportabile* (Jaba, 2002, p. 280).

Extragerea unităților eșantionului din baza de sondaj se poate realiza fie aleator, conform *principiului alegerii aleatoare*, fie gândit, *după un criteriu prestabilit* (Bărbat, 1972, p. 318), conform *principiului alegerii raționate*. Având în vedere principiul de selecție, pot fi realizate diferite tipuri de sondaj: sondaje aleatoare, sondaje raționate și sondaje mixte.

Ca procedeu de extragere a unităților eșantionului se poate aplica: extragerea repetată (cu revenire), extragerea nerepetată (fără revenire) și extragerea mecanică sau sistematică (Jaba, 2002, p. 281). Extragerea poate fi făcută fie unitate cu unitate (extragere simplă), fie pe grupe de unități (extragere de serii, clustere).

Ca metode de sondaj aleator sunt aplicate mai des următoarele: *sondajul aleator simplu, sondajul aleator stratificat, sondajul aleator de cluster* (Jaba, 2002, pp. 282-284).

În studiu, așa cum precizăm, ne referim la modul de realizare a sondajului aleator simplu pentru estimarea denaturărilor contabile.

Obținerea eșantionului

1. DEFINIREA POPULAȚIEI ȚINTĂ ȘI BAZA DE SONDAJ

Această etapă presupune delimitarea statistică a populației studiate și verificarea gradului de omogenitate al acesteia, precum și realizarea unei baze de sondaj.

În cadrul misiunii de audit financiar, o importanță deosebită se acordă testării activităților de *vânzare-încasare*. Obiectivul principal al auditului ciclului *vânzări-încasări* vizează testarea corectitudinii operațiunilor, precum și a sumelor din conturile afectate, în conformitate cu referențialul contabil impus (IAS-IFRS), vizând rulajele generate de tranzacțiile firmei auditate (*vânzările, încasările, reducerile comerciale și financiare, scoaterea din evidență a creanțelor incerte sau cu grad redus de recuperare, ajustările pentru deprecierea creanțelor-clienți*).

În situațiile financiare privind tranzacțiile realizate de către firma auditată pot să apară denaturări contabile care reprezintă o diferență între valorile înregistrate în contabilitate (la nivel de rulaje debitoare) și valorile confirmate prin răspunsul trimis de terțe persoane. Denaturările contabile pot fi determinate exhaustiv pe baza verificării tuturor tranzacțiilor realizate cu toți clienții firmei auditate sau pot fi estimate pe baza datelor înregistrate la nivelul unui eșantion observat.

Într-un audit al situațiilor financiare, auditorul trebuie să țină cont și de raportul de audit al auditorului precedent. În cazul în care auditorul obține din raportul precedent suficiente probe cu privire la absența denaturărilor contabile la nivelul soldurilor inițiale, auditorul ar trebui să testeze, în continuare, rulajele debitoare/creditoare și soldurile finale pentru fiecare client în parte al firmei auditate.

În condițiile în care auditorul constată, în primele două faze ale misiunii de audit, că există risc semnificativ de apariție a denaturărilor contabile, atunci acesta va aplica proceduri de fond corespunzătoare pentru identificarea denaturărilor. Ca procedură de fond pentru identificarea denaturărilor contabile, auditorul poate aplica procedurile de confirmare externă¹ (IFAC, 2013, p. 342). În acest studiu se analizează situația unei firme auditate al cărei obiect de activitate îl reprezintă producția și comercializarea bunurilor de larg consum. Datele convenționale considerate prezintă rulajele debitoare pentru toate conturile analitice de forma *4111.Ci*, cu $i=1, \dots, 477$. (Datele pot fi preluate dintr-o balanță de verificare).

Populația țintă este reprezentată de ansamblul clienților care apar în contul *Clienți 4111 al firmei auditate*, având rulaje debi-

toare aferente tranzacțiilor desfășurate cu aceasta. Situația contului *Clienți 4111* al firmei auditate se prezintă astfel: sold inițial debitor = 24.107.280,00 lei; Rulaje debitoare = 51.743.560,00 lei; Rulaje creditoare = 28.379.200,00 lei; Total sume debitoare = 76.109.440,00 lei; Total sume creditoare = 28.637.800,00 lei; Sold final debitor = 47.471.640,00 lei.

Pentru acest cont sintetic se vor prelua conturile analitice, din lista clienților firmei.

Baza de sondaj este reprezentată de lista clienților. Pentru fiecare cont analitic *4111.Ci* se vor considera valorile soldului inițial (debitor/creditor), valorile rulajelor (debitoare/creditoare), sumele totale (debitoare/creditoare) și soldul final (debitor/creditor).

Filtrăm baza de sondaj pentru a elimina valorile rulajelor debitoare care depășesc valoarea pragului de semnificație. Aceste rulaje vor fi testate individual. Având în vedere natura contului sintetic testat în cazul de față, se are în vedere un prag de semnificație de 2% din cifra de afaceri (CAFR, 2012, p. 66). Pentru o cifră de afaceri efectivă de 86.250.650,00 lei, valoarea calculată a pragului de semnificație este de 690.005,20 lei. În acest caz, auditorul va testa separat toate rulajele care depășesc această limită și pe bază de sondaj aleator - rulajele care sunt inferioare acestui prag.

Prin filtrarea bazei de sondaj se constată că pentru un număr de 9 clienți valoarea rulajelor debitoare este superioară pragului de semnificație, de 690.005,20 lei. Astfel: Rd *4111.C112* = 2.511.760,00 lei; Rd *4111.C157* = 2.472.200,00 lei; Rd *4111.C305* = 1.983.200,00 lei; Rd *4111.C454* = 1.829.600,00 lei; Rd *4111.C409* = 1.805.120,00 lei; Rd *4111.C381* = 1.761.000,00 lei; Rd *4111.C141* = 1.756.480,00 lei; Rd *4111.C278* = 1.755.640,00 lei; Rd *4111.C308* = 1.751.560,00 lei. Pentru clienții care au înregistrat aceste rulaje se vor aplica individual proceduri de audit pentru testarea principalelor aserțiuni contabile. Eliminând din cei 477 de clienți inițiali, pe cei 9 clienți cu rulaje mai mari decât valoarea pragului stabilit, se obține o bază de sondaj care cuprinde un număr de 468 de clienți.

2. DEFINIREA EȘANTIONUL ANALIZAT

În această etapă, auditorul trebuie să aleagă și să definească unitățile folosite în eșantionare, să stabilească procedura de extragere a eșantionului și să determine volumul acestuia.

Atunci când se aplică proceduri de fond de tipul testelor de detaliu ale tranzacțiilor, care vizează vânzările către clienți, auditorul trebuie să analizeze și să verifice rulajele debitoare

² *Confirmarea externă* reprezintă răspunsul scris pe care auditorul îl primește, în format electronic sau pe hârtie, de la o terță persoană care colaborează cu firma auditată (bancă, furnizor, client, investitor, acționar, salariat etc.) cu privire la anumite solduri ale conturilor firmei auditate sau cu privire la tranzacțiile pe care firma le-a încheiat cu acestea (IFAC, 2013, p. 407). În funcție de natura probelor pe care auditorul trebuie să le obțină pentru verificarea unei informații se poate solicita ca terță persoană să răspundă direct auditorului, asigurându-se astfel independența și obiectivitatea sursei.

ale conturilor asociate. Întrucât un rulaj debitor odată testat nu mai poate fi testat încă o dată, în studiu se propune utilizarea sondajului *aleator simplu nerepetat*.

În cazul unui sondaj *aleator simplu nerepetat*, atunci când selecția se face după o caracteristică nealternativă (în situația analizată, rulajele debitoare ale contului 4111.Ci), volumul eșantionului ce trebuie extras, se poate calcula după formula (Jaba, 2002, p. 314):

$$n = \frac{z^2 \sigma^2}{\Delta_b^2 + \frac{z^2 \sigma^2}{N}} \quad (1)$$

- unde: n = volumul eșantionului;
 - z = valoarea variabilei corespunzătoare riscului asumat (de regulă $a = 0,05$);
 - σ = abaterea medie pătratică (deviația standard), valoare cunoscută dintr-o cercetare anterioară sau aproximată pe baza datelor unui sondaj pilot;
 - N = mărimea populației;
 - Δ_b = eroarea limită (eroare maximă admisibilă) pentru un estimator. ($\Delta_b = \hat{\theta} \times$ nivelul erorii acceptate);
 - $\hat{\theta}$:= estimator al unui parametru al populației studiate.
- Considerând datele privind rulajele debitoare pentru clienții

rămăși în baza de sondaj, obținem: valoarea deviației standard, $\sigma_{R_d} = 58.212,94$, $min_{R_d} = 0,00$ lei și $max_{R_d} = 355.320,00$ lei.

Pentru estimarea valorii denaturărilor contabile care pot să apară la nivelul acestor rulaje, cu un nivel de încredere de 95% și un nivel al erorii limită de $\Delta_b = 17.766$ lei, calculăm volumul eșantionului de clienți ce se poate extrage aleator nerepetat, astfel:

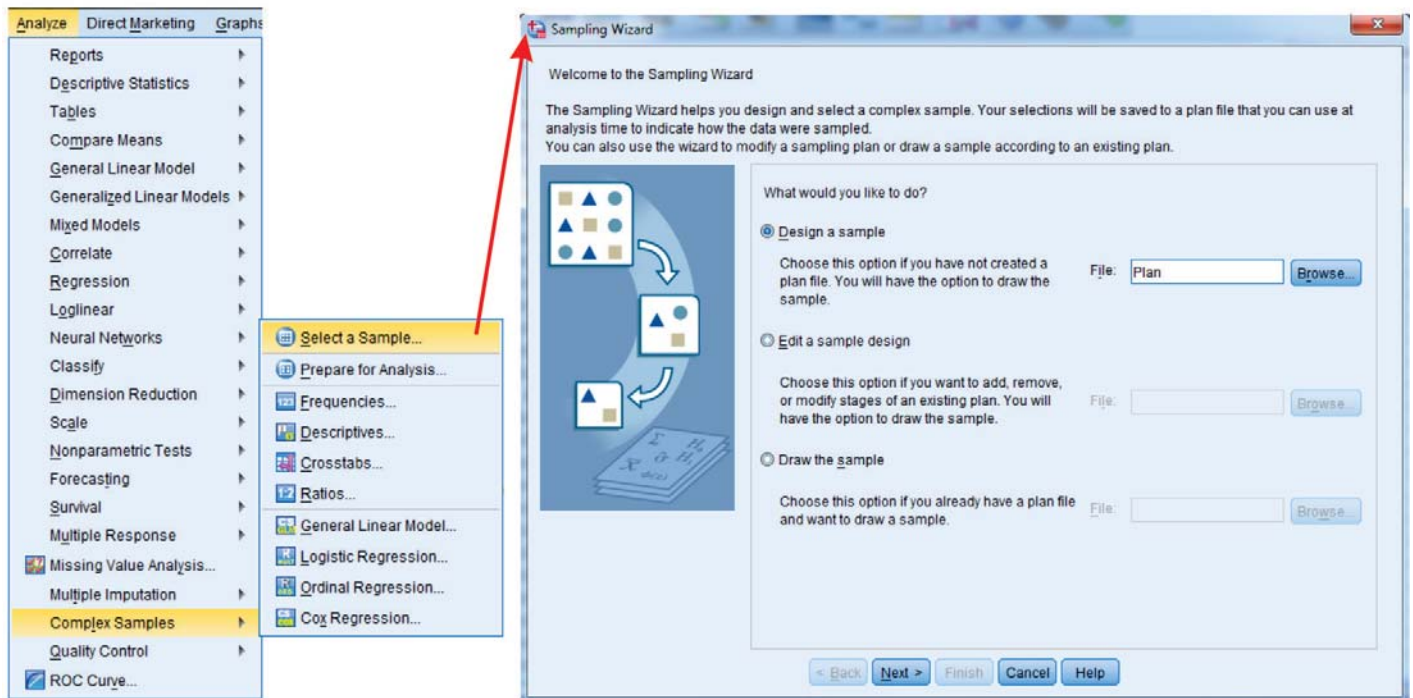
$$n = \frac{1,96^2 \cdot 58.212,9375^2}{17.766^2 + \frac{1,96^2 \cdot 58.212,9375^2}{468}} = 37,9 \approx 38 \text{ clienți}$$

Pentru populația considerată, de 468 clienți, volumul calculat al eșantionului este de 38 clienți. Deoarece volumul eșantionului depășește 5% din mărimea populației ($468 \times 5\% \approx 24$ unități) ar trebui să se utilizeze formula lui Cochran (1977, p. 76) privind corectarea volumului eșantionului:

$$n_c = \frac{n}{1 + \frac{n}{N}} = \frac{38}{1 + \frac{38}{468}} \approx 36 \text{ clienți}$$

Cele 36 de unități reprezintă firmele clienți corespunzătoare conturilor analitice 4111.Ci, care vor fi incluse în eșantion și pentru care se vor testa rulajele debitoare asociate.

Figura 1. Selectarea opțiunii Select a Sample cases și fereastra Sampling Wizard

Sursa: Proiecție proprie

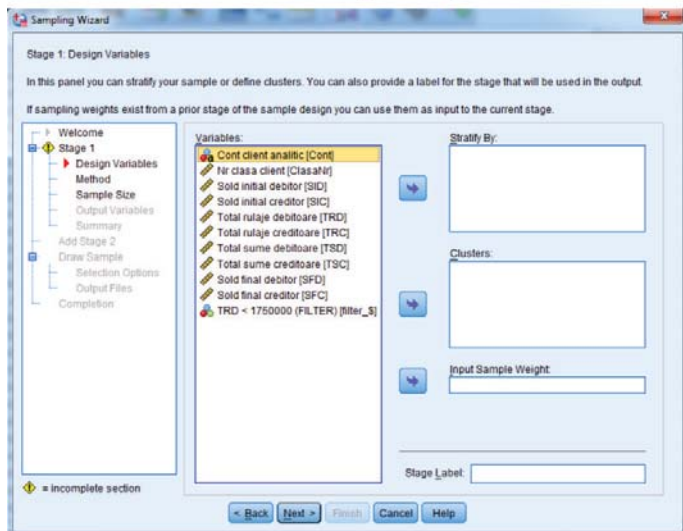
Extragerea eșantionului folosind SPSS 20.0

Cunoscând volumul eșantionului, extragerea eșantionului se poate face facil cu ajutorul programului statistic **SPSS 20.0**. Demersul necesar implică o serie de pași.

- (1) *Planul de sondaj.* Selectăm din meniul **Analyze** comanda **Complex Samples**, opțiunea **Select a Sample**, prin care se activează fereastra **Sampling Wizard** (vezi Figura 1). În cadrul ferestrei **Sampling Wizard**, din opțiunile existente bifăm **Design a sample**. Planul după care se va crea eșantionul îl vom salva prin intermediul casetei **File** în locația stabilită, prin intermediul butonului **Browse**. Prin activarea butonului **Next** trecem la următorul pas în crearea eșantionului: definirea variabilelor.
- (2) *Definirea variabilelor.* Această operație implică în primul rând stabilirea tipului de eșantion ce se dorește a fi obținut: eșantion aleator simplu. În cazul sondajului aleator simplu nu se alege nici o variabilă din lista de variabile prezentată în zona **Variables**, ci trecem la următorul pas prin intermediul butonului **Next** (vezi Figura 2).
- (3) *Alegerea metodei de eșantionare.* Acest pas constă în selectarea procedurii de extragere a unităților după care se realizează eșantionarea, pentru exemplul de față considerându-se extragerea aleatoare fără înlocuire – **Simple Random Sample Without replacement (WOR)** (vezi Figura 3). Trecerea la următorul pas se realizează tot cu ajutorul butonului **Next**.
- (4) *Precizarea volumului eșantionului.* Se precizează volumul eșantionului fie ca număr de unități dorite, fie ca procent din volumul populației. Alegem varianta numărului de unități dorite (**Counts**) (vezi Figura 4), scriind în dreptul căsuței aferente numărul 36, care s-a obținut conform calculelor anterioare.
- (5) *Prezentarea planului creat.* În **Plan Summary** se sintetizează caracteristicile planului creat (vezi Figura 5).
- (6) *Salvarea eșantionului obținut (Baza de date pentru eșantion).* Această operație se poate face în fereastra **Sampling Wizard**, prin alegerea unei opțiuni: în baza de date în lucru (**Active dataset**), într-o nouă bază de date (**New dataset**), într-un fișier extern (**External file**). Am ales opțiunea **New dataset**. Baza de date creată o numim *eșantion aleatoriu simplu CAFR.sav* (vezi Figura 6).

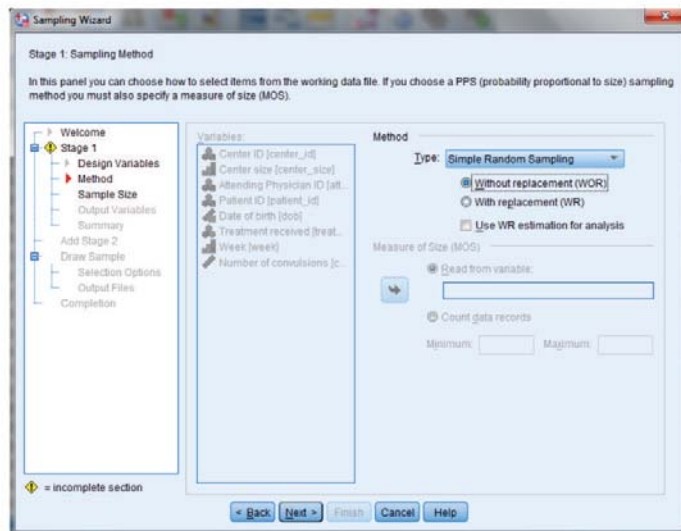

Figura 2. Fereastra de selectare a variabilelor după care se realizează extragerea eșantionului

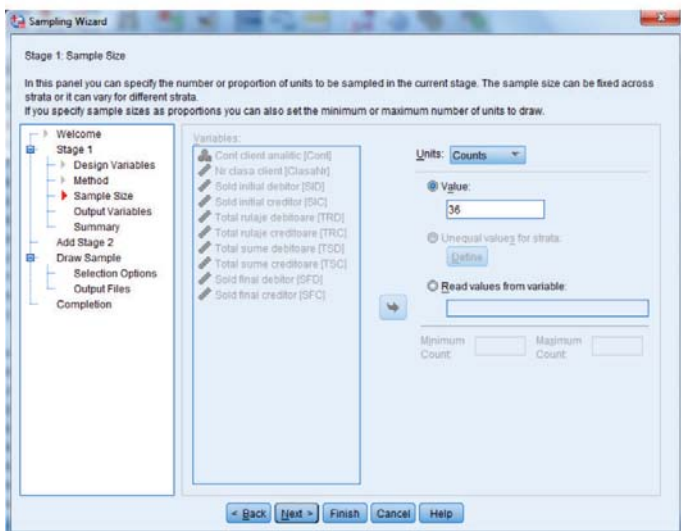
Sursa: Proiecție proprie

Figura 3. Selectarea metodei de eșantionare

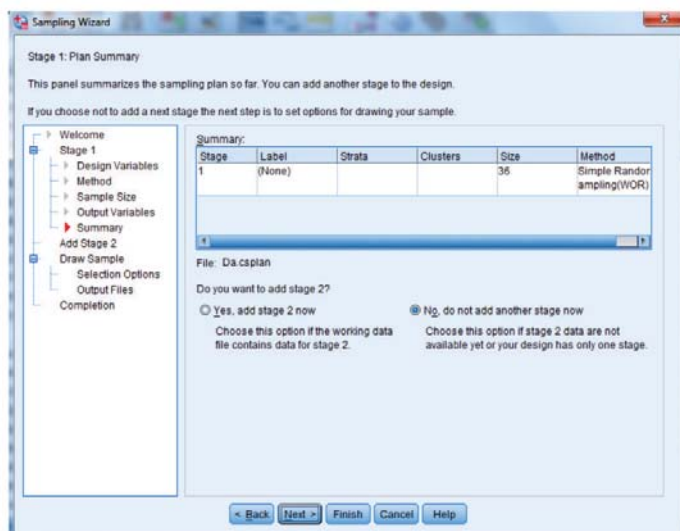
Sursa: Proiecție proprie

Figura 4. Precizarea volumului eşantionului

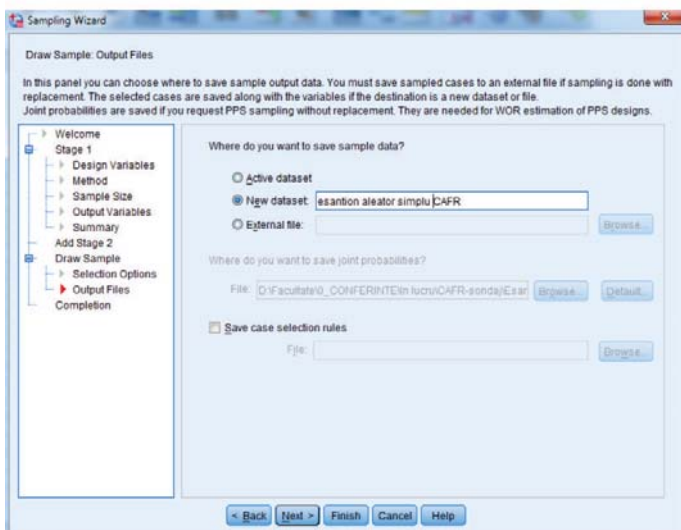
Sursa: Proiecție proprie

Figura 5. Prezentarea caracteristicilor planului creat

Sursa: Proiecție proprie

Figura 6. Salvarea bazei de date pentru eşantionul extras

Sursa: Proiecție proprie

Estimarea nivelului mediu al denaturărilor contabile privind rulajele debitoare ale conturilor de clienți

Pornind de la rezultatele statistice calculate la nivelul eşantionului, auditorul poate estima valoarea denaturărilor rulajelor debitoare aferente conturilor de clienți pentru întreaga populație.

STATISTICA DESCRIPTIVĂ LA NIVELUL EȘANTIONULUI

Pentru eşantionul de clienți extras, s-au înregistrat valorile confirmărilor externe primite de la terți aferente rulajelor debitoare înregistrate. În Tabelul 1 sunt prezentate pentru fiecare client valorile rulajelor debitoare, confirmările externe și diferențele înregistrate (*Rulaje debitoare – Confirmări externe*).

Valoarea totală a rulajelor debitoare este de 2.756.600,00 lei, iar valoarea totală a confirmărilor externe este de 2.315.960,00 lei. Se poate observa, astfel, o diferență pozitivă (de 440.640,00 lei) între valoarea rulajelor debitoare și valoarea confirmărilor externe, ceea ce relevă apariția unor denaturări la nivelul situațiilor financiare. La nivelul eşantionului analizat, pentru datele prezentate în Tabelul 1, s-a înregistrat o medie (\bar{x}) a denaturărilor contabile de 12.240,00 lei și o abatere standard (s) de 27.837,89 lei. Valoarea devianței standard mai mare decât valoarea mediei se explică, în acest caz, prin valori negative ale denaturărilor, ca urmare a unei valori mai mari a confirmărilor externe decât cea a rulajelor debitoare înregistrate în contabilitate.

ESTIMAREA PUNCTUALĂ A PARAMETRILOR DISTRIBUȚIEI DENATURĂRILOR CONTABILE

Media denaturărilor contabile la nivelul eşantionului, \bar{x} , este o valoare a estimatorului, $\hat{\mu}$, media denaturărilor contabile la nivelul întregii populații.

Prin estimare punctuală, $\mu = \bar{x}$, ar rezulta că, la nivelul situațiilor financiare, valoarea medie a denaturărilor contabile înregistrate pentru rulajele debitoare ale clienților firmei auditate ar fi de 12.240,00 lei.

Tabel 1. **Rulajele debitoare, confirmările externe și diferențele obținute pentru eșantion**

Client	Rulaje debitoare	Confirmări	Diferențe	Client	Rulaje debitoare	Confirmări	Diferențe
4111.C0030	47.520,00	29.000,00	18.520,00	4111.C0314	57.600,00	57.600,00	0,00
4111.C0039	15.560,00	10.000,00	5.560,00	4111.C0325	73.600,00	65.200,00	8.400,00
4111.C0041	112.120,00	60.520,00	51.600,00	4111.C0338	17.880,00	17.880,00	0,00
4111.C0054	32.480,00	32.480,00	0,00	4111.C0343	236.440,00	200.000,00	36.440,00
4111.C0070	57.880,00	57.880,00	0,00	4111.C0352	57.560,00	57.560,00	0,00
4111.C0071	56.680,00	45.000,00	11.680,00	4111.C0354	48.400,00	48.400,00	0,00
4111.C0072	46.120,00	46.120,00	0,00	4111.C0359	10.040,00	10.040,00	0,00
4111.C0102	355.320,00	202.680,00	152.640,00	4111.C0365	105.240,00	100.000,00	5.240,00
4111.C0105	134.480,00	134.480,00	0,00	4111.C0377	35.000,00	35.000,00	0,00
4111.C0120	17.800,00	15.000,00	2.800,00	4111.C0405	109.480,00	109.480,00	0,00
4111.C0125	122.840,00	122.840,00	0,00	4111.C0423	123.880,00	102.680,00	21.200,00
4111.C0126	116.880,00	116.880,00	0,00	4111.C0434	61.520,00	61.520,00	0,00
4111.C0171	63.960,00	63.960,00	0,00	4111.C0447	111.840,00	75.000,00	36.840,00
4111.C0176	20.800,00	20.000,00	800,00	4111.C0451	95.280,00	95.280,00	0,00
4111.C0179	6.800,00	6.800,00	0,00	4111.C0454	87.640,00	87.640,00	0,00
4111.C0259	17.000,00	15.000,00	2.000,00	4111.C0457	79.040,00	79.040,00	0,00
4111.C0269	61.720,00	19.920,00	41.800,00	4111.C0472	37.120,00	37.120,00	0,00
4111.C0284	96.360,00	77.960,00	18.400,00	4111.C0474	26.720,00	0,00	26.720,00

Sursa: Date convenționale

Estimarea prin interval de încredere a valorii medii a denaturărilor contabile

În cadrul misiunii de audit financiar, auditorul este interesat să estimeze intervalul de încredere al valorii medii a denaturărilor contabile care pot să apară la nivelul rulajelor debitoare ale conturilor de clienți.

Intervalul de încredere (I.C.) este definit de limitele:

$$I.C. = [L_{inf} \text{ Denaturări contabile}; L_{sup} \text{ Denaturări contabile}] = [\bar{x} - Z_{\alpha/2} \cdot \sigma_{\bar{\mu}}; \bar{x} + Z_{\alpha/2} \cdot \sigma_{\bar{\mu}}] \quad (2)$$

Valorile lui z se citesc din *Tabelul Laplace* pentru riscul asumat (α) de către auditor. \bar{x} este media obținută la nivelul eșantionului, iar $\sigma_{\bar{\mu}}$ este eroarea medie. În cazul unui sondaj aleator simplu nerepetat, $\sigma_{\bar{\mu}}$ se calculează după relația:

$$\sigma_{\bar{\mu}} = \sqrt{\frac{\sigma^2}{n} \left(1 - \frac{n}{N}\right)} \approx \sqrt{\frac{s^2}{n} \left(1 - \frac{n}{N}\right)} \quad (3)$$

Pentru datele considerate, eroare medie este:

$$\sigma_{\bar{\mu}} = \sqrt{\frac{27.837,89^2}{36} \left(1 - \frac{36}{468}\right)} = 4.457,62 \text{ lei}$$

La un risc asumat de 5%, ne putem aștepta la un I.C.:

[12.240,00 - $z_{\alpha/2} \cdot 4.457,62$; 12.240,00 + $z_{\alpha/2} \cdot 4.457,62$]. Există șansa de 95% ca valoarea medie a denaturărilor contabile înregistrate pentru clienții contului 4111.Ci să fie acoperită de intervalul de încredere [12.240,00 - 1,96 · 4.457,62; 12.240,00 + 1,96 · 4.457,62] = [3.503,06; 20.976,94] lei.

Valoarea totală a denaturărilor contabile poate fi estimată, pe baza mediei obținute, astfel: *Valoarea medie* × *Volumul populației* = 12.240,00 × 468 = 5.728.320,00 lei.

Conform rezultatelor obținute, valoarea limitei superioare a I.C. este inferioară valorii pragului de semnificație, de 690.005,20 lei, ceea ce presupune că în medie valoarea denaturărilor contabile identificate la nivelul unui rulaj debitor al conturilor de clienți este în limita valorii pragului de semnificație calculat.

Însă, potrivit valorii estimate a denaturărilor totale, care este superioară pragului de semnificație, auditorul ar trebui să aplice teste suplimentare pentru a afla carei categorii de clienți poate aparține o astfel de denaturare.

În acest caz, auditorul are posibilitatea să aplice teste suplimentare folosind un eșantion stratificat. Prin acest procedeu se poate estima punctual valoarea denaturărilor contabile aferente rulajelor debitoare ale conturilor de clienți, în funcțiile de criteriile de stratificare stabilite de către auditor (mărimea clientului, apartenența la o anumită zonă geografică etc., plător).

Concluzii

Pentru obținerea probelor de audit, auditorul trebuie să utilizeze cele mai bune tehnici și procedee, asigurând un echilibru între costul obținerii probelor și calitatea acestora. De cele mai multe ori, din cauza restricțiilor de ordin financiar, de timp și de resurse umane, auditorul nu poate verifica exhaustiv situația privind soldurile conturilor, tranzacțiile desfășurate și maniera de prezentare a situațiilor financiare. Din aceste considerente, auditorul financiar poate dispune verificarea conturilor pe baza datelor observate la nivelul unui eșantion.

În studiul realizat, prezentăm procedeul de estimare punctuală și prin interval de încredere a nivelului mediu și al valorii totale a denaturărilor contabile privitoare la rulajele aferente contului de creanțe-clienți. Pentru obținerea unui eșantion reprezentativ, pe baza unor date convenționale înregistrate la o firmă care este supusă auditului financiar, arătăm modul de determinare a volumului unui eșantion aleator simplu nerepeatat și demersul obținerii eșantionului cu ajutorul SPSS 20.0.

Pentru eșantionul extras s-au înregistrat datele privind confirmările externe ale rulajelor debitoare. Apoi, s-a estimat valoarea medie și valoarea totală ale denaturărilor contabile la nivelul rulajelor debitoare ale conturilor de clienți, pentru întreaga populație studiată.

Metodologia de lucru prezentată poate fi utilizată în cadrul misiunii de audit financiar pentru obținerea probelor de audit pe baza sondajului statistic, în vederea estimării denaturărilor contabile. Direcțiile viitoare ale cercetării urmăresc dezvoltarea studiului prin utilizarea unui sondaj aleator stratificat și estimarea denaturărilor contabile la nivelul fiecărei clase/strat care poate fi considerat (mărime client, zonă geografică, data facturării etc.).

Utilizarea metodelor statistice în cadrul auditului financiar, dar și interconectarea acestuia cu analiza financiară și contabilitatea pot deschide o direcție nouă de cercetare, pe care o numim ipotetic **auditometrie** (*auditometrics*). ●

Bibliografie

- Arens, A., Elder, R., Beasley, M. (2012), *Auditing and assurance services: an integrated approach*, 14th edition, Pearson Education, New Jersey
- Bărbat, A. (1972), *Teoria statisticii sociale*, E.D.P. București
- Camera Auditorilor Financiari din România – CAFR (2012), *Ghid pentru un Audit de Calitate*, Print Group, București
- Cochran, W. G. (1977), *Sampling techniques* (3rd edition), John Wiley & Sons, New York
- Federația Internațională a Contabililor (*International Federation of Accountants - IFAC*) & Consiliul pentru Standarde Internaționale de Audit și Asigurare (*International Auditing and Assurance Standards Board - IAASB*) (2013), *Manual de reglementări internaționale de control al calității, audit, revizuire, alte servicii de asigurare și servicii conexe*, Ediția 2012, coeditare CAFR - Ed. Irecson, București
- Hayes, R., Dassen, R., Schilder, A., Wallage, P. (2005), *Principles of Auditing. An Introduction to International Standards of Auditing*, 2nd edition, Ed. Pearson Education
- Jaba, E. (2002), *Statistică*, ediția a 3-a, Ed. Economică, București
- Jaba, E., Niculicioiu, P., Bilas, M. (1977), *Cercetarea selectivă*, Ed. Universității "Alexandru Ioan Cuza" din Iași
- Jaba, E., Grama, A. (2004), *Analiza statistică cu SPSS sub Windows*, Ed. Polirom
- Messier, W.F.Jr., Glover, S.M., Prawitt, D.F. (2008), *Auditing & assurance services: a systematic approach*, 6th edition, McGraw-Hill, New York
- Soltani, B. (2003), *Auditing: An International Approach*, Prentice Hall, Pearson Education, Essex
- Whittington, O.R. (2014), *Wiley CPAexcel Exam Review 2014 Study Guide: Auditing and Attestation*, John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.

Cercetare privind

contribuția instituțiilor supreme de audit la eficiența guvernului și la percepția corupției

Ion PEREȘ*, Dana Simona GHERAI** & Diana Elisabeta BALACIU***

Abstract

Research on the Contribution of Supreme Audit Institutions to Government Efficiency and to Corruption Perception

This empirical study explores the external public audit and the correlation between government efficiency and corruption perception in the Member States of the European Union. The results documented are threefold as following: existence of supreme audit institutions positively influence government effectiveness; existence of supreme audit institutions adversely affect the level of perception of corruption and not least, government efficiency is positively associated with the perception of corruption. The main contribution to the literature comes through the first study that analyzes the perception of corruption by external public auditing in all supreme audit institutions of the European Union.

Key words: public external audit, government effectiveness, corruption perception index

JEL Classification: M42, M48

Cuvinte cheie: audit public extern, eficiența guvernului, indicele de percepție a corupției

Introducere

Criza financiară globală a șters miliarde de dolari în afara bilanțurilor, a distrus economii și a falimentat companii, cel mai mult însă a distrus încrederea în guvernele și sistemele financiare (Thatchaichawalit, 2010:118). Drept urmare, criza financiară a conturat puternic prețul complacerii în corupție la nivelul Europei și, în timp ce este cauzată de o serie de factori, care diferă de la o țară la alta, apare și eșecul de a pune în aplicare măsuri adecvate pentru a preveni, detecta și sancționa formele „legale” și ilegale ale corupției (Kaufmann, 2010). Potrivit lui Cecilia Malmstrom, comisar UE pentru afacerile interne, aproximativ 120 de mili-

* Profesor univ. dr., Universitatea de Vest din Timișoara, e-mail: perexpert@gmail.com

** Drd., Universitatea de Vest din Timișoara, e-mail: dana.gherai@yahoo.com

*** Lector univ. dr., Universitatea din Oradea, Oradea, e-mail: dianabalaciu@yahoo.com

arde € sunt pierduți prin fapte de corupție în fiecare an, în cele 27 de state membre UE (Euobserver, 2013).

În acest context: *Care este rolul instituțiilor supreme de audit în eficiența activității guvernului și percepția corupției?*

Potrivit World Bank (2001:1), instituțiile supreme de audit reprezintă cu siguranță un element important în combaterea corupției deoarece ele sunt „utile în gestionarea cheltuielilor publice, asigurarea responsabilității financiare și consolidarea instituțiilor publice”. Cu toate că Transparency International (2008) nu consideră instituțiile supreme de audit ca fiind agenții specializate anticorupție – deoarece, per ansamblu, nu sunt însărcinate în mod expres cu detectarea sau investigarea faptelor de corupție – ele sunt sau trebuie să fie **pivotul sistemului național de integritate** al unei țări (World Bank, 1997:4).

Directorul executiv al United Nations Convention against Corruption – UNODC, Antonio Maria Costa, a afirmat în repetate rânduri (United Nation, 2004:46-55): „...organizațiile anti-corupție sunt câinii de pază. Ca instituție supremă de audit, munca ta este de a te asigura că funcționarii publici păstrează, și nu doar fac, promisiunile privind gestionarea fondurilor publice în mod eficient. Vei asigura că normele de consolidare a integrității sunt și aplicate, de exemplu codurile de conduită pentru funcționarii publici. Vei juca de asemenea un rol educativ pentru a spori diseminarea cunoștințelor cu privire la prevenirea corupției și a respectării normelor și standardelor etice...În scopul de a-ți îndeplini funcțiile în mod eficient și liber de orice influență nejustificată ai nevoie de independență, resurse suficiente, personal calificat și de formare profesională. Statele care sunt părți ale Convenției împotriva corupției și-au luat angajamentul de a garanta acest lucru. Tu ar trebui să fii „de neatins”, pentru ca integritatea și profesionalismul tău să grezeze frica în inimile oficialilor corupți”.

Mesajul său și-a atins scopul propus, ținând cont de faptul că multe state au

încercat să atenueze problemele existente la nivelul sistemului de guvernare prin crearea instituțiilor supreme de audit, care au rolul a verifica legalitatea, dar în același timp eficiența și chiar eficacitatea comportamentului privind veniturile și cheltuielile organismelor aflate la guvernare. În calitate de agenție responsabilă de auditarea veniturilor și cheltuielilor unui guvern, instituția supremă de audit acționează ca un gardian peste integritatea financiară și credibilitatea informațiilor raportate. Prin rolul și funcțiile sale, devine o componentă necesară a performanței sectorului public deoarece crește responsabilitatea, adaugă credibilitate și oferă perspective și informații valoroase de promovare a transparenței și a deschiderii operațiunilor unui guvern, contribuind astfel la îmbunătățirea performanței guvernului.

Drept urmare, putem afirma cu încredere că o funcționare eficientă a instituțiilor supreme de audit ar putea avea

influență pe termen lung asupra: *eficienței guvernului* - prin monitorizarea comportamentului privind cheltuielile organismelor guvernamentale, însă și asupra *nivelului perceput al corupției*, deoarece printr-o eficiență mare a activității guvernului s-ar putea reduce nivelul perceput al corupției (Blume și Voigt, 2011).

Analiza literaturii de specialitate

Până în acest moment, în literatura de specialitate există foarte puține discuții privind rolul instituției supreme de audit în reducerea și combaterea corupției. Oficiul Națiunilor Unite de Control al Drogurilor și Prevenire a Criminalității, cu sediul în Viena, reprezintă vârful campaniei împotriva corupției. Acesta a publicat o serie de lucrări în literatura de specialitate privind corupția și un manual privind politica anti-corupție, în

care a identificat 30 de instrumente de luptă împotriva corupției, însă auditul nu reprezintă o parte din această listă, iar în cadrul manualului se poate regăsi doar o pagină dedicată profesiei.

În cadrul Jurnalului de audit public extern al INTOSAI – publicația cea mai prestigioasă printre auditorii publici la nivel mondial – s-au publicat doar două articole în timpul anilor 2000-2005 privind corupția¹. În perioada anilor 2006-2013 am regăsit la nivelul jurnalului o singură publicație² privind rolul auditului public extern în combaterea corupției.

Câteva studii se opresc asupra relației dintre misiunile de audit public extern și corupție (Olken, 2007; Blume și Voigt, 2011) sau asupra modalității în care auditul public extern poate ajuta la reducerea corupției (Dye și Stapenhurst, 1998; Liu, J., Lin, B., 2012).

Din punct de vedere al studiilor empirice cercetătorii s-au concentrat pe analizarea efectelor ce le poate avea instituția supremă de audit în cadrul țării din care face parte, consecințele economice ale auditului guvernamental sau asupra rolului important pe care îl joacă în sectorul public. Schelker și Eichenberger (2010) indică faptul că auditul public extern în Elveția poate îmbunătăți transparența politicilor publice și reduce cheltuielile risipitoare. Olken (2007) prezintă un experiment de reducere a corupției în peste 600 de proiecte de drumuri comunale indoneziene. Prin creșterea auditului guvernamental asupra proiectelor de la 4% la 100% s-au redus cheltuielile lipsă (corupția măsurată prin discrepanțele dintre costurile oficiale ale proiectului și estimările individuale ale inginerilor independenți) cu 8%. În opoziție, creșterea participării cetățenilor la procesul de monitorizare a avut un impact mai mic, însă, la modul general,

rezultatele studiului sugerează că monitorizarea tradițională de sus în jos poate juca un rol important în reducerea corupției, chiar și într-un mediu extrem de corupt.

Mai multe studii au explorat eficacitatea și eficiența auditului guvernamental din China. Li *et al* (2011) analizează măsura în care auditul public extern, prin asumarea responsabilității economice, poate preveni faptele de corupție. Liu Jin și Lin Bin (2012) dovedesc empiric modul în care auditul public extern poate contribui la reducerea fenomenului corupției, folosind date din cadrul provinciilor din China din anii 1999-2008. Autorii analizează rolul auditului guvernamental în controlul fenomenului de corupție. Rezultatele indică faptul că numărul neregulilor constatate într-o provincie de către activitatea de audit public extern este pozitiv asociat cu nivelul corupției din acea provincie, ceea ce înseamnă că cu cât este mai severă corupția într-o provincie cu atât mai multe nereguli sunt găsite de către instituțiile locale de audit. De asemenea, efortul de rectificare post-audit este negativ asociat cu nivelul corupției într-o provincie, ceea ce indică faptul că un efort de rectificare mai mare este asociat cu o corupție mai mică.

Blume și Voigt (2011) realizează primul studiu care evaluează efectele economice ale diferențelor de organizare a instituțiilor supreme de audit peste granițele unei țări. Efectele sunt grupate pe trei grupe de variabile economice estimate și anume: *politica fiscală, eficiența guvernului și corupția, și productivitatea*. Analizând în peste 40 de țări aspecte privind: independența, mandatul, implementarea recomandărilor auditului, precum și modelul organizațional al instituției supreme de audit, autorii au arătat că acestea nu au un efect clar asupra celor trei grupuri de variabile dependente.

În studiul-carte privind efectele economice ale constituțiilor, Persson și Tabellini (2003) au analizat și efectele variabilelor *eficiența guvernului, indicele de percepție a corupției și controlul corupției* asupra instituțiilor constituționale.

Studiul nostru poate fi astfel interpretat ca o continuare a celor două studii anterioare realizate de Persson și Tabellini (2003) și Blume și Voigt (2011). În primul studiu acest lucru este valabil datorită faptului că multe constituții menționează în mod explicit existența instituțiilor supreme de audit, devenind astfel instituții constituționale. În cazul instituțiilor alese de noi o singură țară – Franța – nu face referire în cadrul Constituției la instituția supremă de audit. În ceea ce privește cel de al doilea studiu, valabilitatea se confirmă prin faptul că la nivelul țărilor luate în analiza noastră regăsim toate formele de organizare ale instituțiilor de audit, iar capitolele anterioare tratează pe larg structura organizațională a acestora. Astfel încât, în cazul studiului nostru ne bazăm atât pe variabile folosite de Blume și Voigt, precum și pe cele folosite de Persson și Tabellini.

Bazându-ne pe analizele predecesorilor, prin intermediul acestui studiu dorim să răspundem la întrebările:

1 Sparberg, D, *Fighting Corruption and Fraud*, IJGA, Washington (27:3), July 2000, pp10-12; & Siame, F.M., *Contributions and Challenges in the Fight Against Corruption – an Auditor General's Perspective*, IJGA, (29:4), October 2002, pp.7-9.

2 Busse Klaus-Henning, *The SAI's Role in Combating Corruption*, IJGA, Washington (34:3), July 2007, pp 8-11;

- ➔ *Reușește instituția supremă de audit, prin caracteristicile sale, să contribuie la îmbunătățirea activităților guvernamentale și să ajute la creșterea eficienței guvernului?*
- ➔ *Nivelul perceput al corupției din cadrul unei țări este influențat de existența unei instituții supreme de audit?*

Analiza teoretică și dezvoltarea ipotezelor de cercetare

Fără îndoială, corupția are un impact asupra cheltuielilor publice și poate descuraja investițiile străine. Acest lucru duce la un impact negativ asupra eficacității și eficienței operațiunilor guvernamentale. Drept urmare, pentru a avea succes în lupta împotriva corupției este esențial să se stabilească un mediu care să nu favorizeze și să nu permită practici care să aducă aceste efecte. Guvernele, care au o responsabilitate majoră în a crea un astfel de mediu, trebuie să asigure prin toate nivelurile de guvernare: transparența politică, financiară și juridică și în primul rând responsabilitatea. Iar o responsabilitate mai mare ar putea apărea acolo unde corupția este mai mică (Persson și Tabellini, 2003:9). Principala ipoteză de cercetare de la care pornim este:

H1. Instituțiile supreme de audit cresc eficiența guvernului și reduc nivelul de percepție al corupției.

Afirmația făcută de Persson și Tabellini ne duce cu gândul la a începe analiza noastră pornind de la ideea că responsabilitatea instituției supreme de audit se răsfrânge în cea mai mare parte a timpului asupra activităților guvernului. Potrivit National Audit Office (NAO) din Marea Britanie, instituția are rolul „de a audita conturile tuturor departamentelor și agențiilor guvernamentale, precum și o gamă largă de alte organisme publice și să raporteze Parlamentului asupra economiei, eficienței și eficacității cu care organismele guvernamentale au folosit banii publici”. Merghând mai departe, site-ul web al NAO continuă: „munca noastră salvează contribuabilul de milioane de lire sterline în fiecare an”. Veridicitatea acestor declarații ar putea fi plauzibilă, ținând cont de faptul că în multe țări dezvoltate consumul statului este de aproximativ jumătate din întregul produs național.

Rolul NAO poate servi drept exemplu pentru rolul celor mai multe instituții de audit, cu toate că mandatele, destinarii, precum și rapoartele lor finale diferă foarte mult. Astfel încât, putem emite următoarea noastră ipoteză secundară de cercetare potrivit căreia:

H1.1 Existența instituțiilor supreme de audit influențează pozitiv eficiența guvernului.

Cu toate acestea, nu putem ignora rezultatele studiului obținut de Blume și Voigt (2011) cu privire la relevanța instituției supreme de audit în eficiența guvernului, unde toate variabilele duc la o imagine similară: nici una nu se dovedește a avea un efect semnificativ asupra nivelului de eficiență a guvernului. Rezultate pot fi justificate prin faptul că, la modul general, activitatea guvernului este foarte dificil de evaluat din moment ce avem de-a face cu bunuri publice, unde prețurile rezultate în urma unui proces competitiv sunt de

obicei absente. Niskanen (1971:24-6) în teoria economică a birocrăției a identificat o serie de motive suplimentare pentru a evalua activitatea organismelor guvernamentale. Acestea fac referire la *monitorizarea comportamentului birocratic* (este dificilă deoarece acesta nu este supus presiunii concurențiale care ar putea spori eficiența organismului) și *sistemul de plată* care duce la o creștere a ineficienței datorată modului în care personalul din cadrul organismelor publice este plătit (de obicei, salariile din sistemul public nu conțin stimulente care să recompenseze un comportament inovator sau pur și simplu eficient). Astfel încât, Mueller (2003:363) ajunge la concluzia că: „organismul public este caracterizat de control extern slab asupra eficienței și stimulente interne slabe”.

Optimismul nostru prezent în emiterea ipotezei de cercetare este justificat de faptul că autorii (Blume și Voigt) au utilizat în reprezentarea instituțiilor supreme de audit, rezultatele variabilelor elaborate de World Bank/OECD în anul 2003, fără a le actualiza. Studiul nostru aduce o primă contribuție literaturii de specialitate prin utilizarea aceluiași variabile, actualizate cu informațiile regăsite la momentul actual, pentru instituțiile supreme de audit considerate în studiu.

Cu privire la nivelul de percepție al corupției, este cunoscut faptul că nu există nici o modalitate obiectivă de măsurare a gradului de corupție prezent într-o economie. Dacă corupția ar putea fi măsurată, aceasta probabil ar putea fi eliminată. De fapt, din punct de vedere conceptual nici măcar nu este clar ce s-ar dori măsurat. Măsurând pur și simplu mita s-ar ignora multe alte acte de corupție care nu sunt însoțite de plata mitei. O încercare de a măsura actele de corupție, mai degrabă decât sumele plătite ca mită, ar avea nevoie de multe acțiuni relativ neimportante și identificarea fiecărei informații care pur și simplu nu este valabilă. Însă, deși nu există modalități directe de măsurare a

corupției, există mai multe modalități indirecte de a obține informații cu privire la prevalența sa într-o țară sau într-o instituție (Tanzi, 1998:576-577):

- ➔ rapoarte privind corupția disponibile din surse publicate, inclusiv ziare;
- ➔ studii de caz ale agențiilor corupte, cum ar fi administrațiile fiscale, vamale și poliția; sau
- ➔ pe baza sondajelor tip chestionar. Acestea pot fi legate de o anumită agenție sau de o țară întreagă, însă aceste sondaje măsoară percepțiile asupra corupției mai degrabă decât corupția în sine.

Cel mai cunoscut dintre sondajele realizate în acest scop este cel al Transparency International care elaborează Indicele de Percepție a Corupției (IPC). Indicele „măsoară percepția gradului de corupție așa cum este văzut de oamenii de afaceri, analiștii de risc și publicul larg” (Tanzi, 1998:54) și evaluează corupția pe o scară de la 0 la 10. Zece semnifică o țară fără corupție, iar zero se referă la o țară în care majoritatea tranzacțiilor sau relațiilor sunt afectate de corupție. O măsură alternativă a corupției se bazează pe o colecție similară de studii prezentate și discutate în Kaufman *et al* (1999).

Cu o frecvență mai mică în utilizare, indicatorul Control of Corruption (Kaufman *et al*, 1999) reflectă „măsura în care puterea publică este exercitată pentru câștigul personal prin formele mici și mari ale corupției, precum și *capturarea* statului de către elitele și interesele private”. În general oamenii au tendința de a confunda acești indici cu măsurători reale ale corupției. Este important să se țină cont de faptul că indicii reflectă percepțiile și nu măsuri obiective și cantitative ale corupției reale. O perspectivă bună este de a corela indicii disponibili între ei (Tanzi, 1998).

Drept urmare, instituțiile supreme de audit privesc ca instituții de supraveghere, alături de agențiile anticorupție, au atras o atenție tot mai mare în ultimul timp atât pentru rolul pe care îl joacă în

posibilitățile de reducere a pierderilor și de îmbunătățire a responsabilității guvernelor, cât și pentru rolul pe care îl joacă în combaterea corupției (Melo *et al*, 2009).

Potrivit World Bank, instituțiile de audit sunt agenții naționale responsabile pentru auditul veniturilor publice și al cheltuielilor și au rolul de a examina performanța, economia, eficiența și eficacitatea administrației publice, adică de supraveghere a activităților statului. Mandatele lor juridice, relațiile de raportare și eficiența variază, reflectând diferitele sisteme de guvernare și politici guvernamentale, dar scopul lor principal este de a supraveghea gestionarea fondurilor publice, precum și calitatea și credibilitatea datelor financiare raportate de guvern (World Bank, 2001).

Prin monitorizarea funcționării puterii publice, în special a modului în care sunt utilizate resursele publice, activitatea instituțiilor poate întări responsabilitatea acestuia și să reducă abuzul de putere și resurse. În cazul în care corupția este un „virus”, care dăunează securității economice și armoniei sociale, atunci instituțiile de

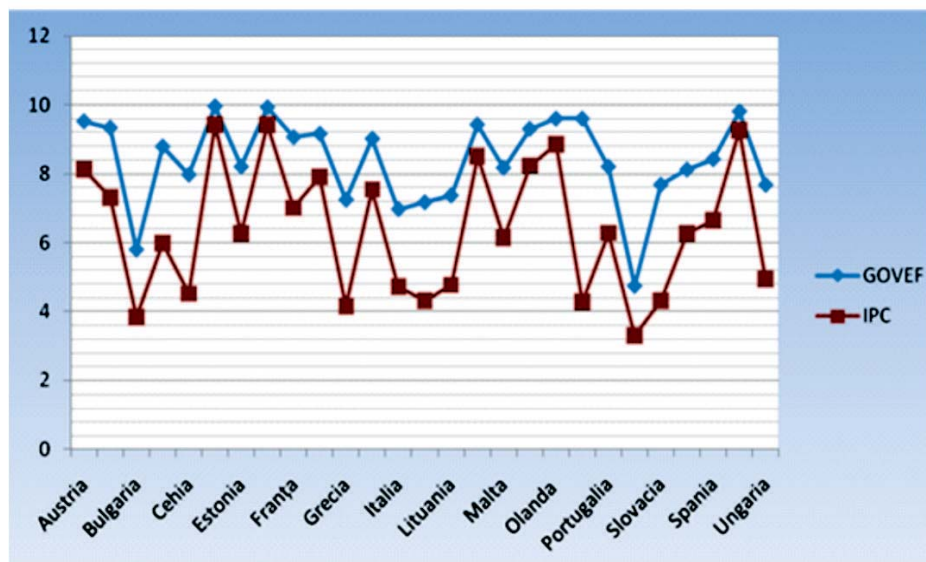
audit trebui să fie „sistemul imunitar” care detectează, rezistă și elimină virusul (Liu și Lin, 2012:164).

Drept urmare, dacă responsabilitatea asumată de instituția supremă de audit se răsfrânge asupra activității guvernului și-l ajută pe acesta să fie mai eficient, putem merge mai departe cu afirmațiile și putem presupune că aceasta are și rolul de a reduce nivelul de percepție al corupției. Motiv pentru care următoarea ipoteză secundară de cercetare este:

H1.2 Existența instituțiilor supreme de audit influențează negativ nivelul de percepție a corupției.

Practic, concluzia la care ajungem este aceea potrivit căreia cu cât un guvern este mai eficient cu atât prezintă informații mai transparente instituțiilor supreme de audit și nivelul corupției este mai mic. Altfel spus, cu cât eficiența guvernului este mai mare cu atât și indicele de percepție a corupției este mai mare (nivelul corupției este mai mic). Concluzia noastră este confirmată și de Figura 1, care prezintă media pe 10 ani (2002-2011) a indicatorilor: eficiența guvernului și indicele de percepție a corupției.

Figura 1. Evoluția indicatorilor GOVEF și IPC

Sursa: Proiecție realizată de autori

Potrivit graficului nostru, în țările unde nivelul indicatorului *eficiența guvernului* este mai ridicat și nivelul indicelui de percepție al corupției este mai ridicat. Huguette Labelle, președintele Transparency International, declara odată cu apariția Indicelui de Percepție a Corupției 2013 că acesta demonstrează faptul că „toate țările se confruntă în continuare cu pericolul corupției la toate nivelurile de guvernare, de la eliberarea permiselor locale la punerea în aplicare a legilor și a reglementărilor”. Drept urmare, emitem următoarea ipoteză secundară de cercetare:

H1.3 Eficiența guvernului este pozitiv asociată cu nivelul de percepție a corupției.

Dacă ținem cont de toate aceste aspecte, putem considera că o funcționare eficientă a instituțiilor supreme de audit ar putea avea consecințe pe termen lung asupra eficienței guvernului și asupra percepției corupției. Iar din acest punct de vedere și autorii Blume și Voigt (2011) consideră că, prin monitorizarea comportamentului în ceea ce privește cheltuielile guvernamentale de către instituțiile de audit, s-ar putea reduce nivelul corupției și ar crește eficiența guvernului.

Practic, autorii consideră că atâta timp cât din mandatul Instituției Supreme de Audit face parte și auditarea eficienței mai multor organisme guvernamentale

acest lucru ar trebui să se reflecte în indicatorii generali de eficiență ai guvernării și cei ai corupției. Mai precis, activitatea de audit public extern ar putea face mai riscantă și prin urmare mai puțin avantajoasă angajarea auditaților într-un comportament corupt, caz în care nivelul perceput al corupției ar trebui să fie mai mic.

Construirea eșantionului și a variabilelor utilizate

Lucrarea noastră analizează în cadrul țărilor membre ale Uniunii Europene posibilele relații dintre existența instituțiilor supreme de audit și eficiența guvernului, respectiv nivelul de percepție al corupției. Drept urmare, au fost luate în calcul 27 dintre instituțiile supreme de audit din cadrul țărilor Uniunii Europene, dat fiind faptul că, la momentul cercetărilor aferente prezentei lucrări, Croația – ultima țară aderată în cadrul UE (01.07.2013) – nu a fost cuprinsă în cadrul analizei noastre. Motivul neincluzării Croației îl reprezintă lipsa accesului la informații elementare în limba engleză pentru studiul nostru.

Datele identificate și prinse în cercetare au fost culese pentru perioada anilor 2002-2011, valorile fiind anuale.

Datele referitoare la eficiența guvernului și corupție au fost colectate de pe site-urile de specialitate din domeniu, World Bank, respectiv Transparency International pe fiecare țară și an în parte. Cu privire la activitatea instituțiilor supreme de audit, datele au fost colectate în principal din legile de organizare ale fiecărei instituții în parte. Pentru observațiile lipsă datele au fost completate din alte documente regăsite pe site-urile instituțiilor și din studiile realizate de diferitele organisme recunoscute la nivel mondial (OECD/Worldbank, 2003; Transparency International, 2012;).

Tabelul 1 descrie modalitatea de selectare a eșantionului de observații și distribuția acestuia pentru perioada analizată. Eșantionul original cuprindea 336 de observații, însă există 66 de observații lipsă, astfel că eșantionul final conține 270 de observații, distribuite complet echilibrat asupra perioadei 2002-2011.

DEFINIREA VARIABILELOR

Din rândul *Indicatoriilor Guvernanței* sectorului public sau *Worldwide Governance Indicators* –WGI, cum sunt ei denumiți, a fost utilizat *GOVEF* – **Government effectiveness**, care definește un grup de indicatori ce măsoară percepțiile asupra calității furnizării serviciilor publice, nivelul

Tabel 1. Distribuția eșantionului de observații

Datele originale											28 de țări X 12 ani = 336
Panoul A – Datele lipsă											
Date lipsă:											
i. Țări membre UE: 1 țară membră lipsă											
ii. Indicatorii guvernanței: 2 ani lipsă											
iii. Indicele de percepție a corupției: 1 an lipsă											
Eșantion final											27 de țări X 10 ani = 270
Panoul B – Distribuția eșantionului pe ani											
Anii	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Observațiile	27	27	27	27	27	27	27	27	27	27	

Sursa: Proiecție realizată de autori

Pentru a avea succes în lupta împotriva corupției este esențial să se stabilească un mediu care să nu favorizeze și să nu permită practici care să aducă aceste efecte. Guvernele, care au o responsabilitate majoră în a crea un astfel de mediu, trebuie să asigure prin toate nivelurile de guvernare: transparența politică, financiară și juridică și în primul rând responsabilitatea

birocrației unei țări, competența funcționarilor publici precum și independența acestora față de presiunile politice. Cu privire la activitatea instituțiilor supreme de audit am ales un ansamblu de variabile, luate din trei surse diferite, care să ne ajute să calculăm un nivel al acesteia și care să ducă în final la atingerea obiectivului nostru. Pentru primele patru variabile sursa o reprezintă un studiu privind practicile procedurilor bugetare, elaborat de World Bank în colaborare cu OECD în anul 2003 (OECD/Worldbank, 2003). O parte din acest studiu se ocupă de sistemul de audit public extern și a obținut răspunsurile de la 44 de țări, cele mai multe membre OECD, dar și țări din America Latină, Orientul Mijlociu și Africa de Nord, Africa și Asia. Practic, fiecare dintre cele patru variabile are câteva întrebări specifice care pot lua valori între 0 și 1.

Din rândul țărilor prinse în analiza noastră în studiul OECD/World Bank am identificat un număr de 15 țări. O primă contribuție majoră adusă de studiul nostru literaturii de specialitate constă în identificarea răspunsurilor la întrebările din cadrul variabilelor, la momentul actual, în legile și reglementările din fiecare țară cuprinsă în studiu. Astfel încât, am păstrat atât variabilele, cât și modul de codificare a acestora, însă am actualizat răspunsurile pentru toate instituțiile supreme de audit cuprinse în studiul nostru. Variabilele elaborate de World Bank/OECD (2003) și utilizate și de către autorii Blume și Voigt (2011) sunt:

- **MAND** – care reprezintă mandatul instituțiilor supreme de audit. Variabila surprinde o serie de întrebări, potențial complementare, care fac referire la întinderea mandatului instituției, iar codificarea s-a bazat pe ipoteza că o cuprindere mai mare este mai bună. Pentru fiecare opțiune regăsită, instituția a primit un scor de 0,2.
- **ARR** – reprezintă aranjamentele instituționale pentru asigurarea

independenței instituțiilor supreme de audit. Practic, în toate țările există temeuri juridice clare privind activitatea instituțiilor supreme de audit, însă mai puțin de jumătate au independența stabilită și prin Constituție.

- **TRAC** – reprezintă cea de a doua variabilă care se referă la un alt aspect al mandatului și anume: măsura în care recomandările sunt puse în aplicare. În cazul în care nu există un sistem de urmărire a recomandărilor, variabila a înregistrat valoarea 0, iar dacă există un sistem de urmărire (există și două opțiuni intermediare codificate cu 0.33 – dacă recomandările sunt urmărite intern și 0.67 – în cazul în care există un raport cu recomandările făcute).
- **SUBJ** – reprezintă variabila ce indică modul de selectare a subiecților de audit. Chestionarul are din nou cinci răspunsuri ce se bifează cu 0,2, pentru un maxim de 1.

A doua sursă de variabile utilizată pentru instituțiile supreme de audit o reprezintă sondajul realizat de către INTOSAI printre organizațiile sale membre, în prima jumătate a anilor 90, care conține în analiză până la 60 de țări. Spre deosebire de studiul anterior (Blume și Voigt, 2011), în cadrul studiului nostru am utilizat doar variabila *MOD*, care reprezintă o variabilă dummy, ce ia valoarea 1 dacă instituția supremă de audit este cel puțin parțial organizată sub forma Curții sau a sistemului „Napoleonic” și 0 în caz contrar. Am ales această variabilă datorită rezultatelor obținute de Blume și Voigt (2011), conform cărora nivelul perceput al corupției este semnificativ mai mare în țările care urmează un model al Curții în organizarea lor. Astfel că, ținând cont de rezultatele lor și de faptul că nouă dintre instituțiile supreme de audit prinse în analiza noastră sunt organizate sub modelul Curții, suntem interesați de rezultatul final.

Ultimul set de variabile utilizate în cadrul studiului nostru a fost ales deoarece, potrivit lui Magnus Borge (Director General al INTOSAI Development Initiative în 1999), „*mediul socio-economic al populației nu poate fi ignorat atunci când se analizează combaterea corupției, deoarece nedreptatea socială, sărăcia și violența sunt adesea legate de corupție, ceea ce face practic imposibil de a izola corupția ca o problemă separată*”. Astfel încât, variabilele considerate de noi și utilizate și de către predecesorii noștri sunt:

- ➔ *LYP* – care reprezintă venitul pe cap de locuitor în cadrul fiecărei țări în parte;
- ➔ *Open* - măsoară valoarea totală a importurilor și exporturilor din fiecare țară în parte;
- ➔ *CGEP* – măsoară cheltuielile guvernului central ca % din PIB.

Variabilele LYP și CGEP au fost utilizate de Persson și Tabellini (2003) în cadrul studiului ce analizează influența unor factori asupra instituțiilor constituționale. Premisa de la care pornim

este aceea potrivit căreia: un venit pe cap de locuitor mai mare este rezultatul unui guvern eficient și prin urmare al unei corupții mai mici. În același timp, cheltuieli ale guvernului foarte mari în valoarea PIB-ului reprezintă o eficiență mai scăzută și o corupție mai mare. Iar cu privire la variabila Open, aceasta a fost utilizată de Liu și Bin (2012) în analiza măsurii în care instituțiile supreme de audit din China reduc nivelul corupției. Practic, se pleacă de la ipoteza că o țară cu cât este mai deschisă (valoarea exporturilor mai mare decât valoarea importurilor) cu atât nivelul corupției este mai mic. Astfel încât, am considerat relevantă pentru studiul nostru utilizarea acestor variabile.

Testarea ipotezelor de cercetare

Ținând cont de analiza teoretică realizată până în acest punct și de studiile regăsite în cadrul literaturii de specialitate, abordarea utilizată este una simplă

și rezultă direct din partea teoretică.

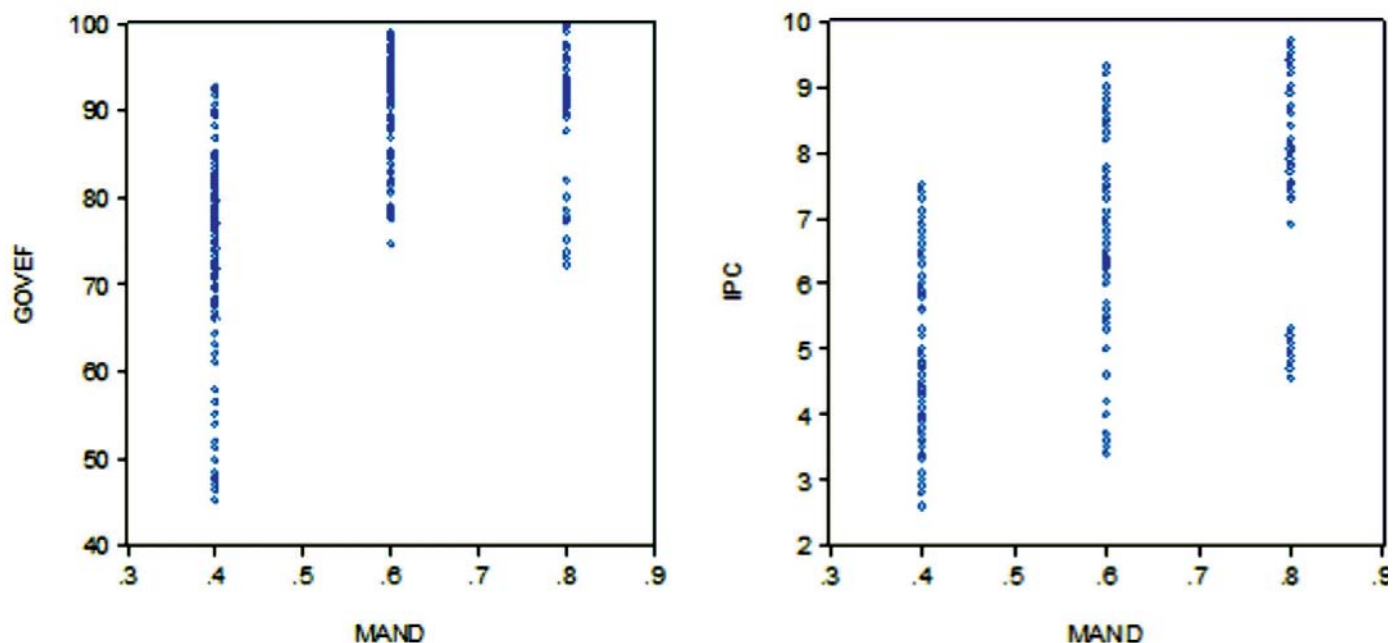
Pentru ipotezele noastre, sistemele de ecuații simultane de la care am pornit sunt:

$$GOVEF_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 IPC + \alpha_2 MAND + \alpha_3 ARR + \alpha_4 MOD + \alpha_5 LYP + \alpha_6 Open + \alpha_7 CGEP + u_{it} \quad (1a)$$

$$IPC_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 GOVEF + \alpha_2 MAND + \alpha_3 ARR + \alpha_4 MOD + \alpha_5 TRAC + \alpha_6 SUBJ + \alpha_7 LYP + \varepsilon_{it} \quad (1b)$$

Rezultate din cadrul studiilor anterioare (Blume și Voigt, 2011) sugerează că nici una dintre variabilele elaborate de World Bank/OECD pentru instituțiile de audit nu au un impact semnificativ asupra eficienței guvernului și asupra corupției. Pornind de la aceste rezultate am început testarea ipotezelor noastre prin reprezentări grafice realizate între variabile, utile și pentru a identifica tipul legăturii: legătură liniară, exponențială, logaritmică, inversă etc. **Figura 2** prezintă corelația dintre eficiența guvernului, respectiv indicele de percepție al corupției și mandatul instituțiilor supreme de audit.

Figura 2. Norul de puncte între valorile variabilei - MAND și GOVEF respectiv IPC (2002-2011)

Sursa: Proiecție realizată de autori

Aspectul norului de puncte dintre GOVEF și MAND sugerează o corelație directă, posibil liniară și de intensitate medie sau mică. Între variabile IPC și MAND există o corelație directă, relativ puternică și de formă posibil liniară. O primă observație ce se poate face se îndreaptă cu siguranță spre mandatul instituțiilor supreme de audit. Cu toate că acesta nu diferă semnificativ de la o țară la alta (intervalul său de variație fiind destul de mic) eficiența guvernului, respectiv indicii de percepție a corupției înregistrează valori cuprinse într-un interval destul de larg.

Astfel încât, instituții supreme de audit din două țări diferite ce au același mandat se confruntă cu niveluri de percepție a corupției, respectiv de eficiență a guvernului, foarte diferite. Drept urmare, o primă analiză a graficului ne duce cu gândul la a confirma rezultatul lui Blume și Voigt (2011) – conform căruia această variabilă nu influențează semnificativ – însă doar parțial, deoarece devine necesară identificarea și a influențelor altor variabile.

Tabelul 2 prezintă rezultatele regresiei pentru ecuațiile simultane (1a) și (1b), iar primul rezultat ce se poate observa este influența nivelului de percepție a corupției (IPC) în sens pozitiv asupra eficienței guvernului (GOVEF), rezultat aflat în concordanță cu Ipoteza noastră 1.3. potrivit căreia: *Eficiența guvernului este pozitiv asociată cu nivelul de percepție a corupției*. Rezultatul este confirmat și de output-ul estimării parametrilor pentru a doua ecuație din cadrul modelului, care indică faptul că IPC este influențat puternic, în sens invers de GOVEF.

Conform analizei teoretice și a previziunilor realizate în secțiunea anterioară, cu cât o țară are o eficiență mai mare în activitatea sa guvernamentală cu atât nivelul de percepție al corupției este mai mare (mai aproape de 10) adică activitatea sa este mai transparentă și există mai puțină corupție. Instituția supremă de audit prin activitatea sa poate duce la o relație de cauzalitate

Tabel 2. **Rezultatele estimării sistemului de ecuații multiple privind corelația dintre corupția percepută și eficiența guvernului**

Variabile	Sensul așteptat al corelației	GOVEF	IPC
Constanta			0.045301* (0.0000)
IPC	+	19.99472* (0.0000)	
MAND	+/-	16.64371* (0.0000)	0.630902 (0.1942)
ARR	+/-	-3.864.592 (0.2280)	1.183842* (0.0040)
MOD	+/-	-2.160143** (0.0403)	-0.624979* (0.0000)
LYP	+/+	2.881.105* (0.0000)	1.155122* (0.0000)
OPEN	+	-8.02E-06 (0.3260)	
CGEP	?	0.866304* (0.0000)	
GOVEF	-		-10.70707* (0.0000)
TRAC	-		0.643820* (0.0004)
SUBJ	-		1.642786** (0.0187)
N		270	270
R-squared		0.732735	0.817721
Adjusted R-squared		0.726638	0.812851
S.E. of regression		6.717.442	0.822923
Durbin-Watson stat		0.381787	0.416634
Mean dependent var		8.382.111	6.381.863
S.D. dependent var		1.284.798	1.902.242
Sum squared resid		11867.62	1.774.270

Notă: valorile trecute în paranteze reprezintă valorile statisticii Student

* - semnificativ din punct de vedere statistic, pentru un prag de semnificație de 1%

** - semnificativ din punct de vedere statistic, pentru un prag de semnificație de 5%

Sursă: Proiecție realizată de autori

inversă între efortul activității guvernamentale și gradul de corupție perceput. Pe de o parte, există întotdeauna o eficiență mai slabă în operațiunile guvernamentale dintr-un loc mai corupt, astfel instituțiile de audit vor depune mai mult efort în detectarea comportamentului inadecvat. Pe de altă parte, prezentarea rezultatelor activității de către instituțiile de audit, de asemenea poate pune presiune asupra potențialelor persoane corupte și astfel pot forța organismele auditate să-și îmbunătățească activitatea, devenind eficiente și reducând astfel corupția.

Rezultatele estimării modelului indică faptul că modul de organizare a instituției de audit (MOD) influențează semnificativ ambele variabile dependente, în sens invers. Rezultatul nostru coincide cu cel al studiilor anterioare (Blume și Voigt, 2011) și se pare că în cazul în care instituția supremă de audit este organizată sub forma Curții, țara este mult mai susceptibilă de a avea niveluri mai ridicate de corupție decât în cazul opus. În același timp, MOD este semnificativ negativ și pentru variabila eficienței guvernului, dar numai la nivelul de 10%. Practic, indicatorul ne

arată că țările ale căror instituții de audit sunt structurate pe modelul Curții au o eficiență a guvernului mai mică.

Celelalte variabile reprezentative pentru instituțiile supreme de audit în cazul GOVEF sunt împărțite astfel: variabila MAND o influențează în sens direct, în timp ce variabila ARR nu o influențează semnificativ. Practic, cu cât mandatul instituției de audit este mai cuprinzător în cadrul unei țări cu atât eficiența guvernului este mai mare, situație confirmată și de analizele noastre teoretice anterioare. În același timp variabila ARR, care ne definește independența instituției față de puterea executivă, nu influențează semnificativ eficiența guvernului. Drept urmare, faptul că independența instituției este stabilită sau nu în Constituție nu afectează contribuția pe care aceasta o poate aduce eficienței guvernului. Ținând cont de aceste rezultate, putem afirma că ipoteza noastră de cercetare **H1.1: Existența instituțiilor supreme de audit influențează pozitiv eficiența guvernului** se confirmă.

Indicele de percepție a corupției este influențat semnificativ, în sens pozitiv de către variabilele ARR, TRAC și SUBJ. Drept urmare, independența instituției de audit față de executiv, recomandările și modul de determinare a subiectului auditat ajută la reducerea corupției în cadrul unei țări. Rezultatele se află în concordanță cu așteptările noastre, analiza teoretică realizată și în opoziție cu rezultatele obținute de Blume și Voigt (2011:224): „nici una din variabilele bazate pe studiul World Bank/OCDE nu are un impact semnificativ asupra percepției corupției”.

Diferența poate fi explicată prin faptul că eșantioanele țărilor luate în considerare în cadrul celor două studii sunt diferite (eșantionul nostru este de 27 de țări, iar cel al lui Blume și Voigt este de 44 de țări) și variabilele au fost recodificate în cadrul studiului nostru în funcție de reglementările actualizate, astfel că valorile finale sunt diferite. Drept urmare și ipoteza noastră **H1.2: Existența instituțiilor supreme de audit influențează**

negativ nivelul de percepție a corupției se confirmă.

Cu privire la celelalte variabile cuprinse în modelul econometric, toate au o influență semnificativă, cu excepția variabilei OPEN, care nu afectează eficiența guvernului – rezultat opus așteptărilor noastre. Ținând cont de analiza noastră, reprezentările graficelor și rezultatele obținute în urma calculelor efectuate, se poate observa că modelul nostru de ecuații multiple devine:

$$\text{GOVEF}_i = \alpha_1 \log \text{IPC}_i + \alpha_2 \text{MAND}_i + \alpha_3 \text{ARR}_i + \alpha_4 \text{MOD}_i + \alpha_5 \log(\text{LYP})_i + \alpha_6 \text{Open}_i + \text{CGEP}_i^{\alpha_7} + u_i \quad (1a)$$

$$\text{IPC}_i = \alpha_0 + \alpha_1 \text{GOVEF}_i + \alpha_2 \text{MAND}_i + \alpha_3 \text{ARR}_i + \alpha_4 \text{MOD}_i + \alpha_5 \text{TRAC}_i + \alpha_6 \text{SUBJ}_i + \alpha_7 \log \text{LYP} + \varepsilon_i \quad (1b)$$

Concluziile cercetării

În cadrul acestui studiu ne-am propus să aducem noi elemente de cunoaștere în ceea ce privește măsura în care instituțiile supreme de audit, prin activitatea de audit public extern, reușesc să ajute la reducerea corupției în cadrul țărilor de apartenență. Folosind un eșantion de date pe perioada 2002-2011, am construit modele econometrice de ecuații simultane, pentru a examina interacțiunile dintre existența și activitatea

instituțiilor și nivelul perceput, respectiv controlul corupției la nivel regional. Cercetarea noastră s-a bazat pe trei ipoteze de cercetare principale, ce au avut rezultatele sintetizate în **Tabelul 3**

Rezultatele obținute în urma studiului nostru indică faptul că instituțiile supreme de audit din cadrul Uniunii Europene contribuie în mod semnificativ la o eficiență îmbunătățită a activității guvernului și au o influență semnificativă asupra nivelului perceput al corupției din regiune. Astfel că acestea pot detecta abaterile și încălcările de la veniturile și cheltuielile publice și implicit pot depista faptele de corupție care pot să apară și să ia decizii corespunzătoare pentru a remedia aceste probleme.

În același timp, analiza noastră a confirmat rezultatele obținute de Blume și Voigt (2011) conform cărora modul de organizare al instituțiilor supreme de audit influențează semnificativ eficiența guvernului și nivelul perceput al corupției. Un alt rezultat obținut de predecesorii noștri Persson și Tabellini (2003) arată că variabilele GOVEF și IPC influențează semnificativ instituțiile constituționale. Ținând cont de analizele noastre anterioare și de faptul că instituțiile supreme de audit din cadrul Uniunii Europene sunt menționate în Constituțiile țărilor de apartenență, putem afirma că studiul nostru confirmă și aceste rezultate ale cercetătorilor.

Tabel 3. **Rezultatele cercetării empirice**

Nr. ipotezei	Ipoteza de cercetare	Rezultatul obținut
H1	Instituțiile supreme de audit cresc eficiența guvernului și reduc nivelul de percepție al corupției;	Ipoteza se confirmă
H1.1	Existența instituțiilor supreme de audit influențează pozitiv eficiența guvernului;	Ipoteza se confirmă
H1.2	Existența instituțiilor supreme de audit influențează negativ nivelul de percepție al corupției;	Ipoteza se confirmă
H1.3	Eficiența guvernului este pozitiv asociată cu nivelul de percepție al corupției;	Ipoteza se confirmă

Sursa: Proiecție realizată de autori

Contribuția noastră principală la literatura de specialitate vine prin realizarea primului studiu care analizează reducerea corupției prin activitatea de audit public extern în cadrul tuturor instituțiilor supreme de audit din Uniunea Europeană (excepție Croația).

Cu toate acestea, limitele studiului nostru de cercetare se întrepătrund cu plusul de valoare adus. În primul rând, apare problema reprezentativității eșan-

tionului pentru instituțiile supreme de audit analizate, acesta fiind compus doar din instituțiile care fac parte din Uniunea Europeană.

În acest sens, cercetările viitoare ar putea avea în vedere extinderea analizei și deci a eșantionului la cel puțin toate instituțiile supreme de audit de pe continentul european pentru a surprinde activitatea dintr-o zonă în totalitate sau la alte instituții din cadrul mai multor

continente, pentru a obține o comparabilitate. În același timp, mai putem menționa ca neajuns al studiului nostru numărul mic de variabile sau factori de influență luați în considerare.

Drept urmare, un studiu viitor ar putea avea în vedere creșterea variabilelor și a metodelor de evaluare pentru obținerea unor informații relevante și o analiză mai detaliată. ●

Bibliografie

- Blume, L., Voigt, S., (2011), *Does organizational design of supreme audit institutions matter? A cross-country assessment*, European Journal of Political Economy, 27, p.215-229;
- Dye K.M., & Stapenhurst, R., (1998), *Pillars of Integrity: The Importance of Supreme Audit Institutions in Curbing Corruption*, The Economic Development Institute of the World Bank, disponibil la <http://info.worldbank.org/etools/docs/library/18120/pillars.pdf>, accesat la 9/3/2013;
- Kaufmann, D., (2010), *Can Corruption Adversely Affect Public Finances in Industrialized Countries?*, The Brookings Institution, disponibil la www.brookings.edu/opinions/2010/0419_corruption_kaufmann.aspx, accesat la 25/7/2012;
- Kaufmann, D., Kraay, A., Mastruzzi, M., (2003), *Governance matters III: Governance indicators for 1996–2002*, World Bank Policy Research Department Working Paper; disponibil la http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVAN-TCOR/Resources/govmatters3_wber.pdf
- Liu, J., Lin, B., (2012), *Government auditing and corruption control: Evidence from China's provincial panel data*, China Journal of Accounting Research, 5, p. 163-186;
- Melo, M.A., Pereira, C., Figueiredo, C.M., (2009), *Political and institutional checks on corruption - explaining the performance of Brazilian audit institutions*, Comparative Political Studies, 42 (9), p. 1217–1244;
- Mueller, D., (2003), *Public Choice III*, Cambridge: Cambridge University Press;
- Niskanen, W. A., (1971), *Bureaucracy and Representative Government*, Chicago: Aldine-Atherton;
- Olken, B.A., (2007), *Monitoring corruption: evidence from a field experiment in Indonesia*, Journal of Political Economy 115 (2), p. 200–249;
- Persson, T., Tabellini, G., (2003), *The Economic Effects of Constitutions*, London: The MIT Press, Cambridge, Massachusetts;
- Schelker, M., Eichenberger, R., (2010), *Auditors and fiscal policy: empirical evidence on a little big institution*, Journal of Comparative Economics, 38, p. 357–380;
- Tanzi, V., (1998), *Corruption Around the World. Causes, Consequences, Scope, and Cures*, IMF Staff Papers, 45(4) disponibil la <http://www.imf.org/external/Pubs/FT/staffp/1998/12-98/pdf/tanzi.pdf>, accesat la 5/2/2013;
- OECD/Worldbank, (2003), *OECD/WB budget practices and procedures survey*, GOV/PUMA/SBO(2003)1, Unclassified, disponibil la <http://www.oecd.org/gov/budgeting/36930865.pdf>, accesat la 8/3/2013;
- Thatchaichawalit, D., (2010), *Contributions of independent SAIs to the fight against corruption in the light of the United Nations Convention Against Corruption (UNCAC)*, Contribution and results of the INTOSAI Conference: "Strengthening External Public Auditing in INTOSAI Region", p.118-120;
- The World Bank, (1997), *WDR 1997: The State in a Changing World*, World Bank and Oxford University Press, disponibil la http://wdronline.worldbank.org/world-bank/a/c.html/world_development_report_1997/abstract/WB.0-1952-1114-6.abstract, accesat la 6/5/2012;
- The World Bank, (2000), *Helping Countries Control Corruption*, Washington, D.C. disponibil la <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/helpingcountries.pdf>, accesat la 8/3/2013;
- Transparency International, (2008), *U4 Expert Answers. The Role of Supreme Audit Institutions in Combating Corruption*, U4 Anti Corruption Resource Center, disponibil la <http://www.u4.no/publications/the-role-of-supreme-audit-institutions-in-combating-corruption/>, accesat la 5/3/2013;
- Transparency International, (2012), *Money, politics, power: corruption risks in Europe. Report*, Transparency International, disponibil la <http://www.transparency.org/enis/report>, accesat la 3/3/2013;
- United Nations, (2004), *United Nations Convention Against Corruption*, New York: United Nations;
- <http://euobserver.com/>

SUNTEȚI PREGĂTIȚI PENTRU RAPORTAREA FINANCIARĂ CONFORM IFRS?

Domeniul financiar este în continuă schimbare. Globalizarea afacerilor aduce noi provocări contabililor și auditorilor – de aceea trebuie să fiți tot timpul cu un pas înainte; pregătiți să demonstrați cunoștințe practice de IFRS cât mai rapid posibil. Diploma IFRS, oferită de ACCA, vă dezvoltă aptitudinile relevante pentru a lucra cu Standarde Internaționale de Raportare Financiară, iar studiul pentru aceasta este flexibil – sunteți pregătiți?

ACCA

**PREGĂTIȚI PENTRU
A FI DIFERIȚI**

AFLAȚI MAI MULTE INFORMAȚII DESPRE CELE
MAI CERUTE CALIFICĂRI INTERNAȚIONALE
ÎN DOMENIUL FINANCIAR CĂNTABIL

031 780 0012
info@ro.accaglobal.com
www.accaglobal.com

Evaluarea gradului de contestare a normelor fiscale prin prisma principiului certitudinii impunerii

Dan Drosu ȘAGUNA* & Adrian Doru BÎGIOI**

Abstract

Evaluation of Contesting the Tax Rules through the Principle of Certainty of Taxation

Frequent changes in national legislation and a vague definition of terms in the tax rules, may lead to their different interpretation by the taxpayers and by the tax authorities. Taxpayers tend to interpret rules in ways that lead to payment of low fees and tax authorities having the purpose to collect fees as high as possible. From here, can result a conflict of interest between the parties of the legal fiscal relationship, similar to the one between the stakeholders in a corporate governance mechanism, and hence, breach of the principles of taxation. In this respect could be mentioned: the principle of stability of fiscal rules, whereby states should govern through pre-established laws, which should not be amended repeatedly, the principle of certitude of taxation, formulated by Thomas Hobbes, and the abuse of tax law, stated by a

number of authors as Aristotle and Gaius. In order to determine whether national fiscal rules affect these principles, the authors considered necessary to carry out research studies, by which to estimate the grade of appeals made by Romanian taxpayers to the fiscal normative acts, after the issue of Law no. 571/2003 regarding the Fiscal Code, and until June 30, 2013. To achieve the objective of this research, they have conducted a series of studies; in this article are presented the results of a research in the field of income tax.

Key words: income tax, complaints, tax rules, tax bodies, certainty of taxation

JEL Classification: H21, H25, G38

Cuvinte cheie: impozit pe profit, contestații, norme fiscale, organe fiscale, certitudinea impunerii

* Profesor univ. dr., Facultatea de Drept, Universitatea din București

** Lector univ. dr., Academia de Studii Economice București, e-mail: adrian.bigioi@cig.ase.ro

Introducere

Studiul de față își propune să determine care este gradul de contestare a normelor naționale privind impozitul pe profit, pe baza contestațiilor făcute de către contribuabili și publicate de către Agenția Națională de Administrare Fiscală.¹ Perioada supusă studiului este 01.01.2004² și până la data de 30.06.2013. În vederea estimării acestui grad am aplicat o serie de proceduri specifice de culegere a datelor. Acestea au fost prelucrate conform unor metode cantitative, iar rezultatele obținute au fost grupate pe tipuri de articole, în final determinând gradul de contestare a respectivelor norme. Rezultatele studiului au fost analizate pentru fiecare normă juridică în parte supusă cercetării, iar în final au fost făcute propuneri de îmbunătățire a normelor fiscale, astfel încât principiul certitudinii impunerii să fie respectat.

Literatura de specialitate

Conceptele privind fiscalitatea sunt prezentate într-o serie de studii teoretice și empirice, dar și în cadrul normelor fis-

cale. Astfel, Thomas Hobbes invocă principiul certitudinii impunerii, relatănd despre abuzul de drept în materie fiscală, în cazul în care cuceritorii stabilesc taxe arbitrare pe teren.³

Conform teoriei lui John Locke, dacă cineva va pretinde o putere de a stabili și percepe impozite prin propria sa autoritate și fără un consimțământ al poporului, el încalcă grav legea fundamentală a proprietății, iar acest fapt echivalează cu sfârșitul guvernului.⁴ Autorul este adeptul principiului stabilității normelor fiscale, statele trebuind să guverneze prin legi prestabilite, care să nu fie modificate în mod repetat, iar normele să se aplice în mod egal atât pentru persoanele bogate, cât și pentru cele sărace. Normele fiscale ar trebui să fie emise doar spre binele societății, iar autoritățile nu ar trebui să ridice impozitele pe proprietatea persoanelor fără acordul poporului.⁵

După Adam Smith, sancțiunile fiscale pot ajunge până la confiscări, pot afecta viața socială a oamenilor, scăzând interesul acestora pentru investiții și pentru crearea unor locuri de muncă. Un grad de fiscalitate prea mare determină un grad de evaziune mare, contribuabilii având tentația de a nu achita taxele.⁶

Conform teoriei lui Keynes John Maynard,⁷ decizia unei persoane de a investi depinde nu numai de randamentul viitor pe care acesta se așteaptă să-l obțină, dar și de rata dobânzii și de politica fiscală a statului.

Profesorul Steve R. Johnson, de la Florida State University - College of Law, a elaborat un articol intitulat *Not a Tax (Statutorily), But It Is a Tax (Constitutionally)* în care a analizat legalitatea anumitor acte normative emise de Congresul American, prin prisma Constituției americane.

Astfel, autorul a arătat că, în conformitate cu decizia Curții Supreme de Justiție, nu sunt constituționale actele normative emise de către autoritățile americane în ceea ce privește obligarea cetățenilor la cumpărarea unei asigurări medicale. Autoritățile pot însă să impună un impozit non-coercitiv asupra persoanelor care aleg să nu achiziționeze o astfel de asigurare.⁸

În lucrarea intitulată *Report: A Pathway to Fundamental Tax Reform*, Dorothy A. Brown, de la Emory University School of Law, face o analiză critică a politicilor fiscale din S.U.A., scoțând în evidență avantajele fiscale pe care le au anumite categorii de contribuabili, în raport cu alte categorii de contribuabili. Pornind de la lacunele actualului sistem de fiscalitate din S.U.A., autorul propune un sistem fiscal simplu și echitabil.⁹

Martin B. Dickinson, de la University of Kansas - School of Law, împreună cu alți autori, au elaborat o lucrare intitulată *Kansas Tax Act*, în care au analizat legislația fiscală elaborată în Statul Kansas, în luna mai 2012. Autorii au scos în evidență neclaritățile legii,

1 Pe site-ul www.anaf.ro

2 De la apariția Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal

3 Thomas Hobbes, *The Elements of Law Natural and Politic*, 1640, pg. 153

4 John Locke, *Two Treatises of Government*, Chapter XI of the Extent of the Legislative Power, Chapter XI of the Extent of the Legislative Power, Prepared by Rod Hay for the McMaster University Archive of the History of Economic Thought, Paragr. 140, Pg. 166

5 John Locke, *Two Treatises of Government*, Chapter XI of the Extent of the Legislative Power, Prepared by Rod Hay for the McMaster University Archive of the History of Economic Thought, Paragr. 142, Pg. 167

6 Adam Smith, *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*, 1776

7 Keynes John Maynard, *The General Theory of Employment, Interest, and Money*, February 1936, pg. 52.

8 Steve R. Johnson, Florida State University - College of Law, 2012, American Bar Association, Section of Taxation, NewsQuarterly, FSU College of Law, Public Law Research Paper, *Not a Tax (Statutorily), But It Is a Tax (Constitutionally)*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2242012, p. 13, Fall 2012

9 Dorothy A. Brown, Emory University School of Law, *535 Report: A Pathway to Fundamental Tax Reform*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2252720, February 8, 2013, Pepperdine Law Review, Vol. 40, No. 5, 2013

făcând estimări ale impactului asupra veniturilor bugetare.¹⁰

Viacheslav Vladimirovich Kizilov a elaborat o lucrare intitulată *Violation of Tax Control Procedures by Employees of the Federal Tax Service*, în care a abordat aspecte legate de abuzurile comise de către organele administrative ale statului în cadrul misiunilor de control al contribuabililor.¹¹

Datele și metodologia de cercetare propusă

Datele supuse cercetării au fost extrase din cadrul bazei de date publicate în mod oficial de către Agenția Națională de Administrare Fiscală.¹² Din punct de vedere al metodologiei de cercetare, au fost utilizate atât metode cantitative, cât și metode calitative. Ca metode cantitative enumerăm: chestionare de extragere a informațiilor pe tipuri de impozite și pe tipuri de articole din norme, precum și modele matematice specifice îndeplinirii obiectivelor cercetării. Ca metode calitative, amintim: analiza informațiilor pe baza rezultatelor obținute în urma studiului. Din punct de vedere al metodologiei de interpretare a rezultatelor, am utilizat preponderent deducția, având în vedere faptul că există un cadru teoretic conceptual privind normele fiscale. Am urmărit ca eșantioanele să fie reprezentative, iar datele au fost grupate în funcție de criteriile de clasificare impuse de obiectivele specifice fiecărei probleme. De asemenea, am formulat ipoteze de lucru și am stabilit concluziile pe baza rezultatelor obținute. Acestea au fost analizate atât individual, cât și comparativ.

În vederea îndeplinirii obiectivului cercetării, am procedat astfel: am selectat din baza de date, publicată în mod oficial în perioada 1 ianuarie 2004 și până la data de 30 iunie 2013, de către Agenția Națională de Administrare Fiscală,¹³ un eșantion de 6250 de contestații, invocate de către contribuabili în materia impozitului pe profit, dintr-un număr total de 60677 de contestații totale extrase, ceea ce reprezintă o pondere de 10,3% din contestațiile totale publicate până la acea dată, considerând că eșantionul este reprezentativ.

Dintre aceste contestații, am extras articolele din cadrul Legii nr. 571/2003

privind Codul fiscal, în materia impozitului pe profit, invocate de către contribuabili, obținând un număr total de 17136 de contestații specifice fiecărui articol, pe baza unor chestionare specifice. Acest număr total de contestații a fost determinat pe baza regulii generale conform căreia o contestație formulată de către un contribuabil cuprinde, la rândul ei, unul sau mai multe articole contestate. În continuarea studiului, am sortat informațiile culese și, pe baza unor metode cantitative, am estimat gradul de contestare a articolelor în materia impozitului pe profit. Sintetic, structura generală a contestațiilor selectate este prezentată în Tabelul 1.

Tabel 1. Structura contestațiilor depuse la A.N.A.F., după obiectul contestației

Nr. crt.	Materie reglementată	N.r. contest.	Pondere (%)
1	Accesorii	8.326,00	13,7
2	Accize	419,00	0,7
3	Alte categorii	5.543,00	9,1
4	Colectarea creanțelor bugetare	150,00	0,2
5	Contribuții sociale	1.061,00	1,7
6	Datorie vamală	3.921,00	6,5
7	Fără materie	4,00	0,0
8	Impozit pe dividende	274,00	0,5
9	Impozit pe profit	6.250,00	10,3
10	Impozit pe venit	4.921,00	8,1
11	Impozit pe venitul nerezidenților (convenții de evitare a dublei impuneri)	292,00	0,5
12	Înlesniri la plată	46,00	0,1
13	Legea nr.133/1999	13,00	0,0
14	Măsuri	22,00	0,0
15	Procedura	15.838,00	26,1
16	Redevența minieră	64,00	0,1
17	Regimuri vamale suspensive	555,00	0,9
18	Subvenții	41,00	0,1
19	TVA	12.854,00	21,2
20	Zone defavorizate	83,00	0,1
	Total	60.677,00	100

Sursa: Prelucrări proprii pe baza datelor extrase de pe site-ul www.anaf.ro

10 Martin B. Dickinson, University of Kansas - School of Law, Stephen W. Mazza University of Kansas - School of Law, Michael R. Keenan, University of Kansas - School of Law, *Revolutionary* 2012, *Kansas Tax Act*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2239113, December 1, 2012, 61 U. Kan. L. Rev. 295 (2012)

11 Viacheslav Vladimirovich Kizilov, Scientific and Practical magazine "The Topical Issues of Public Law", *Violation of Tax Control Procedures by Employees of the Federal Tax Service*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2238528, September 4, 2012, The Topical Issues of Public Law, No. 9, September 2012

12 <http://www.anaf.ro/public/wps/portal>

13 <http://www.anaf.ro/public/wps/portal>

În vederea prelucrării datelor, am definit următoarea funcție generală de testare empirică:

Funcția generală privind estimarea gradului de contestare a normelor în materia impozitului pe profit:
 $g_i(pf_{1i})$

Definim funcția

$g: R^{+*} \rightarrow R^{+*}$, unde

$g_i(pf_{1i})$ reprezintă funcția generală privind estimarea gradului de contestare a normelor în materia impozitului pe profit,

$$g_i(pf_{1i}) = g\{\alpha_{1i}, \alpha_{2i}, \alpha_{3i}, \alpha_{4i}, \dots, \alpha_{ni}\}, \text{ unde } 0 \leq g_i(pf_{1i}) \leq 100\},$$

iar

$$\alpha_{1i}, \alpha_{2i}, \alpha_{3i}, \alpha_{4i}, \dots, \alpha_{ni} \in [1; m], \text{ } i \in [0; 17136].$$

În acest caz, gradul de contestare a normelor în materia impozitului pe profit, $g_i(pf_{1i})$, este dat de relația:

$$g_i(pf_{1i}) = \frac{g(\alpha_{1i})}{g(\alpha_{1i}) + g(\alpha_{2i}) + g(\alpha_{3i}) + g(\alpha_{4i}) + \dots + g(\alpha_{ni})} \times 100$$

$\alpha_1, \alpha_2, \alpha_3, \alpha_4, \dots, \alpha_{ni}$ - reprezintă secțiunea din norma fiscală contestată în materia impozitului pe profit

m - reprezintă numărul articolului din Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, invocat de către contestatari în materia impozitului pe profit, unde $m \in Z_+, m \in [13; 38]$;

i - reprezintă rangul contestației făcută de către contribuabili, în materia impozitului pe profit.

Parametrii acestei funcții au fost extrași pe bază de chestionare emise pentru fiecare normă supusă cercetării, conform modelului alăturat.

Rezultatele studiului

În urma elaborării studiului privind estimarea gradului de contestare a normelor în materia impozitului pe profit ($g_i(pf_{1i})$), am obținut rezultatele înscrise în Tabelul 2.

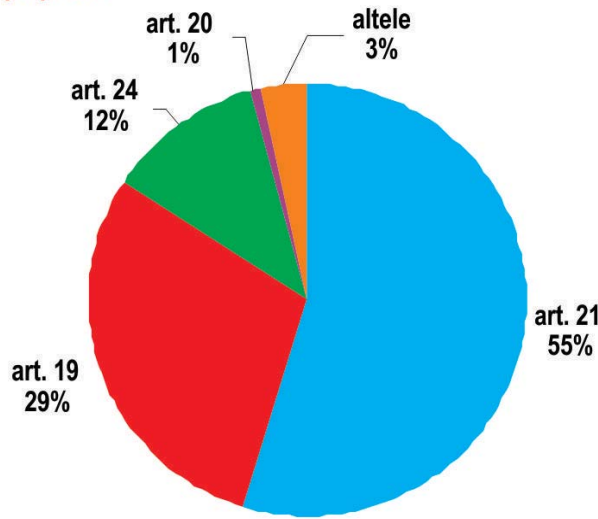
Anexă chestionar		
Cercetător: Drd. Bîgioi Adrian Doru	Ref.: Art. ... L571/2003	
Data:		
Chestionar privind estimarea gradului de contestare a normelor, în materia impozitului pe profit		
<i>(fiecărei modificări survenite i se acordă un punct)</i>		
Numărul și denumirea articolului din Legea nr. 571/2003 contestat	Obiectul contestației	Număr de contestații cumulate
Total		
Concluzie: Semnătura,		
Drd. Bîgioi Adrian Doru		

Tabel 2. **Estimarea gradului de contestare a normelor fiscale ($g_i(pf_{1i})$) prevăzute în Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, în materia impozitului pe profit**

Nr. crt.	Secțiunea din cadrul normei fiscale	Articolul	Nr. contestații	Grad contest. $g_i(pf_{1i})$ - (%)
1	Cheltuieli	21	9.400,0	54,86%
2	Calculul profitului impozabil	19	5.034,0	29,38%
3	Amortizarea fiscală	24	1.975,0	11,53%
4	Venituri neimpozabile	20	178,0	1,04%
5	Provizioane și rezerve	22	149,0	0,87%
6	Cheltuieli cu dobânzile și diferențe de curs valutar	23	109,0	0,64%
7	Contracte de leasing	25	74,0	0,43%
8	Declararea și plata impozitului pe profit	34	33,0	0,19%
9	Pierderi fiscale	26	28,0	0,16%
10	Cotele de impozitare	17	27,0	0,16%
11	Impozit minim	18	26,0	0,15%
12	Reorganizări, lichidări	27	20,0	0,12%
13	Scutiri	15	17,0	0,10%
14	Anul fiscal	16	17,0	0,10%
15	Venituri obținute de persoanele juridice străine	30	17,0	0,10%
16	Decl. reținerea și plata impozitului pe dividende	36	9,0	0,05%
17	Sfera de cuprindere a impozitului	14	6,0	0,04%
18	Depunerea declarației de impozit pe profit	35	6,0	0,04%
19	Dispoziții tranzitorii	38	6,0	0,04%
20	Veniturile unui sediu permanent	29	4,0	0,02%
21	Credit fiscal	31	1,0	0,01%
Total		x	17.136,0	100,00%

Sursă: Prelucrări proprii, pe baza datelor extrase de pe site-ul Agenției Naționale de Administrare Fiscală www.anaf.ro.

Figura 1. Estimarea gradului de contestare a normelor în materia impozitului pe profit

Sursă: Prelucrări proprii, pe baza datelor extrase de pe site-ul Agenției Naționale de Administrare Fiscală www.anaf.ro.

Rezultatele obținute sunt ilustrate în Figura 1.

Interpretarea rezultatelor

În urma efectuării studiului, pe baza datelor extrase, a rezultat că articolele din cadrul Legii nr. 571/2003 privind Codul fiscal cu cel mai mare grad de contestabilitate din partea contribuabililor sunt următoarele:

➔ pe primul loc se situează articolul 21, care are un grad de contestabilitate de 54,86 %. Acest articol reprezintă norma fiscală generală în materia cheltuielilor deductibile la calculul profitului impozabil. Din analiza detaliată a contestațiilor rezultă că, în condițiile în care normele fiscale definesc cu titlu general condițiile pe care trebuie să le îndeplinească o cheltuială pentru a fi considerată deductibilă, contri-

buabilii au tendința de a înregistra drept cheltuieli deductibile orice cheltuială pe care ei o consideră că este făcută în scopul obținerii de venituri. Problemele apar doar în condițiile în care organele fiscale exercită controale fiscale și reconsideră anumite cheltuieli, ca fiind cheltuieli nedeductibile. Cu titlu de exemplu, putem să dăm cheltuielile cu serviciile de consultanță făcute de către un contribuabil care nu se pot justifica cu documente din punct de vedere al utilității acestora și al valorii lor;

➔ pe locul următor se situează art.19 din Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, care are un grad de contestabilitate de 29,38%. Articolul în cauză se referă la normele generale de calcul al impozitului pe profit, care prevăd printre altele că „*la stabilirea profitului impozabil se iau în calcul și alte elemente similare veniturilor și cheltuielilor*”¹⁴. Definierea în termeni destul de ge-

nerali a articolului în cauză poate da naștere unor interpretări diferite atât din partea contribuabililor, cât și a organelor fiscale, fapt ce a determinat și depunerea unui număr de 5034 de contestații din partea contribuabililor care au invocat acest articol;

➔ conform rezultatelor obținute, alte norme care au fost contestate de către contribuabili sunt: articolul 24, care reprezintă norma fiscală în materia amortizării fiscale, cu un grad de contestabilitate de 11,53 %, articolul 20 care reprezintă norma fiscală în materia veniturilor neimpozabile, cu un grad de contestabilitate de 1,04%, articolul 22, care reprezintă norma fiscală în materia provizioanelor și rezervelor, cu un grad de contestabilitate de 0,87%, articolul 23 care reprezintă norma fiscală în materia cheltuielilor cu dobânzile și diferențele de curs valutar, care are un grad de contestabilitate de 0,64%, articolul 25, care reprezintă norma fiscală în materia contractelor de leasing, cu un grad de contestabilitate de 0,43%, articolul 34 (declararea și plata impozitului pe profit), cu un grad de contestabilitate de 0,19%, articolul 26 care reprezintă norma fiscală în materia pierderilor fiscale, cu un grad de contestabilitate de 0,16%, articolul 17 (cotele de impozitare) cu un grad de contestabilitate de 0,16%.

Concluzii și propuneri de îmbunătățire a normelor existente

Sintetic, în urma efectuării studiului, au rezultat următoarele concluzii:

➔ impozitarea surplusului din reevaluarea imobilizărilor corporale este

¹⁴ art. 19 din Legea nr. 571/2003 prevede: „Profitul impozabil se calculează ca diferență între veniturile realizate din orice sursă și cheltuielile efectuate în scopul realizării de venituri, dintr-un an fiscal, din care se scad veniturile neimpozabile și la care se adaugă cheltuielile nedeductibile. La stabilirea profitului impozabil se iau în calcul și alte elemente similare veniturilor și cheltuielilor potrivit normelor de aplicare.”

un element care intră în baza impozabilă a calculului impozitului pe profit doar în condițiile în care operațiunea în cauză reprezintă o modificare a destinației rezervei din reevaluare, prin distribuirea acesteia către participanți sub orice formă, prin lichidarea societății sau utilizarea rezervei pentru acoperirea pierderilor contabile sau pentru alte destinații;¹⁵

- ➔ cheltuielile înregistrate în contabilitate de două ori, precum și cele înscrise în jurnalele de cumpărări fără documente justificative nu sunt deductibile din punct de vedere al impozitului pe profit, precum și din punct de vedere al TVA;¹⁶
- ➔ în condițiile în care un asociat se retrage dintr-o societate comercială,

se impune calcularea impozitului pe profit dacă are loc o diminuare a capitalurilor proprii;

- ➔ fuziunea prin absorbție, lichidarea sau dizolvarea unei societăți comerciale determină calcularea și declararea impozitului pe profit aferent, data fuziunii, lichidării sau dizolvării fiind considerată data sfârșitului exercițiului financiar;
- ➔ în condițiile în care o societate comercială facturează chirie unei alte societăți cu care se află în relații de afiliere, organele fiscale pot dispune ajustarea prețului chiriei, pe baza principiilor prețurilor de transfer, furnizorul fiind obligat la plata atât a unui impozit pe profit suplimentar, cât și a accesoriilor aferente acestuia;

- ➔ suma aferentă operațiunii de schimbare a destinației rezervelor legale este impozabilă din punct de vedere al impozitului pe profit;
- ➔ în condițiile în care o societate comercială desfășoară relații comerciale de tipul prestațiilor de servicii cu altă societate comercială afiliată, iar prețul facturat nu se situează la nivelul prețului pieței, organele fiscale pot să dispună ajustarea serviciilor facturate la nivelul prețului pieței, recalculând impozitul pe profit și stabilind și accesorii;
- ➔ în condițiile în care o societate comercială desfășoară relații comerciale de tipul vânzării unor deșeuri de fier vechi cu altă societate comercială afiliată, iar prețul facturat este sub prețul de înregistrare în gestiune și sub prețul de piață practicat de alte societăți independente, organele fiscale pot să dispună ajustarea veniturilor astfel obținute, la nivelul prețului pieței, recalculând impozitul pe profit și stabilind și accesorii de plată;
- ➔ în condițiile în care veniturile încasate din dividende de către o societate comercială nu sunt impozabile, cheltuielile aferente acestora nu sunt deductibile la calculul impozitului pe profit;
- ➔ veniturile din reevaluare imobilizărilor corporale deținute ca investiții imobiliare nu sunt impozabile din punct de vedere al calculului impozitului pe profit;
- ➔ dacă are loc o reevaluare a disponibilităților în valută, veniturile rezultate din această operațiune sunt venituri impozabile din punct de vedere al impozitului pe profit;
- ➔ în cazul obținerii unor produse finite, veniturile din producția stocată afectează calculul impozitului pe profit;

¹⁵ În acest sens este și Decizia nr. 178/CA/2009-R pronunțată în data de 2 aprilie 2009 de Curtea de Apel Oradea

¹⁶ În acest sens este și Decizia nr. 200/ca/2008 pronunțată de Curtea de Apel Alba Iulia, în data de 19 februarie 2008

- ➔ dacă o societate comercială nu emite factură pentru întreaga sumă prevăzută într-un contract de încheiere, organele fiscale sunt obligate să dispună recalcularea impozitului pe profit, conform cuantumului prevăzut în contract;
- ➔ dacă o societate comercială constituie rezerva legală, peste limita de 20% din valoarea capitalului social, diferența este nedeductibilă din punct de vedere al impozitului pe profit, fiind inclusă în baza impozabilă;
- ➔ în condițiile în care o societate comercială eliberează spre consum materiale aferente unor produse finite care au fost vândute clienților, iar bonurile de consum au o dată ulterioară semnării proceselor verbale de recepție finale, cheltuielile în cauză nu sunt deductibile la calculul impozitului pe profit;
- ➔ cheltuielile cu descărcarea din gestiune a mărfurilor sunt deductibile la calculul profitului impozabil în condițiile în care societatea depune în susținerea contestației copii ale documentelor de transport rutier, în speță CMR-uri.
- ➔ cheltuielile cu serviciile prestate de către terți nu sunt deductibile la calculul impozitului pe profit dacă nu rezultă din documente că acestea au fost efectiv prestate;
- ➔ cheltuielile cu dobânzile aferente unor credite contractate de la alte instituții decât cele autorizate de către B.N.R. nu sunt deductibile fiscal la calculul profitului impozabil decât în condițiile în care gradul de îndatorare a capitalului nu depășește nivelul stabilit prin lege;
- ➔ cheltuielile înregistrate în baza unor documente ce nu îndeplinesc calitatea de document justificativ potrivit Legii contabilității nr. 82/1991 nu sunt cheltuieli deductibile la calculul impozitului pe profit.

Având în vedere rezultatele studiului, considerăm că este necesară o definiție mult mai clară a bazei de impozitare în materia impozitului pe profit, precum și o stabilitate mult mai mare a normelor fiscale, astfel încât principiul certitudinii impunerii să fie respectat,

acesta reprezentând o transpunere a principiului accesibilității și previzibilității legii, elemente fundamentale ale securității juridice într-un stat de drept și care îi permit contribuabilului să-și formeze conduita fiscală corespunzătoare.¹⁷ ●

Bibliografie

- Aristotel, *Politics*, 350 BC, translated by Benjamin Jowett, Batoche Books, 1999, Pg. 133
- Bîgioi Adrian Doru, Feleagă Niculae, Feleagă Liliana, *Corporate Governance of Public Companies Proposed to Privatize in Romania*, The 8th European Conference on Management, Leadership and Governance Neapolis University Pafos, Cyprus, 8-9 November 2012;
- Brown Dorothy A., Emory University School of Law, *535 Report: A Pathway to Fundamental Tax Reform*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2252720, February 8, 2013, *Pepperdine Law Review*, Vol. 40, No. 5, 2013
- Dickinson Martin B., University of Kansas - School of Law, Stephen W. Mazza University of Kansas - School of Law, Michael R. Keenan, University of Kansas - School of Law, *Revolutionary 2012, Kansas Tax Act*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2239113, December 1, 2012, 61 U. Kan. L. Rev. 295 (2012)
- Feleagă Liliana, Feleagă Niculae, Bîgioi Adrian Doru, *Studiu privind conflictele de interes și tranzacțiile cu părțile afiliate la entitățile românești cotate*, *Revista „Audit Financiar”*, ISSN – 1583 – 5812, Nr. 1, 2013;
- Gaius, *Institutes of Roman Law*, [160 AD], with a Translation and Commentary by the late Edward Poste, M.A. Fourth edition, revised and enlarged by E.A. Whittuck, M.A. B.C.L., with an historical introduction by A.H.J. Greenidge, D.Litt. Oxford: Clarendon Press, 1904, pg. 100
- Hobbes Thomas, *The Elements of Law Natural and Politic*, 1640, pg. 153
- Hobbes Thomas, *Leviathan*, 1651, pg. 153
- Johnson Steve R., Florida State University - College of Law, 2012, American Bar Association, Section of Taxation, *NewsQuarterly*, FSU College of Law, Public Law Research Paper, *Not a Tax (Statutorily), But It Is a Tax (Constitutionally)*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2242012, p. 13, Fall 2012
- Keynes John Maynard, *The General Theory of Employment, Interest, and Money*, February 1936, pg. 52.
- Locke John, *Two Treatises of Government Chapter XI Of the Extent of the Legislative Power*, Prepared by Rod Hay for the McMaster University Archive of the History of Economic Thought, 1823, Paragr. 142, Pg. 166-167
- Smith Adam, *An inquiry into the nature and causes of the wealth of nations*, 1776
- Viacheslav Vladimirovich Kizilov, *Scientific and Practical magazine „The Topical Issues of Public Law”, Violation of Tax Control Procedures by Employees of the Federal Tax Service*, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2238528, September 4, 2012, *The Topical Issues of Public Law*, No. 9, September 2012
- Legea nr. 571/2003 privind Codul fiscal, cu modificările și completările ulterioare, <http://www.anaf.ro/public/wps/portal>

17 Sentința Civilă nr. 6244/2012, pronunțată în Dosarul nr. 23883/302/2011 de Judecătoria Sectorului 5 București

Prezentarea de informații cu privire la activele financiare.

Studiu asupra societăților de servicii de investiții financiare din România

Mihaela MATEIU (MAN)*

Abstract

Financial Assets Related Disclosure. Study on Investment Firms in Romania

Investment firms (known in Romania as SSIF) are the main intermediaries within the regulated capital market. With regard to the financial reporting process, investment firms have the obligation to fill in financial statements in accordance to IFRS starting with the 2011 financial reporting period. This study investigates the particular context of investment firms by focusing on financial assets related disclosure within financial statements of year 2011 and 2012. Assessing the level of disclosure is done by reference to the foresights of *IFRS 7 Financial instruments: disclosures*.

The obtained results document a reasonable level of disclosure in accordance to IFRS. The study also investigates variables which might be considered as determinants of financial statements disclosure. Overall, the results show that the considered variables do not significantly influence the level of the considered disclosures. The study contributes to the literature by investigating financial assets related disclosure particularities in the case of investment firms faced with starting the application process of the international accounting referential.

Key words: IFRS, financial assets, financial statements, investment firms, disclosure index

JEL Classification: M 42

Cuvinte cheie: IFRS, active financiare, situații financiare, SSIF, indicele de prezentare a informațiilor

Introducere

Sectorul serviciilor financiare din România se extinde permanent și se îndreaptă spre concurență la nivel mondial. Jucătorii care activează pe piața de capital trebuie să dezvolte strategii orientate către client, strategii legate de diversitatea produselor oferite și costurile aferente acestora. Dacă în anul 2007 erau autorizate 79 de SSIF-uri, în prezent mai sunt autorizate doar 39, acest lucru datorându-se în special crizei financiare, care a dus la scăderea numărului de investitori și implicit la scăderea sumelor tranzacționate și a lichidității bursei, coroborate cu creșterea cerințelor pe care trebuie să le respecte intermediarii pentru a putea funcționa și a-și păstra autorizația – cerințe de audit intern, audit financiar, audit pe IFRS, auditul sistemelor informatice, taxe de participare și cerințe pentru fonduri de garantare și de marjă la diverse instituții de reglementare pe piața de capital (Depozitar Central, Fond de Compensare a Investitorilor,

* Prep. univ. drd., Universitatea „Petru Maior” Târgu Mureș, Facultatea de Științe Economice și Gestiunea Afacerilor, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, e-mail: mihaela.man@econ.ubbcluj.ro

Casa Română de Compensare, Bursa de Valori București, Bursa Sibex etc.).

Toate acestea au dus la creșterea costurilor SSIF și implicit au generat pierderi, fapt care s-a datorat și concurenței acerbe dintre SSIF-uri, care a dus la scăderea drastică a procentului comisioanelor din tranzacționare. Un studiu legat de analiza prezumției de continuitate a firmelor de investiții a fost efectuat de Dănescu și Spătăcean (2009).

Comisia Națională a Valorilor Mobiliare a decis ca, începând cu exercițiul financiar 2011, toate firmele de investiții (SSIF) să întocmească un al doilea set de situații financiare conforme cu IFRS. Societățile de servicii de investiții financiare (numite și SSIF, societăți de brokeraj sau societăți de intermediere) sunt firme specializate care intermediază cumpărările și vânzările de acțiuni pe piața de capital. Ele sunt constituite conform Legii 31/1990 ca societăți pe acțiuni și au ca obiect exclusiv de activitate prestarea de servicii de investiții financiare. Sunt reglementate de ASF (Autoritatea de Supraveghere Financiară), care a înglobat fosta CNVM (Comisia Națională a Valorilor Mobiliare). Această instituție emite Regulamente și Instrucțiuni privind modul de organizare și funcționare, modul și tipurile de raportări care trebuie întocmite de către SSIF.

SSIF-urile sunt principalii intermediari de pe piața de capital reglementată, fără ele investitorii nemaiavăd posibilitatea de a presta servicii de investiții financiare. În prezent, conform Regulamentului CNVM nr. 6/2011, SSIF au obligația să întocmească raportări financiare conforme cu IFRS începând cu exercițiul financiar 2011.

Acest regulament prevede obligativitatea întocmirii unor seturi distincte de situații financiare în conformitate cu IFRS prin retratarea informațiilor financiare prezentate în situațiile financiare anuale în conformitate cu reglementările contabile naționale aplicabile (RAS). Cu toate acestea, se specifică faptul că

noile raportări au un caracter informativ, iar situațiile financiare conforme cu IFRS nu pot fi invocate ca fundament al deciziei de investiții, ceea ce echivalează cu menținerea reglementărilor contabile naționale ca bază a raportării financiare a SSIF (Dănescu et al., 2013). În prezent, pe site-ul ASF a fost publicat un proiect de instrucțiune care prevede că, începând cu data de 1 ianuarie 2015, societățile de servicii de investiții financiare vor ține evidența contabilă în conformitate cu Standardele Internaționale de Raportare Financiară. Totodată, vor organiza și conduce contabilitatea, începând cu aceeași dată, conform prevederilor IFRS.

Prezentul studiu vizează societățile de servicii de investiții financiare din România și urmărește două obiective majore. Primul obiectiv al studiului este să identifice gradul în care sunt prezentate informațiile privind activele financiare, conform IFRS 7, în situațiile

financiare conforme cu IFRS întocmite de SSIF-urile din România.

Cel de-al doilea obiectiv al studiului are ca scop determinarea gradului în care prezentarea informațiilor în situațiile financiare este influențată de anumite caracteristici, cum ar fi: posibilitatea SSIF de a tranzacționa sau nu în nume propriu, valoarea tranzacționată totală, cifra de afaceri și tipul auditorului financiar.

În ceea ce privește modul de prezentare a informațiilor în situațiile financiare ale firmelor de investiții, au fost realizate mai multe studii printre care Elizabeth de Almeida Neves Di Benedetto și Raimundo Nonato Sousa da Silva (2008), analizând un eșantion de societăți din Brazilia, Dunne et al. (2008) pe un eșantion de societăți din UK, Italia și Irlanda. Aceste studii au arătat că gradul de prezentare a informațiilor crește odată cu implementarea IFRS.

Sectorul serviciilor financiare din România se extinde permanent și se îndreaptă spre concurență la nivel mondial. Jucătorii care activează pe piața de capital trebuie să dezvolte strategii orientate către client, strategii legate de diversitatea produselor oferite și costurile aferente acestora

Metodologia cercetării științifice

Pentru realizarea studiului de caz am folosit metoda observației. Eșantionul folosit în studiul nostru este format din totalitatea SSIF-urilor care figurează în Registrul public CNVM¹ la data efectuării studiului. Studiul este realizat în baza unui eșantion ce cuprinde societățile de investiții din România, deoarece acestea sunt într-un stadiu incipient în ceea ce privește întocmirea situațiilor financiare conform IFRS și astfel dorește să surprindă modul în care au prezentat informațiile în situațiile financiare la prima întocmire a acestora conform IFRS (2011), comparativ cu cel de-al doilea set conform IFRS (2012).

În România, conform Registrului public CNVM, există 39 de intermediari autorizați să presteze servicii de investiții financiare. Din eșantionul inițial, analiza finală a fost efectuată pe 31 de societăți, atât pentru exercițiul financiar 2012, cât și pentru exercițiul financiar 2011, așa cum reiese din Tabelul 1.

Conform prevederilor IFRS 7, în situațiile financiare trebuie să se regăsească

cel puțin o serie de informații privind valoarea contabilă a următoarelor categorii de instrumente financiare, așa cum sunt prevăzute ele în *LAS 39 Instrumente financiare: recunoaștere și evaluare*:

- activele financiare la valoare justă prin profit sau pierdere;
- investiții financiare păstrate până la scadență;
- datorii și creanțe;
- active financiare disponibile pentru vânzare;
- datoriile financiare la valoare justă prin profit și pierdere;
- datoriile financiare măsurate la costul amortizat.

În ceea ce privește activele financiare, următoarele tipuri de informații ar trebui cuprinse în situațiile financiare:

- valoarea câștigurilor sau pierderilor nete privind activele financiare;
- valoarea venitului total din dobânzi;
- valoarea veniturilor și cheltuielilor cu onorariile;
- valoarea pierderilor din deprecieri;
- modul în care sunt determinate câștigurile sau pierderile nete;
- politicile de depreciere;
- criteriile utilizate pentru desemnarea instrumentelor drept disponibile pentru vânzare.

Aceste informații se regăsesc într-o listă de verificare (Disclosure checklist) recomandată de firma de audit PricewaterhouseCoopers pentru anul 2012, care identifică informațiile necesare a fi prezentate în situațiile financiare anuale ale societăților care raportează conform IFRS. Datele utilizate în acest studiu se bazează pe situațiile financiare aferente anilor 2011 și 2012 ale fiecărei societăți cuprinse în cadrul eșantionului. Acestea au fost preluate de pe site-ul propriu al fiecărui intermediar. Fiecare intermediar este obligat să publice situațiile financiare pe site-ul propriu, conform Regulamentului CNVM nr. 4/2011.

În continuare, am calculat indicele de prezentare a informațiilor în situațiile financiare pe baza unor variabile dihotomice (fiecare caracteristică regăsită în situațiile financiare ale societăților din cadrul eșantionului a primit valoarea 1, iar în cazul în care acea caracteristică nu se regăsea a primit valoarea 0). Indicele de prezentare a informațiilor a fost calculat după formula²:

$$D_i = \frac{\sum_{i=1}^n d_i^{IFRS7}}{n}, \quad D_i \in [0,1] \quad (1)$$

Unde:

D_i = indicele de prezentare a informațiilor;
 d_i^{IFRS7} = informația i potrivit IFRS 7, poate lua valoarea 1 dacă informația este furnizată, altfel valoarea 0;
 n = numărul maxim de caracteristici posibile.

Tabel 1. Eșantionul ce stă la baza studiului

	2011	%	2012	%
Eșantion inițial	39	100	39	100
Companii excluse				
Date indisponibile	8	20,51	8	20,51
Eșantion final	31	79,49	31	79,49

Sursa: Proiecție proprie

1 <http://www.cnvmr.ro/RCNVM/index.htm#a>

2 Rezultatele obținute sunt prezentate în Anexa 1.

Factori determinanți ai prezentării de informații: fundamentare teoretică

Unul dintre aspectele cercetării vizează demonstrarea unei legături între variabilele independente și respectarea prezentării cerințelor din IFRS7 în ceea ce privește activele financiare ale SSIF. În acest scop, am identificat patru variabile independente a căror considerare este justificată la nivel teoretic în cele ce urmează.

Posibilitatea SSIF de a tranzacționa sau nu în nume propriu (HOUSE). Pentru acest factor am folosit variabilele dihotomice, respectiv valoarea 1 dacă SSIF tranzacționează House, în caz contrar -

valoarea 0. Posibilitatea unei SSIF de a tranzacționa House este asigurată în principal de atingerea și menținerea unui nivel ridicat al capitalului inițial (730.000 euro). În principal, acesta este asigurat de susținerea financiară a acționarilor SSIF (capital social inițial și majorat). Pentru ca acționarii să își mențină interesul asupra societății de investiții este nevoie de o analiză amănunțită a situațiilor financiare și astfel considerăm că societățile cu un capital inițial ridicat (care au posibilitatea de a tranzacționa House) au un interes ridicat de a prezenta informații complete în situațiile financiare. Totodată, o parte din societățile care nu tranzacționează House pot să nu dețină active financiare disponibile pentru vânzare, acest lucru afectând modul de prezentare a informațiilor în situațiile financiare.

Valoarea tranzacționată reprezintă o informație preluată de pe site-ul Bursei de Valori București din Activitatea intermediarilor³. Pentru această variabilă am logaritmat valorile pentru a reduce efectul de scară. Valoarea tranzacționată reprezintă totalul tranzacțiilor (preț*cantitate) efectuate de SSIF pe parcursul celor două exerciții financiare analizate. Această valoare departajează SSIF-urile și le clasează în topul bursei. Presupunem că un SSIF cu o valoare tranzacționată mare va avea și un grad de prezentare a informațiilor în situațiile financiare ridicat. Studii anterioare (Paananen et al. (2012), Lang&Lundholm (1993) demonstrează o creștere a calității informației contabile asociată cu o cifră ridicată a valorii tranzacționate.

Mărimea companiei este cuantificată prin cifra de afaceri (CA). Pentru SSIF, cifra de afaceri reprezintă totalul comisiunelor încasate din tranzacționare și sumele încasate din eventuala activitate de consultanță prestată (cu privire la oferte publice, de-listări, întocmire de raportări specifice trimestriale/semestriale/anuale) pentru emitenții listați la bursă. În consecință, cifra de afaceri este un indicator important și considerăm că ar trebui să influențeze în mod direct prezentarea informațiilor în situațiile financiare. Valoarea cifrei de afaceri a fost logaritmată pentru reducerea efectului de scară.

Tipul auditorului financiar reprezintă cea din urmă variabilă independentă considerată. Pentru acest factor am folosit variabile dihotomice, respectiv valoarea 1 dacă societatea era auditată de una din firmele care fac parte din BIG4⁴, în caz contrar valoarea 0. Considerăm că tipul auditorului financiar ar trebui să afecteze direct prezentarea informațiilor în situațiile financiare, respectiv societățile auditate de BIG4 ar trebui să aibă informații complete și detaliate în situațiile financiare. Studii precum cel realizat de Armstrong et al. (2008) relevă

3 <http://bvb.ro/Intermediaries/SSIFstatistics.aspx>

4 Cele patru societăți din BIG4 sunt Deloitte Touche Tohmatsu, PricewaterhouseCoopers, Ernst&Young și KPMG

faptul că societățile cu o cifră de afaceri ridicată prezintă o asimetrie mai mică a informațiilor în situațiile financiare, iar faptul că o societate este auditată de o firmă din BIG4 ar trebui să crească credibilitatea informațiilor prezentate și să furnizeze informații complete în situațiile financiare datorită unei monitorizări stricte, facilitând astfel trecerea la IFRS.

Dezvoltarea analizei și interpretarea rezultatelor

Pentru a testa influența celor patru factori detaliați anterior am aplicat un model de regresie liniară multiplă. Am considerat ca variabilă dependentă gradul de prezentare a informațiilor (D_i), iar variabile independente: HOUSE, LNCA, LNVT și BIG4. Metoda de estimare folosită este metoda celor mai mici pătrate (model regresional OLS). Modelul pe care l-am dezvoltat a fost aplicat pentru situațiile financiare ale exercițiilor financiare 2011 și 2012 și este următorul:

$$D_i = a_{1i} + a_2 HOUSE_i + a_3 LNVT + a_4 LNCA_i + a_5 BIG4_i + \varepsilon_i \quad (2)$$

Unde:

D_i – indicele de prezentare a informațiilor în situațiile financiare;

HOUSE – posibilitatea SSIF de a tranzacționa în House;

LNVT – logaritm natural din valoarea tranzacționată;

LNCA – logaritm natural din cifra de afaceri;

BIG4 – tipul auditorului, variabilă dihotomică.

Datele luate în calcul sunt informații financiar contabile (pentru cifra de afaceri, tipul auditorului financiar și House) preluate din situațiile financiare afișate pe site-ul fiecărui SSIF și informații statistice (valoarea tranzacționată)

Tabel 2. Variabile considerate - statistică descriptivă și rezultatele modelului considerat

Variabila	2011		2012	
	Mean	St. deviation	Mean	St. deviation
Di	0,67512	0,408319	0,58525	0,32441
House	0,677419	0,475191	0,67742	0,47519
LNVT	18,85824	1,792242	18,59918	1,89569
LNCA	13,82276	1,242296	13,55108	1,38084
BIG4	0,225806	0,425024	0,22581	0,42502
R-square	0,237811		0,12981	
F value	2,028074		0,969717	
Sig.	0,119867		0,440853	

Sursa: Proiecție proprie

preluate de pe site-ul Bursei de Valori București. Testarea econometrică s-a realizat cu ajutorul programului SPSS Statistics (Tabelul 2).

Din datele calculate pe baza informațiilor culese din situațiile financiare rezultă următoarele concluzii:

- la nivelul exercițiului financiar 2011, valoarea medie a indicelui de prezentare a informațiilor la nivelul

eșantionului analizat este de 0.67, 51% dintre societăți au avut un indice de prezentare a informațiilor care depășește nivelul mediu, 49% dintre acestea situându-se sub medie. Conform Anexei 1, 38,70% din societățile analizate au prezentat informații complete în situațiile financiare. Dintre acestea, 67,74% tranzacționau în House și doar 22,58% erau auditate de BIG4.

Tabel 3. Coeficientul lui Pearson

	Di		House		LNVT		LNCA	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
House	-0,1758	-0,1245						
LNVT	-0,1161	0,1099	0,3383	0,3533				
LNCA	0,0555	0,0677	0,2293	0,3404	0,7390	0,8096		
BIG4	0,3340	0,3219	0,0425	0,0425	-0,1497	0,3495	-0,2800	0,3664

Sursa: Proiecție proprie

Tabel 4. Asocierea variabilelor independente cu gradul de prezentare a informațiilor

	Coefficients		Standard Error		P-value	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012
House	-0,13299	-0,10236	0,129475	0,13497	0,313816	0,455015
LNVT	-0,06191	0,02474	0,049465	0,05421	0,2219	0,65188
LNCA	0,124703	-0,02715	0,071169	0,07457	0,091524	0,718718
BIG4	0,33379	0,24437	0,142381	0,15169	0,026975	0,119259

Sursa: Proiecție proprie

- în cadrul exercițiului financiar 2012, valoarea medie a indicelui de prezentare a informațiilor la nivelul eșantionului analizat este de 0.58. Conform Anexei 1, 45% din societăți au depășit media în ceea ce privește prezentarea informațiilor, 55% aflându-se sub medie. 19,35% din societăți au prezentat informații complete în situațiile financiare conform Anexei 1. În ceea ce privește tranzacționarea în House și tipul auditorului financiar, nu au intervenit modificări față de exercițiul financiar precedent.
- testarea modelului propus nu conduce la rezultate semnificative din punct de vedere statistic și, din acest motiv, nu se poate dovedi că variabilele independente considerate reprezintă factori determinanți ai nivelului de prezentare a informației.

În Tabelul 3 sunt calculate corelațiile între variabile cu ajutorul coeficientului Pearson.

Vom considera un prag de semnificație de 0.05 pentru a stabili dacă există sau nu o corelație semnificativă între variabile. Valorile care depășesc acest prag ne demonstrează o corelație nesemnificativă din punct de vedere statistic. Urmărind valorile prezentate în Tabelul 3, observăm că nu avem suficiente dovezi pentru a concluziona că există o corelație între variabilele analizate.

Pentru cuantificarea legăturii între variabilele independente și gradul de prezentare a informațiilor au fost calculați coeficienții din Tabelul 4. Rezultatele se sintetizează astfel:

- în ceea ce privește exercițiul financiar 2011, luând în calcul un prag de semnificație de 0.1 pentru p-value, concluzionăm că nu există nicio legătură între gradul de prezentare a informațiilor și variabilele HOUSE (p-value=0.313) și LNVT (p-value=0.221), iar în ceea ce privește variabilele LNCA și BIG4 putem afirma că există o legătură între aceste variabile și gradul de prezentare a

informațiilor, cu o probabilitate de asociere a variabilelor de 90%.

- referitor la exercițiul financiar 2012 nu există nicio legătură între variabilele independente și gradul de prezentare a informațiilor, valorile lui p-value depășind pragul de semnificație de 0.1.

Concluzii

Analizând rezultatele legate de gradul de prezentare a informațiilor, putem afirma că doar o mică parte a SSIF-urilor prezintă informații complete în situațiile financiare (38,70% pentru 2011, respectiv 19,35% pentru anul

2012), dar trebuie să ținem cont și de faptul că acestea nu au fost pregătite (din punct de vedere al personalului și al costurilor) pentru întocmirea unui al doilea set de situații financiare și că doar într-o proporție de 22,58% sunt auditate de o firmă care face parte din BIG4. Se remarcă, de asemenea, o scădere a gradului de prezentare a informațiilor de la un exercițiu financiar la altul. Această scădere poate fi generată de faptul că, în primul an de raportare conform IFRS, SSIF-urile au apelat la firme specializate pentru întocmirea situațiilor financiare, iar în cel de-al doilea exercițiu financiar le-au întocmit pe cont propriu. Considerăm că, începând cu exercițiul financiar 2015, odată cu introducerea obligativității întocmirii

evidenței contabile conforme cu IFRS, va crește și gradul de prezentare a informațiilor în situațiile financiare prin prisma faptului că acestea vor fi preluate pe baza unei balanțe contabile și ca urmare a acestui fapt, vor fi mai clare și mai ușor de interpretat.

Legat de factorii care ar putea influența prezentarea de informații, prin testarea modelului regăsit în cadrul studiului reiese că nu există o corelație între variabilele analizate, modelul propus nu a condus la rezultate semnificative din punct de vedere statistic, iar variabilele independente considerate nu reprezintă factori determinanți ai nivelului de prezentare a informației. Studiul realizat prezintă o serie de limite prin prisma

Anexa 1. Indicele de prezentare a informațiilor

Societăți	D _i 2012
Actinvest	1.00
Alpha Finance Romania	0.86
Avantgarde Finance	0.57
BT Securities	0.00
Carpatica Invest	1.00
Confident Invest	0.43
Equity Invest	0.29
Estinvest	0.86
Finaco Securities	0.57
Goldring	1.00
Harinvest	1.00
Ieba Trust	0.57
IFB Finwest	0.57
Intercapital Invest	1.00
Interdealer Capital Invest	0.86
Interfinbrok Corporation	0.14
Muntenia Global Invest	0.00
NBG Securities Romania	0.71
Prime Transaction	0.14
Raiffeisen Capital Investment	0.71
Roinvest Bucovina	0.57
Rombell Securities	0.71
Romcapital	0.43
Romintrade	0.29
SSIF Broker	1.00
SSIF Sigi	0.43
Swiss Capital	0.29
Tradeville	0.00
Transilvania Capital	0.86
Vienna Investment Trust	0.57
Voltinvest	0.71

Societăți	D _i 2011
Actinvest	1.00
Active International	0.43
Alpha Finance Romania	1.00
BT Securities	0.57
Carpatica Invest	1.00
Dorinvest	0.43
Eastern Securities	0.57
Eldainvest	1.00
Estinvest	0.57
Finaco Securities	0.57
Goldring	1.00
Harinvest	0.86
Ieba Trust	0.71
IFB Finwest	1.00
Intercapital Invest	1.00
Interdealer Capital Invest	1.00
Interfinbrok Corporation	0.29
Intervam	0.14
Invest Trust	0.57
Muntenia Global Invest	0.14
NBG Securities Romania	1.00
Raiffeisen Capital Investment	0.86
Roinvest Bucovina	0.00
Rombell Securities	0.57
Romcapital	1.00
SSIF Broker	1.00
SSIF Sigi	0.43
Super Gold Invest	0.86
Swiss Capital	0.29
Tradeville	0.00
Transilvania Capital	1.00

eșantionului redus, incluzând un număr de 39 de societăți (firme de investiții), cât și prin posibilitatea existenței altor variabile care ar putea afecta prezentarea de informații în situațiile financiare, ce nu au fost considerate în cadrul analizei empirice dezvoltate. Ținând cont și de faptul că în cadrul studiului au fost luate în considerare niște variabile independente clasice, toate acestea oferă perspective pentru dezvoltări viitoare ale analizei.

Studiul realizat contribuie la literatura de specialitate prin relevarea unor particularități ale prezentării de informații cu privire la activele financiare de către SSIF-urile românești, în contextul inițierii procesului aplicării referențialului contabil internațional. ●

Referințe bibliografice

- Armstrong Christopher S., Barth Mary E., Jagolinzer Alan D. și Riedl Edward J., *Market Reaction of the Adoption of IFRS in Europe*, The Accounting Review, Vol. 85, No. 1, pp. 31-61, 2010
- Dănescu T., Spătăcean I. O., *Analiza prezumției de continuitate a activității firmelor de investiții – o provocare pentru auditorii financiari în condițiile crizei financiare*, Revista „Audit Financiar” nr. 9, 2009
- Dănescu T., Spătăcean I. O., Mateiu (Man) M.V., *Cercetări privind tranziția la IFRS a firmelor de investiții*, Revista „Audit Financiar”, nr. 12/ 2013
- Di Benedetto, Elizabeth de Almeida Neves; da Silva, Raimundo Nonato Sousa, *Analysis of the Disclosure Level by Brazilian Financial Institutions Following the Basel Capital Accord (Basel II) – A multiple case study*, Brazilian Business Review, Vol. 5, 2008
- Dunne T., Finningham G., Hannah G., Power D., Fifield S., Fox A., Helliar C., Veneziani M., *The Implementation of IFRS in the UK, Italy and Ireland*, The Institute of Chartered Accountants of Scotland, 2008;
- Lang M., Lundholm R., *Cross-sectional determinants of analyst ratings of corporate disclosures*, Journal of Accounting Research, Vol. 31, 1993
- Paananen M., Renders A., Snima K. A., *The Amendment of IAS 39 Determinants of Reclassification Behavior and Capital Market Consequences*, Journal of Accounting, Auditing&Finance, Vol. 27, 2012
- Bursa de Valori București, *Raport statistic privind activitatea intermediarilor (2011,2012)* disponibil la adresa <http://bvb.ro/Intermediaries/SSIFstatistics.aspx>
- CNVM, Instrucțiunea CNVM nr. 6/2011 privind aplicarea Standardelor Internaționale de Raportare Financiară de către entitățile autorizate, reglementate și supravegheate de Comisia Națională a Valorilor Mobiliare, disponibilă la <http://www.cnvmr.ro/pdf/instructiuni/ro/Instrucțiunea-06-2011.pdf>
- CNVM, Registrul public CNVM, Secțiunea Intermediari - SSIF disponibil la adresa <http://www.cnvmr.ro/RCNVM/index.htm#a>
- CNVM, Regulamentul CNVM nr. 4/2011 privind Reglementările contabile conforme cu Directiva a IV-a a Comunităților Economice Europene aplicabile entităților autorizate, reglementate și supravegheate de Comisia Națională a Valorilor Mobiliare, disponibil la adresa <http://www.cnvmr.ro/pdf/regulamente/ro/Regulamentul-04-2011.pdf>
- IFRS Foundation, Standardele Internaționale de Raportare Financiară IFRS. Partea A: Cadru general conceptual pentru raportarea financiară, Prefața la IFRS și textul integral al IFRS, emise la 1 ianuarie 2011, IAS 1 Prezentarea Situațiilor Financiare, par. 7, Editura CECCAR (traducere), București, 2011.
- Proiect de instrucțiune ASF privind aplicarea standardelor internaționale (2013) disponibil la adresa <http://www.cnvmr.ro/pdf/instructiuni/proiecte/Proiect-instructiune-aplicare-standarde-internationale-2013.pdf>
- PwC, Lista privind prezentarea informațiilor în situațiile financiare conform IFRS (2012) <http://www.pwc.com/cz/en/ucetnictvi/ifrs-publikace/ifrs-disclosure-checklist-2012.pdf>

Analiza riscului asociat vânzării pe credit comercial, la nivelul societăților comerciale românești

Mirela GANEA* & Adriana IOȚA**

Abstract

Analysis of the Risk Associated with the Sale of Commercial Credit, at Romanian Companies' Level

Most of the companies in a market economy works with commercial credit – supply products, execute works, providing services, whose value is to be charged at a later date. In the period between the date of delivery of the products and the date of cashing the price, the company in question acts as financier (creditor) of his client activity, assuming the risk of not collecting these amounts. In order to quantify and reduce the risk that assumes a firm at the time of sale on commercial credit, the authors have developed an integrated system of analysis, based on specific indicators at the level of the trade balance.

The system analyses the essential aspects of the company's activity that benefits of commercial credit. It identifies and quantifies, through a scoring system, the risk that this company does not honors its obligation for payment at the maturity date. Depending on the detected level of the risk, the system recommends to its user the period and value of commercial credit. This system of analysis serves the supplier company which sells on credit, and it represents a reliable tool for risk management.

Key words: commercial credit, risk of not cashing, scoring analysis

JEL Classification: G11, G30, M41

Cuvinte cheie: credit comercial, risc de neîncasare, analiză de tip scoring

Introducere

Activitatea comercială a oricărei entități economice determină un set complex de legături și interdependențe economico-financiare cu diferiți parteneri de business, persoane fizice și juridice. Pentru atingerea obiectivului fundamental al oricărei activități comerciale, respectiv maximizarea vânzărilor și prin aceasta a profitului, factorii de decizie dintr-o întreprindere elaborează, implementează și monitorizează o serie de politici de marketing și vânzări, dar și de facilități și avantaje acordate clienților, în special de natură financiară.

Vânzarea pe credit comercial reprezintă cea mai importantă facilități de natură

* Lect. univ. dr., Departamentul de Finanțe, Bănci și Analiză Economică, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea din Craiova, e-mail: mirelaganea04@yahoo.com

** Asist. drd., Departamentul de Economie, Contabilitate și Afaceri Internaționale, Facultatea de Economie și Administrarea Afacerilor, Universitatea din Craiova, e-mail: iota_adriana@yahoo.com

financiară acordată de firma furnizoare clienților săi. Această formă de vânzare constă în livrarea de mărfuri, executarea de lucrări sau prestarea de servicii, a căror contravaloare urmează să se încaseze la o dată ulterioară, stabilită prin termeni contractuali.

Amânarea încasării prețului bunurilor/ serviciilor livrate și crearea unui debit pentru contul clienți reprezintă o „*modalitate practică, apreciată diferit prin prisma intereselor proprii, de către firma care-l acordă și de către firma beneficiară*”¹. În timp ce firma furnizoare țintește profitul suplimentar degajat din creșterea vânzărilor ca urmare a acordării/ majorării unei perioade de grație până la scadență, firma cumpărătoare folosește aceste resurse atrase gratuit, pentru finanțarea propriului ciclu de exploatare. Privit în această manieră, creditul comercial poate fi considerat o imobilizare de capital pe termen scurt (30, 60 sau 90 zile) pentru firma furnizoare, în timp ce pentru cea beneficiară acesta reprezintă cea „*mai veche și eficientă modalitate de atragere de resurse financiare*”².

Politica creditelor comerciale este decisă și gestionată de echipa managerială a entității furnizoare, necesitând o atenție sporită și o analiză detaliată a beneficiilor și riscurilor pe care le implică.

În intervalul cuprins între data livrării produselor și data scadenței încasării prețului acestora, firma furnizoare îndeplinește rolul de finanțator (creditor) al activității clientului său, persoană juridică. Ea își folosește propriile disponibilități bănești pentru a finanța *aprovizionarea cu bunuri de către clientul său* și cu cât este mai mare perioada de timp pentru care este acordat creditul comercial cu atât *este necesară imobilizarea unui volum mai mare de capital de lucru* pentru finanțarea propriei afaceri.

Fundamente teoretice privind riscul comercial

Riscul, indiferent de natura acestuia sau de factorii săi determinanți, reprezintă o caracteristică „*comună a oricărei activități economice în prezent, omniprezentă în orice sistem economic*”³.

Dintre toate amenințările și incertitudinile ce planează asupra activității unei entități economice, riscul de exploatare sau „*incapacitatea întreprinderii de a se adapta la timp și cu cel mai mic cost modificărilor mediului în care își desfășoară activitatea*” înregistrează cea mai mare frecvență de materializare⁴. O contribuție majoră la procentul ridicat al materializării riscului de exploatare o deține riscul neîncasării la scadență a creanțelor clienți sau al încasării cu întârziere a acestora.

Riscul de neîncasare a contravalorii produselor la scadență îl numim **risc comercial** și îl plasăm, în ierarhia importanței componentelor⁵ riscului de exploatare, pe un loc fruntaș, materializarea acestuia având o influență directă asupra volumului vânzărilor și a profitului din exploatare. Neadoptarea unor măsuri concrete de monitorizare și diminuare a probabilității de manifesta-

re a acestui tip de risc poate propaga dificultăți financiare la nivelul întregii activități a unei societăți comerciale, cu impact asupra materializării și a altor riscuri, inclusiv a celui de faliment.

Gestiunea activității comerciale și a riscurilor aferente acesteia trebuie să reprezinte o preocupare cotidiană pentru managementul oricărei societăți comerciale, vânzarea pe credit comercial reprezentând o tehnică eficientă de sporire a cifrei de afaceri numai în condițiile folosirii judicioase a acesteia.

Fundamentăm această afirmație pe cazurile concrete înregistrate în ultimii ani, când numeroase firme au întâmpinat dificultăți financiare majore ca urmare a faptului că unul/unii dintre clienții lor au intrat în incapacitate de plată sau faliment.

Acești „ștepari”, cu sau fără rea intenție, fac numeroase victime în rândul firmelor „de bună credință” din toate economiile lumii, întrucât problemele financiare se propagă de la o firmă la alta precum efectul de domino.

Metodologia cercetării

În literatura și practica economică au fost dezvoltate numeroase categorii de instrumente de analiză a riscului (de exploatare, financiar și de faliment), precum: corelația cost-volum-profit sau metoda pragului de rentabilitate; metode patrimoniale, bazate pe relații între diferite rate; metode statistice sau funcții de scor; metode bancare.

Pentru evaluarea riscului asociat vânzării pe credit comercial, la noi în țară, există practica analizei pe bază de „referințe practice” sau cel mult a verificării „seriozității” clientului în Centrala Riscurilor Bilanțiere (CRB). Prezența/

1 Katona, L., *Finanțarea întreprinderilor mici și mijlocii*, Editura Expert, București, 2004, p. 172

2 Nicolescu, O., *Managementul întreprinderilor mici și mijlocii*, Editura Economică, București, 2001, p. 296

3 Cîrciumaru, D., *Analiza riscului firmei*, Editura Universitaria, Craiova, 2013, p.7

4 Cîrciumaru, D., *Analiza riscului firmei*, Editura Universitaria, Craiova, 2013, p.7

5 Riscul de management, riscul de aprovizionare, riscul de depozitare, riscul de producție, riscul de desfacere (comercial), riscul tehnologic, riscul de inovare.

absența unei societăți din lista firmelor cu incidențe la plată reprezintă argumentul fundamental în adoptarea deciziei de vânzare/nevânzare pe credit comercial. Este suficientă această verificare? Noi o considerăm utilă, însă categoric nu suficientă.

Din cauza faptului că firma furnizoare, pe toată perioada acordării creditului comercial, devine finanțatoarea activității clientului său suntem de părere că trebuie să-și ia toate măsurile de precauție și că, asemenea unei bănci, ea trebuie să analizeze capacitatea partenerului său de a-și rambursa creditul.

În vederea sprijinirii adoptării deciziei de vânzare pe credit comercial ne propunem să dezvoltăm un sistem de analiză a riscului comercial, bazat pe principiile funcțiilor scoring.

În acest sens, vom considera în studiul întreprins:

- ➔ firma furnizoare, care vinde pe credit comercial – „Firma F”;
- ➔ firma cumpărătoare, care beneficiază de creditul comercial – „Firma C”.

Sistemul de analiză a riscului comercial se fundamentează pe următoarele aspecte ale activității „Firmei C”:

- ➔ situația furnizorilor;
- ➔ corelația încasări/plăți;
- ➔ situația clienților.

Fiecare dintre aceste trei aspecte ale activității comerciale va fi evidențiat printr-un indicator sugestiv, al cărui nivel va fi judecat corespunzător principiilor scoring.

Pentru o asemenea analiză firma cumpărătoare trebuie să pună la dispoziția furnizorului-creditor o serie de informații financiar-contabile⁶, pe care le-am sintetizat în **Tabelul 1**.

Pentru analiza situației creanțelor clienți, informațiile sunt prezentate în **Tabelul 2**. În analiza cantitativă vor fi

Tabel 1. **Informații furnizori**

Luna 1		Luna 2		Luna 3	
Indicatori	Valori	Indicatori	Valori	Indicatori	Valori
Sold final 401 „Furnizori” și 404 „Furnizori de imobilizări”	7.261	Sold final 401 „Furnizori” și 404 „Furnizori de imobilizări”	24.454	Sold final 401 „Furnizori” și 404 „Furnizori de imobilizări”	4.482
Din care, sume restante la plată (de la data scadenței):		Din care, sume restante la plată (de la data scadenței):		Din care, sume restante la plată (de la data scadenței):	
0-30 zile	2.500	0-30 zile	500	0-30 zile	1.480
31-60 zile	0	31-60 zile	1.300	31-60 zile	0
61-90 zile	0	61-90 zile	0	61-90 zile	0
peste 90 zile	0	peste 90 zile	0	peste 90 zile	0

Sursa: Proiecție proprie

Tabel 2. **Informații clienți**

Luna 1		Luna 2		Luna 3	
Indicatori	Valori	Indicatori	Valori	Indicatori	Valori
Sold final 4111 „Clienți”	124.238	Sold final 4111 „Clienți”	93.228	Sold final 4111 „Clienți”	89.078
Din care, sume neîncasate la data scadenței:		Din care, sume neîncasate la data scadenței:		Din care, sume neîncasate la data scadenței:	
0-30 zile	2.100	0-30 zile	7.720	0-30 zile	10.200
31-60 zile	41.739	31-60 zile	28.000	31-60 zile	17.000
61-90 zile	6.000	61-90 zile	5.000	61-90 zile	1.600
peste 90 zile	0	peste 90 zile	0	peste 90 zile	0

Sursa: Proiecție proprie

Tabel 3. **Informații privind încasările și plățile lunare**

Cont	Denumire cont	Rulaj curent (luna 1)		Rulaj curent (luna 2)		Rulaj curent (luna 3)	
		Debit	Credit	Debit	Credit	Debit	Credit
5121	Conturi la bănci în lei	37.277	50.388	52.810	32.118	49.658	74.134
5311	Casa în lei	7.076	5.571	5.197	4.977	3.702	1.809
541	Acreditiv	0	0	0	0	0	0
542	Avansuri de trezorerie	0	0	0	0	0	0

Sursa: Proiecție proprie

incluse nivelurile absolute ale datoriilor furnizori restante și creanțelor clienți neîncasate, în timp ce mărimile acestor restanțe, eșalonate pe număr de zile depășite de la data scadenței, fac

subiectul unei analize calitative. Analiza va fi completată cu informații referitoare la disponibilitățile bănești înregistrate ca rulae în decursul a trei luni calendaristice (**Tabelul 3**).

⁶ Pentru exemplificarea utilității sistemului de analiză a riscului comercial am folosit datele financiar-contabile ale unei societăți comerciale reale, însă pe care, din cauza condițiilor de confidențialitate, nu o putem nominaliza în articol.

Informațiile financiar-contabile prezentate în tabelele anterioare vor constitui baza de calcul a indicatorilor ce compun sistemul integrat de analiză a riscului comercial.

Natura, componența, precum și semnificația acestor indicatori economico-financiar, utilizați pentru analiza aspectelor comerciale esențiale ale firmei C, sunt prezentate în continuarea articolului.

Sistemul de indicatori dezvoltat pentru analiza riscului de credit comercial

Analiza riscului de neîncasare a contravalorii bunurilor/serviciilor vândute pe credit comercial trebuie să se bazeze pe indicatori pertinenti și fiabili, meniți să permită cuantificarea și minimizarea acestui risc. În acest scop, am optat pentru analiza următorilor indicatori:

- ➔ ponderea datoriilor furnizori restante în totalul datoriilor furnizori (G_{df});
- ➔ raportul încasări/plăți ($R_{i/p}$);
- ➔ ponderea creanțelor clienți restante în total creanțe clienți (G_{cc}).

Considerăm că utilitatea practică a unor asemenea indicatori crește substanțial prin includerea lor într-un sistem decizional integrat și astfel prin analiza complementară și interdependentă a informațiilor furnizate de aceștia. Un asemenea sistem de analiză va servi firmei furnizoare, care vinde pe credit, constituindu-se într-un instrument fiabil de management al riscului comercial pe care aceasta trebuie să și-l asume.

Fiecare indicator va fi analizat în dinamică, nivelul său fiind judecat în funcție de anumite valori considerate optime (standard), ceea ce va permite acordarea unor punctaje/ scoruri pentru fiecare valoare înregistrată de indicatori.

Centralizarea tuturor scorurilor obținute de cei trei indicatori ai sistemului de analiză va permite determinarea unui **scoring general mediu**, pe baza căruia va fi stabilită clasa de risc comercial a firmei analizate și se va fundamenta decizia de acordare a creditului comercial, implicit mărimea și durata acestui credit.

Indicatorii economico-financiar pe care se fundamentează sistemul de analiză a riscului comercial corespund celor trei direcții de analiză a activității firmei C, astfel:

A) Analiza situației furnizorilor – relația Firmei C cu actualii săi furnizori. O asemenea analiză vizează identificarea gradului în care firma C reușește să își achite obligațiile contractuale față de actualii săi furnizori.

Elementele de calcul sunt:

- mărimea datoriilor furnizori, prin soldurile finale ale *conturilor 401 „Furnizori” și 404 „Furnizori de imobilizări”* din Balanța de verificare;
- mărimea totală a datoriilor restante către furnizori, neachitate la scadență, conform evidenței analitice a

firmei solicitante a creditului comercial.

Indicatorul folosit pentru analiza situației furnizorilor firmei C este:

$$\text{Ponderea datoriilor furnizori restante în totalul datoriilor furnizori} \\ (G_{df}) = \text{Total datorii furnizori restante} / \text{Total datorii furnizori}$$

Mărimea acestui indicator va fi analizată în funcție de diferite valori sau criterii de tip scoring, cărora le sunt asociate punctaje de la 1 (risc mic) la 4 (risc foarte mare), conform Tabelului 4.

Pentru firma C, valorile acestui indicator au fost calculate pe baza datelor prezentate în *Tabelul 1 Informații furnizori*. Rezultatele obținute sunt centralizate în *Tabelul 5*.

Pe baza datelor obținute se desprinde concluzia că în prima lună analizată firma C înregistra o datorie restantă față de furnizorii săi în procent de 34% din totalul obligației furnizor, în scădere până la 7% în luna a doua atât ca urmare a rambursărilor efectuate, dar și a atragerii de noi credite comerciale de la societățile partenere. În luna a treia,

Tabel 4. Criterii scoring pentru situația furnizorilor

Criterii scoring	Scoring	Semnificație atribuită
$G_{df} \in [0,00 - 0,20]$	1	Risc mic
$G_{df} \in [0,21\% - 0,30]$	2	Risc mediu
$G_{df} \in [0,31\% - 0,40\%]$	3	Risc mare
$G_{df} > 0,41\%$	4	Risc foarte mare

Sursa: Proiecție proprie

Tabel 5. Analiza situației furnizorilor

Nr. crt.	Indicatori	Luna 1	Luna 2	Luna 3
1	Total datorii furnizori	7.261	24.454	4.482
2	Total datorii furnizori restante	2.500	1.800	1.480
3	Ponderea datoriilor furnizori restante în totalul datoriilor furnizori $G_{df} = [2] / [1]$	0,34	0,07	0,33
Scoring obținut		3	1	3

Sursa: Proiecție proprie

ponderea datoriilor furnizor restante în totalul datoriilor furnizori înregistrate crește până la 33%, aspect ce caracterizează firma C drept o societate cu **risc mare** de neachitare a obligațiilor față de furnizorii săi la scadență.

B) Corelația încasări/plăți. Prin determinarea raportului existent între mărimea sumelor încasate și a plăților efectuate într-o lună se urmărește identificarea capacității firmei de a-și finanța scadențele imediate din încasările aceleiași perioade.

Elementele de calcul sunt:

- suma totală a încasărilor (rulajele debitoare ale conturilor 5121 „Conturi la bănci în lei”, 5311 „Casa în lei”, 541 „Acreditiv” și 542 „Avansuri de trezorerie”);
- suma totală a plăților efectuate (rulajele creditoare ale conturilor 5121 „Conturi la bănci în lei”, 5311 „Casa în lei”, 541 „Acreditiv” și 542 „Avansuri de trezorerie”).

Indicatorul folosit pentru analiza corelației încasări/plăți este:

$$\text{Raportul încasări/plăți } (R_{i/p}) = \frac{\text{Sume încasate}}{\text{Plăți efectuate}}$$

Mărimea acestui indicator va fi analizată în funcție de criteriile de scoring cu punctaje de la 1 (risc mic) la 4 (risc foarte mare), conform Tabelului 6.

Pentru firma C, valorile acestui indicator au fost calculate pe baza datelor prezentate în Tabelul 3 *Informații privind încasările și plățile lunare*, rezultatele obținute fiind redată în Tabelul 7.

Se observă că firma C nu reușește să-și acopere mărimea plăților curente prin nivelul încasărilor din prima și ultima lună analizată, aspect ce plasează societatea în categoria de **risc comercial foarte mare**. Situația este diferită în cea de-a doua lună a perioadei analizate, când încasările au devansat cu peste 50% nivelul plăților efectuate.

C) Analiza situației clienților – relația Firmei C cu clienții săi. În urma efectuării unei asemenea analize se desprind concluzii cu privire la capacitatea firmei de a-și încasa creanțele comerciale.

Elementele de calcul sunt:

- mărimea creanțelor clienți, prin soldul final al contului 4111 „Clienți”;
- mărimea totală a creanțelor clienți restante, neîncasate la scadență.

Indicatorul folosit pentru analiza situației clienților firmei C este:

$$\text{Ponderea creanțelor clienți restante în totalul creanțelor clienți } (G_{cc}) = \frac{\text{Total creanțe clienți restante}}{\text{Total creanțe clienți}}$$

Nivelul indicatorului va fi comparat cu valorile standard ale criteriilor scoring, fiindu-i asociat un punctaj corespunzător unui anumit nivel de risc, conform Tabelului 8.

Pentru firma C, valorile acestui indicator au fost calculate pe baza datelor prezentate în Tabelul 2 *Informații clienți*. Rezultatele obținute sunt centralizate în Tabelul 9.

Din analiza rezultatelor obținute se constată că firma C înregistrează un grad destul de mare de neîncasare a creanțelor sale comerciale (în jur de 40% în primele două luni analizate și de 32% în cea de-a treia lună). Coroborând această concluzie cu faptul că societatea raportează sume neîncasate de peste 60 zile, atribuim un **grad foarte mare de risc** capacității acestei societăți de a-și recupera creanțele comerciale.

D) Analiza scoringului final

După determinarea gradului de risc individual, corespunzător fiecăreia dintre cele trei aspecte esențiale ale activității operaționale a societății C, vom calcula un scoring final, ca medie aritmetică simplă a celor individuale.

Acestui scoring final îi atribuim, de asemenea, o clasă de risc (1-risc mic, 2-risc mediu, 3-risc mare, 4-risc foarte mare).

Pentru firma analizată, scoringul final mediu este calculat pe baza valorilor din Tabelul 10.

Pentru o imagine mai clară asupra evoluției riscului comercial atât pe total

Tabel 6. Criterii scoring pentru raportul încasări/plăți

Criterii scoring	Scoring	Semnificație atribuită
$R_{i/p} > 1,2$	1	Risc mic
$R_{i/p} \in [1 - 1,2]$	2	Risc mediu
$R_{i/p} \in [0,8 - 1]$	3	Risc mare
$R_{i/p} < 0,8$	4	Risc foarte mare

Sursa: Proiecție proprie

Tabel 7. Corelația încasări/plăți

Nr. crt.	Indicatori	Luna 1	Luna 2	Luna 3
1	Sume încasate	44.353	58.007	53.360
2	Plăți efectuate	55.959	37.095	75.943
3	Raportul încasări/plăți $R_{i/p} = [1] / [2]$	0,79	1,56	0,70
	Scoring obținut	4	1	4

Sursa: Proiecție proprie

Tabel 8. Criterii scoring pentru situația clienților

Criterii scoring	Scoring	Semnificație atribuită
$G_{cc} \in [0,0\% - 2,0\%]$	1	Risc mic
$G_{cc} \in [2,1\% - 3,0\%]$	2	Risc mediu
$G_{cc} \in [3,1\% - 4,0\%]$	3	Risc mare
$G_{cc} > 4,1\%$	4	Risc foarte mare

Sursa: Proiecție proprie

Tabel 9. Analiza situației clienților

Nr. crt.	Indicatori	Luna 1	Luna 2	Luna 3
1	Total creanțe clienți	124.238	93.228	89.078
2	Total creanțe clienți restante	49.839	40.720	28.800
3	Ponderea creanțelor clienți restante în total creanțe clienți $G_{cc} = [2]/ [1]$	0,40	0,44	0,32
Scoring obținut		4	4	3

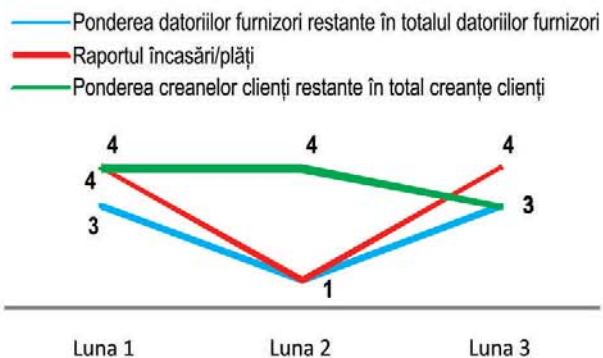
Sursa: Proiecție proprie

Tabel 10. Analiza scoringului final

Indicatori	SCORING OBȚINUT			Medie scoring
	Luna 1	Luna 2	Luna 3	
Ponderea datoriilor furnizori restante în totalul datoriilor furnizori	3	1	3	2
Raportul încasări/plăți	4	1	4	3
Ponderea creanțelor clienți restante în total creanțe clienți	4	4	3	4
Scoring general				3

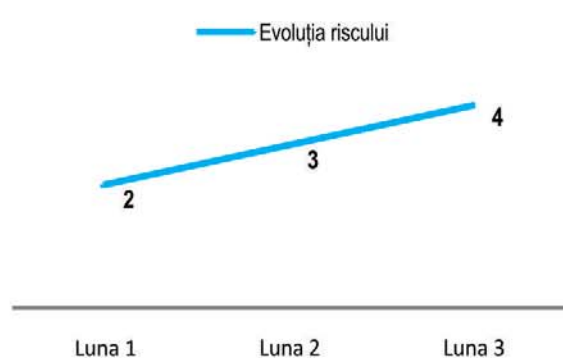
Sursa: Proiecție proprie

Figura 1. Evoluția riscului comercial la nivelul celor trei indicatori analizați

Sursa: Proiecție proprie

Figura 2. Evoluția riscului comercial total aferent firmei C

activitate a firmei C, cât și nominal, pe fiecare dintre aspectele esențiale analizate, am redat grafic această evoluție în Figurile 1 și 2.

În urma determinării scoringului general mediu atribuit activității operaționale a firmei C, se observă că aceasta a fost încadrată în **categoria de risc comercial mare**.

E) Adoptarea deciziei de vânzare pe credit comercial

Pentru adoptarea deciziei de vânzare pe credit comercial și, implicit a mărimii și duratei acestui credit furnizor de acordat, considerăm că trebuie inclusă în analiză și o variabilă determinantă a activității comerciale a firmei furnizoare, respectiv mărimea cifrei de afaceri a acesteia.

Plecând de la valoarea medie a cifrei de afaceri înregistrată de firma F în decursul a trei luni consecutive, recomandăm ca 20% din această valoare medie să reprezinte baza de calcul a contravalorii bunurilor ce pot fi vândute pe credit comercial.

Altfel spus, decizia de vânzare pe credit comercial se fundamentează pe următoarele criterii:

- suma maximă de acordat sub formă de credit comercial nu poate depăși 20% din valoarea medie a cifrei de afaceri înregistrată de

firma furnizoare în decursul a trei luni calendaristice;

- în funcție de clasa de risc obținută pentru firma parteneră, recomandările noastre privind durata și mărimea creditului comercial sunt înscrise în **Tabelul 11**.

În vederea sprijinirii deciziei de acordare a creditului comercial, la nivelul firmei F, valorile criteriilor decizionale sunt:

- ➔ Valoarea medie a cifrei de afaceri (**Tabelul 12**)
- ➔ Suma maximă de acordat sub formă de credit comercial (**Tabelul 13**)
- ➔ Valorile și durata pentru creditul comercial ce poate fi acordat firmei C sunt înscrise în **Tabelul 14**.

Pentru diminuarea riscului de neîncasare a contravalorii bunurilor vândute, *sistemul de analiză a riscului comercial* recomandă firmei furnizoare vânzarea pe credit a unor mărfuri în valoare de 48.481 lei, urmând să încaseze contravaloarea acestora peste 15 zile, în valoare de 36.360 lei cu scadența peste 30 zile, 24.240 lei pe termen de 45 zile sau în valoare de 12.120 lei cu o durată a creditului comercial de 45 zile. Decizia finală aparține managementului firmei furnizoare.

Concluzii

Analiza riscului asociat activității de vânzare pe credit comercial trebuie efectuată cu caracter de permanență la nivelul entităților economice, ea reprezentând principala modalitate de identificare și monitorizare a probabilității de materializare a riscului de neîncasare a contravalorii bunurilor la scadență.

Vânzarea pe credit comercial reprezintă, într-adevăr, o tehnică „clasică” de comerț, folosită frecvent de societățile comerciale și fundamentată pe o analiză „de principiu” sau pe „referințe practice” asupra partenerului. Dificultățile și

Tabel 11. **Analiza creditului comercial în raport de scoringul final**

Scoring final	Semnificație atribuită	Valoarea și durata creditului comercial			
		15 zile	30 zile	45 zile	60 zile
1	Risc mic	80% x SMA*	70% x SMA*	60% x SMA*	50% x SMA*
2	Risc mediu	60% x SMA*	50% x SMA*	40% x SMA*	30% x SMA*
3	Risc mare	40% x SMA*	30% x SMA*	20% x SMA*	10% x SMA*
4	Risc foarte mare	20% x SMA*	10% x SMA*	5% x SMA*	*

* Suma maximă de acordat (sub formă de credit comercial furnizor)

Sursa: Proiecție proprie

Tabel 12. **Cifra de afaceri medie**

Denumire indicator	Luna 1	Luna 2	Luna 3
Cifra de afaceri	459.000	700.020	659.000
Cifra de afaceri medie (CA medie)	606.007		

Sursa: Proiecție proprie

Tabel 13. **Suma maximă de acordat**

Indicatori	Valoare
Cifra de afaceri medie	606.007
Suma maximă de acordat (20% din CA medie)	121.201

Sursa: Proiecție proprie

Tabel 14. **Analiza creditului comercial în raport de scoringul final**

Scoring final	Semnificație atribuită	Valoarea și durata creditului comercial			
		15 zile	30 zile	45 zile	60 zile
3	Risc mare	48.481	36.360	24.240	12.120

Sursa: Proiecție proprie

provocările suplimentare induse de criza economico-financiară mondială au făcut însă impetuos necesară verificarea suplimentară a bonității financiare, chiar și pentru partenerii comerciali cu tradiție. Aceasta întrucât, chiar și fără o intenție rea din partea clientului, dificultățile financiare ale acestuia se pot propaga și asupra firmei furnizoare, cu efecte nefavorabile nu numai asupra mărimii vânzărilor acesteia, dar și asupra echilibrului său financiar.

În contextul acestor necesități practice, considerăm că sistemul de analiză pe care l-am dezvoltat surprinde aspectele esențiale ale activității firmei solicitante/beneficiare a creditului comercial. Astfel, sistemul evidențiază faptul că firma C nu reușește să-și onoreze la timp obligațiile de plată față de actualii săi furnizori.

Peste 30% din totalul datoriilor furnizor înregistrate de societate reprezintă restante în prima și cea de-a treia lună și 7% în cea de-a doua lună a perioadei analizate. Transpuse prin intermediul sistemului scoring, valorile obținute atribuie un risc mare acestui aspect al activității firmei C.

De asemenea, la nivelul primei și ultimei luni analizate, plățile societății C devansează mărimea încasărilor acesteia, fapt ce indică un risc mare și pentru acest aspect al activității comerciale a firmei analizate.

În ceea ce privește capacitatea firmei C de a-și colecta creanțele comerciale, în primele două luni analizate, sistemul evidențiază o pondere de peste 40% a creanțelor restante în totalul creanțelor clienți înregistrate și de 32% în cea de-a treia lună. Din punct de vedere al riscului aceste valori corespund unui grad foarte mare de risc.

Coroborând și cuantificând toate aceste valori într-un scoring final mediu, sistemul identifică un **risc mare** ca societatea C să nu-și onoreze obligația de plată la scadență.

După cum am demonstrat în cuprinsul articolului, acest sistem de analiză se

constituie într-un instrument decizional eficient și fiabil, în funcție de nivelul de risc depistat el recomandând utilizatorului său, perioada de creditare și suma maximă a creditului comercial de acordat.

Acest sistem de analiză a fost dezvoltat într-o pagină de lucru excel, putând fi utilizat cu ușurință la nivelul oricărei societăți comerciale, indiferent de obiectul de activitate sau de mărimea acesteia. ●

Bibliografie

Achim, M., Borlea, S., *Analiza financiară a entităților economice*, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2012;
 Buglea, A., *Analiză financiară – concepte și studii de caz*, Editura Mirton, Timișoara, 2005, p. 289;
 Circiumaru, D., *Analiza riscului firmei*, Ed. Universitaria, Craiova, 2013, p.7;
 Katona, L., *Finanțarea întreprinderilor mici*

și mijlocii, Editura Expert, București, 2004, p. 172;
 Nicolescu, O., *Managementul întreprinderilor mici și mijlocii*, Editura Economică, București, 2001, p. 296;
 Siminică, M., *Diagnosticul financiar al firmei*, Editura Universitaria, Craiova, 2008;
 Stancu, I., *Finanțe*, ediția a patra, Editura Economică, București, 2007;

Riscul expunerii la mită și corupție

Un studiu global arată că IMM-urile susțin poziția companiilor în adoptarea controalelor anti-mită. Respondenții nu sunt siguri că sancțiunile legale pentru combaterea mitei și corupției funcționează. Drepturile privind divulgarea informațiilor (Whistle-blowing) și trimerile în judecată răsunătoare au fost considerate ca fiind cele mai eficiente pentru a combate mita și corupția

Studiul global realizat în rândul contabililor care lucrează în și pentru IMM-uri arată că 62% dintre aceștia consideră că întreprinderile mici și mijlocii sunt supuse riscului de a fi expuse mitei și corupției, iar o treime consideră că, în urma crizei financiare globale, companiile sunt mult mai predispuse să prezinte eronat valorile din situațiile lor financiare anuale.

Raportul *Combaterea mitei în sectorul IMM* a fost realizat de ACCA (the Association of Chartered Certified Accountants) cu sprijinul a 1000 dintre membrii săi din întreaga lume. Concluziile indică preocuparea asupra faptului că o mare parte din IMM-uri nu întreprind măsurile corecte pentru a diminua riscurile de expunere la mită și corupție.

Astfel, **John Davies**, director tehnic al ACCA, apreciază: „Deși până acum eforturile globale împotriva mitei și corupției s-au concentrat asupra companiilor mari și organismelor publice, nu trebuie uitat faptul că majoritatea companiilor din toate țările sunt IMM-uri. Nu putem crede că sectorul IMM este imun la presiunile de a face plăți ili-

cite pentru a obține sau pentru a păstra contracte, iar studiul nostru relevă această situație. Este încurajator să constatăm că majoritatea companiilor care au participat la studiu acceptă că mita este o practică dăunătoare nu numai

pentru reputația generală a mediului de afaceri, dar și pentru propriile lor interese comerciale și o mare majoritate recunoaște că angajamentul de combatere a mitei este menit să îmbunătățească poziția pe piață”.

În introducerea la studiul amintit, profesorul **Mark Pieth**, președintele Grupului de lucru OECD pentru mită și tranzacții internaționale, spune că se pot face mai multe în domeniul combaterii mitei și corupției, comentând: „Din anul 1999 până în prezent 306 companii și persoane fizice au fost sancționate pentru mită în cadrul unor proceduri penale. Cel puțin 83 dintre persoanele fizice sancționate au fost condamnate la închisoare. O companie a primit sancțiuni combinate în valoare de 1,24 miliarde euro pentru mită internațională. Cu toate acestea, au fost aplicate sancțiuni numai în 13 din cele 40 de țări ale *Convenției pentru combaterea mituirii funcționarilor publici străini în tranzacțiile comerciale internaționale - OECD Anti-Bribery Convention* (din care, din păcate, nu face parte și România,

n.red.). Se pot face mai multe în acest domeniu.”

Concluziile la nivel global arată:

- ➔ 31% dintre respondenți consideră că, de la începutul crizei financiare globale din 2007/2008, companiile au fost predispuse să prezinte eronat situațiile financiare pentru a ascunde comportamentul corupt.
- ➔ 75% consideră că trimiterile în judecată răsunătoare ar fi mai eficiente în a ajuta IMM-urile să reducă riscul de expunere la mită și corupție, urmați de 65% care susțin că o legislație care ar acorda angajaților și companiilor drepturi de divulgare a informațiilor (Whistle-blowing) ar fi eficientă în combaterea mitei și corupției.

- ➔ 71% dintre respondenți consideră că IMM-urile ar putea să depisteze mita și corupția în raport cu oferirea de cadouri în relațiile de afaceri sau cu plățile nesolicitate
- ➔ 77% susțin că există un curent puternic în mediul de afaceri pentru adoptarea unor recomandări împotriva mitei, arătând că această măsură ar îmbunătăți reputația IMM-urilor cu privire la aplicarea unor standarde înalte de desfășurare a activității; 76% au considerat că acestea i-ar ajuta să respecte legislația, iar 69% au considerat că ar beneficia de pe urma îmbunătățirii încrederii consumatorilor în activitatea companiilor.
- ➔ 50% dintre respondenții globali nu consideră că legislația împotriva mitei ar trebui să includă un regim modificat pentru IMM-uri; cea mai fermă susținere s-a manifestat în Asia, unde 55% dintre respondenți consideră că legislația împotriva mitei ar trebui să includă un regim modificat pentru IMM-uri
- ➔ Cea mai puternică opoziție față de modificări s-a manifestat în Africa Sub-sahariană – 61% și în Europa Centrală și de Est - 59 %.

În legătură cu acest studiu **Andreia Stanciu**, director ACCA pentru Europa de Sud Est, precizează: „Deși acestea sunt concluzii globale, raportul are un mesaj clar pentru contabili, IMM-uri și guverne. Restabilirea deplină a încrederii și siguranței în sectorul de afaceri se poate realiza numai atunci când oamenii cred că o companie este condusă corect și transparent. Adoptând o abordare bazată pe valori, companiile se pot ajuta singure și, indirect, pot susține atingerea unui scop mai amplu de îmbunătățire a încrederii în sectorul de afaceri ca întreg. Contabilii, care au o responsabilitate dublă, de a oferi sfaturi angajatorilor sau clienților lor și obligația de a acționa în interesul publicului, joacă un rol important în acest proces.”

Evenimente profesionale organizate de FEE

În calitate de reprezentant al CAFR, **Ana Dincă**, prim-vicepreședinte al Consiliului CAFR, a participat la Bruxelles la două evenimente profesionale.

La 19 februarie 2014 s-a desfășurat evenimentul comun organizat de FEE - ICAEW, având ca temă „*Ce lucrări vor presta auditorii după ce noua Directivă contabilă va intra în vigoare*”.

Conform acestei noi directive contabile, ale cărei prevederi vor fi aplicabile de la 1 ianuarie 2015, entitățile mici sunt calificate ca fiind cele care au 8-12 milioane euro cifra de afaceri și active de 4-6 milioane euro. Această clasificare, care trebuie adoptată și de România, scoate foarte multe entități din zona care le obligă să fie auditate și reduce piața de audit. Se pune problema ce vor lucra în viitor profesioniștii pregătiți ca auditori, fapt ce preocupă organisme europene și nu numai. Astfel, **Arnold Schilder** – IAASB Chairman a arătat preocupările acestui organism privind viitorul profesiei. IAASB recomandă ca statele membre să stabilească un cadru prin care societățile mici aflate sub nivelele indicate mai sus să adopte măsuri ce impun una din formele posibile de verificare: audit statutar, revizuirea sau aplicarea standardelor ce oferă asigurare limitată, angajamente de asigurare sau conformitate. În acest sens, a recomandat că pot fi utilizate :

- ❖ ISRE 2400 – Angajamente care dau asigurare limitată a situațiilor financiare, acesta a fost revizuit și intră în vigoare în anul 2014. Acest angajament poate ajuta utilizatorii să identifice slăbiciunile și alte aspecte care să atragă atenția managerilor. Acest standard oferă o asigurare limitată și Raportul de revizie formulează o concluzie. În acest caz nu sunt obligatorii testele de detaliu și testarea controalelor.
- ❖ ISAE 3000 - Misiuni de asigurare, altele decât auditurile sau revizuirile informațiilor istorice.

- ❖ ISRS 4400 - Misiuni de efectuare a procedurilor convenite privind informațiile financiare. În acest angajament auditorul furnizează un raport al constatărilor efective și raportul este restricționat.

- ❖ ISRS 4410 – Misiuni de compilare a situațiilor financiare.

Pe plan național ar trebui alese unele angajamente care să reprezinte costuri mai mici față de un audit financiar, dar care să confere utilizatorilor un grad de confort.

În același cadru **Andreas Noodt**, IFAC SMP Committee, s-a referit la *Ghidul de practică al angajamentelor de revizuire*, care este tradus și în România de către CECCAR.

La 20 februarie 2014 **Ana Dincă** a participat la ședința de lucru FEE, a Grupului Working Party - FEE al cărei membră este. Ședința a avut în dezbatere:

- ❖ Strategia și prioritățile FEE pentru perioada următoare;
- ❖ Implicarea FEE în implementarea Reformei în audit, care a fost aprobată de Jury Committee la 21 Ianuarie 2014, și intră la votul Parlamentului European la 4 aprilie a.c. Se așteaptă ca în primăvară să se aprobe și de Consiliul European.
- ❖ Un alt subiect dezbătut a fost cel referitor la Rolul auditorului în certificarea situațiilor financiare și a metodologiei aplicabile în fondurile nerambursate CE Horizon 2020. În această privință se dorește creșterea probabilității ca auditorii să își înțeleagă mai bine rolul și responsabilitățile, organizațiile să fie în măsură să respecte pe deplin cerințele din modelul de acord și să se îmbunătățească calitatea rapoartelor emise de auditori.

FEE susține că, potrivit ISRS 4400 „Angajamente de desfășurare a procedurilor convenite cu privire la informații financiare” raportul este limitat la acele părți care au convenit asupra procedurilor care urmează să fie efectuate, în timp ce alte persoane, nerecunoscând motivele procedurilor, pot interpreta greșit rezultatele.

Important pentru autori!

Evaluarea articolelor științifice se realizează, în paralel, de către cel puțin doi membri din Consiliul Științific al revistei, în modalitatea double-blind-review, ceea ce înseamnă că evaluatorii nu cunosc numele autorilor și nici autorii nu cunosc numele evaluatorilor.

Criterii de evaluare a articolelor: originalitatea, actualitatea, importanța și încadrarea în aria tematică a revistei; calitatea metodologiei de cercetare; claritatea și relevanța prezentării și argumentării; relevanța surselor bibliografice utilizate; contribuția adusă cercetării în domeniul abordat.

Recomandările Consiliului Științific al revistei sunt: acceptare; acceptare cu revizuire; respingere. Rezultatele evaluărilor sunt comunicate autorilor, urmând a fi publicate numai articolele acceptate de Consiliul Științific. Articolele se trimit redacției la

adresa de e-mail: revista@cafr.ro, obligatoriu în format electronic cu extensia **.doc**, cuprinzând următoarele elemente: limba de redactare a articolului - **română**, pentru autorii români sau **engleză**, pentru autorii străini; textul în limba română se redactează cu diacritice, conform prescripțiilor lingvistice ale Academiei Române; dimensiunea maximă a articolului 7-10 pagini/2000 caractere grafice cu spații/pagină; în articol se precizează titlul în limba română și engleză, metodologia de cercetare folosită, contribuțiile autorilor și referințele bibliografice în subsolul paginii; un rezumat în limbile engleză și română de circa o pagină redactat la persoana a III-a, în care se prezintă obiectivul cercetării, principalele probleme abordate și contribuția autorilor; rezumatul este însoțit de 4-5 termeni cheie, în limbile română și engleză, inclusiv clasificarea JEL.

Detalii pe site-ul www.revista.cafr.ro, la secțiunile „Recenzii” și „Manuscrise”.

